ATT BANA VÄG

Att bana väg

En vänbok till Christina Bergqvist

Redaktörer
Elin Bjarnegård, Josefina Erikson och Pär Zetterberg

ISBN 978-91-513-2886-7

© författarna 2026

This publication is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Non-Commercial No-Derivatives (CC BY NC ND) license.

Distribution:
Uppsala University Publications. uup@uu.se

Framsidesbild: Väven ”Kvinnorum” (2015, 170 x 280 cm) av Berit Sahlström, som finns i Universitetshuset sal XI.
Fotografi: Mikael Wallerstedt.

Förord

Kära Christina,

Med den här boken vill vi visa vår uppskattning och tacksamhet för allt som du har gett oss under dina år i akademin. Även om du inte är en person som aktivt söker rampljuset, vilket är ett sympatiskt karaktärsdrag, så kände vi att nu är det dags att sätta dig i fokus. Din forskargärning och de banbrytande bidrag du lämnat är i sig väl värda att uppmärksamma. Men vi vill med den här boken också berätta om hur viktig du varit som handledare, mentor, kollega och vän. Dessutom har du genom ditt mod och en enveten kamp banat väg för såväl kvinnor inom svensk statsvetenskap som för genus och politik som forskningsområde. Vi har nog inte alltid insett hur mycket du betytt för oss, och på hur många sätt, och därför känns den här boken angelägen. Att du varit viktig för många blev tydligt av det starka gensvar vi fick när vi kontaktade kapitelförfattare för att medverka i boken. Den här boken är helt enkelt vårt sätt att, tillsammans med flera andra som haft förmånen att på olika sätt arbeta med dig, sätta ord på vilket privilegium detta har varit och hur mycket vi uppskattar dig!

De olika typer av avtryck du lämnat, har vi försökt fånga genom bokens tre delar. Den första handlar om dig som pionjär, när du år 1994 publicerade din röda bok (som Ann-Cathrin Jungar berättar

mer om i sitt kapitel) och därmed blev den första doktoranden vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala att skriva en avhandling som byggde på ett genusperspektiv. Den andra delen fokuserar på innehållet i forskningen och hur du har varit med och utvecklat subfältet genus och politik. Det är med stor glädje vi noterar hur svenska, nordiska och internationella forskarkolleger i sina respektive kapitel har engagerat sig i din forskning, diskuterat de forskningsfält du har varit med om att bygga upp, samt de viktiga bidrag du har lämnat inom bland annat välfärdsforskning, representationsforskning och forskning om fackföreningar. I den tredje och sista delen lyfter författarna fram hur du på olika sätt har bidragit till genus och politik som ämne och som forskningsmiljö. Det handlar förstås om hur du brutit ny mark och skapat en levande och framgångsrik miljö vid Uppsala-institutionen, men också om hur du tidigt var en del av en genus- och politikmiljö som växte fram och etablerades internationellt under den tid du var verksam.

Trots att det tredelade upplägget har funnits med sedan tidigt i vår planering, så har arbetet med boken givit oss en rad nya eller fördjupade insikter. För det första är det slående hur mycket som har förändrats till det bättre sedan 1990-talet, då kvinnor inom svensk statsvetenskap var i påfallande minoritet och fick kämpa för att höras och tas på allvar. Relaterat till detta är kampen för att genus och politik ska ses som en naturlig del av disciplinen statsvetenskap. Vi som påbörjade våra forskarkarriärer på 2000-talet visste förstås att det på 1990-talet sågs som kontroversiellt att belysa politik från ett genusperspektiv och att perspektivet fortfarande motarbetades på många håll. Boken har emellertid hjälpt oss som inte var med då, att på allvar förstå utmaningarna som du och dina medsystrar ställdes inför, och den hjälper oss att bättre förstå hur motståndet tog sig uttryck och vilket mod det krävdes att stå upp mot det. För den kampen är vi dig evigt tacksamma! Dessutom fanns motstånd från feministisk håll om *hur* sådan forskning

skulle bedrivas, vilket var ytterligare en försvårande omständighet. Idag är genusperspektivet en självklarhet i Uppsala och på många andra håll, men det är inte något som vi för alltid kan ta för givet. Motstånd finns kvar och har i vissa länder och kontexter fått förnyad kraft.

För det andra är betydelsen av nätverk också något som återkommer i flera av bokens kapitel. På statsvetenskapliga institutionen och andra delar av Uppsala universitetet fanns lokala nätverk mellan kvinnor som delade erfarenheter och backade upp varandra. Internationellt etablerades nätverk av genus- och politikforskare på nordisk, europeisk och global nivå, som gav stöd och samförstånd. Arbetet med boken har gett oss nya insikter om din centrala roll i dessa nätverk och hur viktiga de var för att orka arbeta i motvind på hemmaplan och för att etablera sig som forskare internationellt.

Den tredje, och kanske mest intressanta, lärdomen av detta arbete handlar om vad som utgör en god strategi för att övervinna motstånd och vinna framgång. Fram träder en bild av dig som en forskare som valt den lågmälda vägen till framgång, även när rätten att tas på allvar som forskare utmanades. I ett av våra kapitel undrar vi om denna ”lågmälda auktoritet” (Josefina Erikson och Pär Zetterbergs kapitel) eller ”lågmälda radikalitet” (som Li Bennich-Björkman uttrycker det i sitt kapitel) har gjort att vi kanske underskattade dig. Kanske förstod vi inte på allvar i början av våra karriärer vilken central forskare du var inom internationell genus- och politikforskning. Och möjligtvis tittade även vi, som trodde oss kunna se könade maktstrukturer och könade beteenden, för mycket på de uppburna (manliga) kolleger som stal strålkastarljuset, medan du tålmodigt och i det tysta arbetade vidare och avancerade – till professor och till prefekt. Så småningom hade du (möjligen motvilligt, undrar Li Bennich-Björkman) till och med byggt ett imperium (se Grahn m.fl.:s kapitel). Med denna bok vill vi en gång för alla sudda

ut spåren av eventuell underskattning och istället öppet uttrycka hur imponerade vi är av den otroliga resa du gjort under dina år vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala.

Avslutningsvis, på ett plan är den här boken mer än en hyllning till dig. Den utgör även ett tidsdokument och ett vittnesmål om en tid då institutionen förändrades i grunden, då jämställdheten tog sjumilasprång. Vi hoppas att du är stolt över att du, även om du aldrig sökte rampljuset, stod i centrum för den förändringen. Det är vi! Vi är också stolta och ödmjuka inför att förvalta ditt vetenskapliga arv och fortsätta i den stöttande och inkluderande anda som har kännetecknat ditt arbete.

Elin, Josefina och Pär

Innehåll

1. Från motvind till medvind 11
Elin Bjarnegård lyssnar på Christina Bergqvist

I.
Pionjär och förebild

2. Det kommer mera! 22
Li Bennich Björkman

3. Christinas lilla röda 33
Ann-Cathrin Jungar

4. Ett perspektiv i motvind 40
Shirin Ahlbäck Öberg

II.
Avtryck i forskningen

5. Forskningen om kvinder og køn i nordisk politik 52
Drude Dahlerup

6. Minnet av statistisk analys som minerad mark 72
Lena Wängnerud

7. The Nordic Model in Global Context 85
Mona Lena Krook

8. Making Gender Visible 96
Rianne Mahon

9. Den svenska barnomsorgsmodellen 105
Lenita Freidenvall

10. Pioneering connections between feminism and unionism in political science 121
Jennifer Curtin

III.
Genus och politik som ämne och miljö

11. Den oerfarne handledarens minnen och reflexioner 134
Bo Rothstein

12. En handledare med lågmäld auktoritet 145
Josefina Erikson och Pär Zetterberg

13. The gender and politics community 154
Marian Sawer

14. UPPGAP – för Christinas arbete vidare 170
Michal Grahn, Cecilia Josefsson, Malin Holm, Sandra Håkansson

IV.
Tabula Gratulatoria 183

1. Från motvind till medvind, Elin Bjarnegård lyssnar på Christina Bergqvist

> [statsvet-faculty_women] Women's Faculty Seminar: End of semester AW on June 13th
>
> Wed 2024-05-22 16:25
>
> Dear all,
>
> The next Women's Faculty Seminar will take a relaxed form in the shape of an After Work, but we also hope that it will inspire some thought. We will meet in the lunch room at 16:30 on Thursday June 13th. We will start with a drink and then listen to our own Christina Bergqvist, who kindly agreed to share her experiences of being a trailblazing female scholar in a male-dominated academic world. Christina, who is retiring later this year, was the first female Head of Department and has made numerous contributions to the field of gender and politics. The informal talk will be followed by a mingle.
>
> We will provide sparkling wine (cava/prosecco and an alcohol-free alternative) and some light snacks. We kindly ask those of you interested in this option to let us know by June 10 by sending a small contribution of 50 kr to cover the expenses [...].
>
> We hope to see many of you there!

Kvinnliga forskare och doktorander vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala fick ovanstående inbjudan i maj 2024. Vid det laget var nog ingen förvånad över att få en inbjudan riktad endast till institutionens kvinnor. Maillistan i fråga skapades av Shirin Ahlbäck Öberg redan 2012 och i introduktionsmailet stod helt enkelt:

> Hej kära faculty women på statsvet!
>
> Katarina, Helena, Anna och jag har bestämt oss för att gå ut och "ta oss ett järn" och en matbit på onsdag den 1/2 kl. 17.30. Alla faculty women på institutionen är varmt välkomna att ansluta sig. Skicka ett mail bara och anmäl dig, så jag vet hur många vi blir. Vi ses kl. 17.30, och lokal meddelas när jag vet hur många vi blir.
>
> Många hälsningar
> Shirin

Det var inga konstigheter. Redan det första mailet förmedlade att institutionens kvinnor självklart kan träffas för att ”ta oss ett järn” – och för att utbyta erfarenheter och stötta varandra. Detta hade de för övrigt gjort sedan 1990-talet, men då utan maillista. Det fanns visserligen en underliggande analys om att kön och makt är relevanta även för att förstå hur den statsvetenskapliga institutionen fungerar, men det lanserades inte som något särskilt kontroversiellt – i alla fall blev vi inte aktivt motarbetade. Women faculty har genom åren fortsatt träffas för seminarier och middagar – lite sporadiskt men återkommande. Så inbjudan till ett ”women faculty seminar” var i sig inte något anmärkningsvärt, men det var däremot personen som skulle tala: Christina Bergqvist.

Att frågor om jämställdhet lyfts av många, på ett ofta självklart sätt och utan vare sig större åthävor eller massivt motstånd, är till stor del en institutionalisering av Christinas förhållningssätt. Det var därför särskilt intressant – och inte utan en metaanalytisk touch – att Christina nu skulle dela med sig av sina erfarenheter av att vara ”en banbrytande kvinnlig forskare i en mansdominerad akademisk värld” i ett av de sammanhang som hennes gärning har möjliggjort.

Jag svarade på mailet som kom i maj 2024 och skrev att jag skulle komma en stund för att lyssna på Christina innan jag var tvungen att springa iväg på ett annat möte. Jag är så glad att jag gick dit. Även om jag hade känt Christina i över tjugo år vid det laget var det fascinerande och lärorikt att få hennes perspektiv på sin egen

karriär – och på utvecklingen av ett helt fält. Vår kollega Meryl Kenny, som gästade oss från Edinburgh, sade efteråt att Christina borde publicera talet. Vi försökte övertala Christina att revidera sitt tal och skicka in det till tidskriften *Politics & Gender* när den firade 20 år. Men Christina hade andra planer: hon skulle gå i pension. Det är förstås fullt rimligt att hon inte ville inleda pensionen med att hålla en deadline till en tidskrift.

Men… separatistisk organisering har sina begränsningar. Nu är det dags att bjuda in en bredare publik, så att fler kan få höra vad Christina hade att säga. Välkommen att följa med! Här följer min minnesbild av vad Christina berättade den där junidagen. Med stöd av hennes egna anteckningar.

Det krävdes en vit lögn för att få tillgång till Christinas egna anteckningar från talet. *Förlåt Christina!* Det du hade att berätta är helt enkelt för viktigt för att det ska stanna inom den lilla gruppen som hade förmånen att vara i statsvetenskapliga institutionens lunchrum den 13 juni 2024. Mycket av det du själv berättar triangu-leras av vittnesmål och berättelser från dina kolleger i andra kapitel i den här boken – men låt oss börja med vad du själv valde att berätta.

Institutionens lunchrum är stort och ljust och har en fantastisk utsikt över hela den gamla delen av Uppsala. Det är ofta där vi ses för möten, mingel och institutionsgemensamma middagar. När vi kommer dit den tidiga junikvällen står snacks utställt på borden och ett tjugotal kvinnor slår sig ned för att lyssna. Christina behö-ver ingen vidare presentation för de närvarande utan kan ganska omgående ställa sig upp och börja tala. Hon säger att hon först hade blivit ombedd att tala om sina erfarenheter som den första kvinn-liga prefekten på statsvetenskapliga institutionen. När hon fick den frågan kände hon att hon egentligen inte hade så mycket att säga om att vara kvinna och prefekt. Hon hävdar att hon inte har reflek-terat särskilt mycket över att hon faktiskt var den första kvinnan – och reflekterar över att själva frågan om hur det är att vara den första kvinnan på en ledande position antyder att man kommer att

möta problem och behandlas annorlunda än en man i samma position. ”Men ärligt talat upplevde jag inte riktigt det.”

Christina fortsätter med att reflektera över att det kan ha funnits skillnader, men att hon inte kände att hon hade några särskilda problem i prefektrollen som kunde kopplas till att hon är kvinna. När hon utbytte erfarenheter med sin företrädare PerOla Öberg fick hon snarare intrycket att de hade ganska liknande erfarenheter.

Jag tror att många av oss som lyssnade faktiskt blev förvånade över att denna lokala pionjär inte gjorde en genusanalys som visade på ojämställda mönster i möjligheterna att utöva sitt ledarskap. Men vi skulle snart bli varse att detta inledande uttalande – att hon inte mötte problem eller behandlades annorlunda än en man – faktiskt var resultatet av en genusanalys och ett bevis på att Christinas mångåriga och outtröttliga arbete för jämställdhet har burit frukt. Christina har både förmågan att se förändringen och förmånen att få njuta frukterna av den.

Många som inte var där och lyssnade hade nog blivit ännu mer förvånade än vi som faktiskt arbetar på statsvetenskapliga institutionen. Trots att vi idag har en stor och dynamisk forskningsmiljö kring genus och politik finns det seglivade föreställningar om hur det är på ”statsen”. Det är inte ovanligt att kolleger på andra institutioner i Uppsala med beklagan i rösten undrar hur jag har det på ”statsen”, hur jag står ut, och vill veta vad mina kolleger egentligen säger om våra framgångar. Varje gång får jag svara att jag har det bra, faktiskt alldeles utmärkt, och att mina kolleger är stöttande och säger grattis. Vi är alltså fler som delar Christinas nutidsanalys, men hennes tal förklarade också varifrån den där seglivade föreställningen om ”statsen” kommer.

Christina fortsätter med att notera att det förstås är ganska anmärkningsvärt att det tog nästan 400 år innan en kvinna år 2018 blev prefekt. Det som dök upp i hennes tankar, när hon blev ombedd att berätta om hur det var att vara den första kvinnliga prefekten, handlade därför mer om hur allt började. Hur det över-hu-

vudtaget blev möjligt för henne att bli prefekt. När hon började tänka i de banorna, berättar hon, fanns det däremot gott om tillfällen då hon verkligen upplevde att hon fick kämpa för att ta plats i en mycket mansdominerad akademisk värld. Och det förklarar också varför det tog så lång tid.

Vi som satt i lunchrummet den där junikvällen fick sedan ta del av några av Christinas ögonblicksbilder och personliga erfarenheter av att vara en av mycket få kvinnor under en tid då institutionen var extremt mansdominerad.

Doktorand och nydisputerad på 1990-talet

Hundra procent av lärarna på institutionen var män. När Christina började som doktorand fanns det en handfull kvinnliga doktorander. En av dem var Li Bennich-Björkman, institutionens första kvinnliga professor, första kvinnliga professor skytteana, och den som efterträdde Christina som prefekt.

Christina sätter den mansdominerade institutionen i kontrast till Sverige som föregångsland när det gäller jämställdhet, inte minst i politiken. Kvinnors representation i riksdagen var till exempel 38 procent år 1990.

Hon beskriver hur hon rekryterades till ett projekt som hette RIO och som leddes av Leif Lewin. Gruppen bestod av sex män och Christina. När hon redan var involverad i projektet bestämde hon sig för att hennes avhandling skulle handla om kvinnors representation i politiken och i de så kallade organiserade intressena, alltså fackföreningar och arbetsgivarorganisationer. Christina kommenterar det till synes uppenbara i att ett projekt om representation och makt i parlamentariska och korporativa kanaler behövde ett kvinnoperspektiv (”som vi sa på den tiden”).

Christinas kollegor i projektet hade dock inte tänkt på detta. Enligt Christina handlade det inte så mycket om öppet motstånd, utan mer om ett bristande intresse. Hon beskriver kollegerna som

”ganska stödjande”, även om en av de mer seniora uttryckte sin skepticism mot feministisk teori.

Hon berättar vidare om en del märkliga kommentarer hon fick höra i institutionernas korridorer. En annan äldre, manlig kollega sa till exempel att det var typiskt att en kvinna måste skriva om kvinnor.

Vid den här tiden var Christina alltså den enda statsvetaren i Uppsala som anlade ett genusperspektiv, och det fanns totalt tre eller fyra andra statsvetare i Sverige som skrev om kvinnor och politik, de flesta ganska teoretiskt inriktade.

Stödet från feminister utanför institutionen blev därför mycket viktigt. Den europeiska statsvetarorganisationen, ECPR, och internationella konferenser betydde mycket. Att Christina fick möjlighet att presentera sitt arbete i internationella feministiska sammanhang gav henne självförtroende och fick henne att känna att hon gjorde något intressant och viktigt.

År 1994 disputerade hon. Det var den andra svenska statsvetenskapliga avhandlingen någonsin inom fältet genus och politik.

Vid den här tiden fick genus och politik stor uppmärksamhet eftersom det hade kommit en stark reaktion på kvinnors minskade representation i riksdagen efter valet 1991. Kvinnorörelsen mobiliserade och bildade Stödstrumporna. De hotade att bilda ett kvinnoparti om de traditionella partierna inte förde fram fler kvinnor. Det var också början på den praxis som senare infördes i många partier, där varannan plats på valsedlarna gick till en kvinna.

På institutionen gick förändringen däremot långsamt.

Det blev visserligen gradvis fler kvinnliga doktorander, men förutom Li och Christina fanns inga kvinnliga postdoktorer eller seniora forskare.

Arbetsmiljön för kvinnor var problematisk. Christina berättar att hon i efterhand har förstått att det förekom fall av sexuella trakasserier.

Hon upplevde också att det fanns en allmän uppfattning om att kvinnor befordras genom informell positiv särbehandling. Hon fick känslan av att männen på institutionen ibland tyckte att kvinnor avancerade i akademin för att det var politiskt korrekt, snarare än för att de hade rätt kompetens och meriter.

Samtidigt upplevde Christina stöd från vissa män, till exempel från sin handledare Bo Rothstein. Men när han hamnade i konflikt med andra feministiska forskare utanför institutionen skapade detta vissa svårigheter för Christina.

Akademisk karriär på 2000-talet

Christina beskriver det som att hon ”överlevde” de första åren efter disputationen. Hon fick medel från forskningsråden och arbetade på Arbetslivsinstitutet i Stockholm under några år. Hon ser det tidiga 2000-talet som en kritisk vändpunkt för det institutionen är idag och för den plats som genus och politik nu har på institutionen.

År 2002 sökte hon en forskartjänst på sex år från Vetenskapsrådet, inklusive möjligheten att finansiera en doktorand. Hon fick tjänsten och förlade den på statsvetenskapliga institutionen. Året därpå, 2003, ville tre av fem nya doktorander skriva om genus och politik: Josefina, Elin och Pär.

Det är alltså vi tre som har tagit initiativet till och som står som redaktörer för denna bok. Vi kom alla in på forskarutbildningen samma år och vi skrev alla avhandlingar med genusperspektiv. Vi arbetar fortfarande med genusperspektiv. Men när jag satt där i lunchrummet och lyssnade på hur Christina så självklart lyfte fram detta som något oerhört viktigt så slog det mig – återigen – hur mycket jag har haft förmånen att få ta saker för givna. Vi förstod inte då vilken vändpunkt det innebar för forskningsmiljön – vi förfasades nog mest över hur lite genusforskning det fanns och gav oss i kast med att försöka ändra på det. Christina hade ju redan krattat manegen och banat väg för oss. Jag fick mest kommentarer om hur

bra det var att perspektivet äntligen tog större plats på institutionen – det efterfrågades ju av studenterna. Vi såg kanske att det inte fanns en särskilt stor miljö eller ens ett särskilt stort intresse – men vi var unga, frejdiga och framfusiga – och vi hade som sagt Christina.

Christina fortsätter sin berättelse om hur vi tillsammans startade seminariet för genus och politik, det som vi nu kallar UPP-GAP. Från Christinas perspektiv var VR-anslaget och det faktum att det plötsligt fanns en grupp doktorander avgörande för att börja skapa en plats för forskning om genus och politik på institutionen. Hon beskriver det själv som starten på den mycket framgångsrika och livaktiga miljön för genus- och politikforskning som vi har idag.

Hon är tydlig med att hon inte menar att allt är perfekt idag, men hon vill ändå framhålla hur hon har sett institutionen utvecklas från en ganska liten, smal och mansdominerad miljö till en stor, internationell och mer öppen verksamhet.

Förändringarna möjliggjordes, enligt Christina, genom en kombination av arbete inifrån och tryck utifrån.

Internt mobiliserade kvinnor och stöttade varandra. Sedan sin doktorandtid har Christina haft ett kvinnligt nätverk omkring sig, som har försökt påverka institutionsledningen. Efter hand kom fler kvinnor, det började skickas ut mail till ”women faculty” – och forskningen om genus och politik blev alltmer framträdande på institutionen och gick inte längre att ignorera.

Externt präglades denna tid av en jämställdhetsvänlig politik. Genusfrågor stod högt på den politiska dagordningen. Under en period fanns också ett politiskt fokus och konkreta åtgärder för att förbättra kvinnors situation inom akademin.

Dessutom skapades allt fler internationella konferenser och tidskrifter där genusforskning kunde presenteras. Det blev en miljö i sin egen rätt.

Prefekttiden

Den 1 juli 2018 blev så Christina institutionens första kvinnliga prefekt.

Hennes egen berättelse förklarar till viss del varför det tog så lång tid – och också varför hon inte själv upplevde det som en så stor sak att hon, som kvinna, blev prefekt.

Vid det laget tillhörde Christina de mer seniora på institutionen och hon hade en trygg position.

Ledarskapsidealen hade också förändrats – det som brukar beskrivas som ”kvinnliga” egenskaper värderas generellt sett högre hos ledare idag. I sitt anförande kommenterar Christina också att det finns forskning om att kvinnor i akademin gör mycket – och är bra på – det som brukar kallas ”akademiskt hushållsarbete”, dvs., att sitta i kommittéer, agera mentorer, organisera evenemang etc. Till viss del, påpekar Christina, är det just sådant arbete man ägnar sig åt som prefekt idag.

Christina börjar avrunda sitt anförande med att uttrycka hur glad hon är över att hon blev institutionens första kvinnliga prefekt och att det, även om det inte var ett stort steg för henne personligen var ett viktigt steg för institutionen.

Hon avslutar med att säga att det inte är en motsättning att se att mycket har förändrats till det bättre samtidigt som vi måste vara medvetna om att flera av förändringarna är ganska nya. Vi vet ju, inte minst från genusforskningen, att institutioner och kulturella normer är seglivade och svåra att förändra. De kräver ett ständigt upprätthållande och en ständig vaksamhet.

Christina avslutar sitt anförande, och minglet i lunchrummet tar vid. Jag hastar motvilligt vidare till mitt andra möte. Men här någonstans väcks tanken att Christinas tal är så mycket mer än en berättelse om en persons karriär. Den handlar om samhällelig och institutionell förändring, om kritiska aktörer och kollektiv samordning, om vikten av engagemang, tålamod och vänlighet. Och detta behöver vi alla lära oss mer om, och reflektera över.

Vi börjar alltså den här boken med Christinas egna ord. Tack för att du följde med mig till lunchrummet för att höra Christinas tal genom mig. Nu lämnar vi över till Christinas kolleger och vänner för att ge utrymme för fler perspektiv i den här berättelsen om Christina Bergqvists forskargärning – som går hand i hand med en institutionell berättelse om förändring från motvind till medvind.

I.
Pionjär och förebild

1. Det kommer mera!

Li Bennich Björkman

Prolog

1980-talet är långt borta. För oss som började doktorera då, återkommer de åren och den tiden ändå ofta i våra samtal. Både för att en del av vårt jag formades då, och för att vi kvinnor som var doktorander på Statsvetenskapliga institutionen bildade en middags- och samtalsgrupp under de åren. Vi kommer tillbaka till den tiden med en slags förundran. Om den förundran, om Christina som en feministisk revisionist, och om hur denna lågmälda radikalitet förändrade forskningen, universitetet och den institution som vi båda verkat vid, handlar mitt kapitel.

Röster stumma

Seminarium i oktober 1987. Vi är nyblivna doktorander i statskunskap och de högre seminarierna äger, utan undantag, rum längst ned i Skytteanum, i det Gyllenhielmska biblioteket. Leif Lewin, som är professor skytteanus, är alltid ordförande. Flera nyliberaler och Nozickianer runt bordet; Nicke Karlsson, kanske Anders Borg. Stig-Björn Ljunggren, fast han är sosse. Alex Davidson från Nya Zeeland. Emil Uddhammar, som är konservativ men inte ointresserad av det liberala. Mats Lundström, som nog inte är så ideologisk men däremot en filosof inspirerad av Sir Karl Popper. Som många. Nam-

net Popper flyger genom rummet, liksom Rawls – och svenske Tingsten. Det dröjde länge innan jag blev bekant med Hannah Arendt som är husgud idag. Marxisterna från 1970-talet, flera av dem från tidigare kolonier som blivit självständiga och inspirerade av sovjetiska erfarenheter, har trängts ut. Ingen av oss kvinnor brukar säga så mycket på de högre seminarierna. Ibland frågar någon av de äldre, men även de yngre, männen om varför.

– Ni kan ju!

– Kom igen nu!

Men jag tror vi känner oss främmande, både osäkra och uttittade. En av deltagarna slår fast att demokratin i Sverige infördes 1909, när allmän rösträtt för män var ett faktum. Efteråt säger Christina till mig och Fredrika: Men kvinnor fick inte rösta förrän 1921. Varför är inte det viktigt? Vi vet inte, men det verkar bara vara så att det inte tillmäts någon betydelse. Kanske för att alla bara tänker på åsikterna när man talar om vad det är som ska representeras i politiken. Inte kön, inte intressen och inte identitet. Något är fel i historieskrivningen. På postseminarierna, efter att seminariet tagit slut vid åtta på kvällen, då pratar vi emellertid. Runt V-Dalas slitna bord, eller på Snerikes, ibland Norrlands eller Stockholms. Vi är inte stumma, vi vill bara inte känna oss vägda och befunna för lätta.

Tack och farväl

26 augusti 2024. 40 år senare. Ett festligt dukat lunchrum som rymmer minst 90 sittande personer, på sjunde våningen vid Gamla Torget med utsikt mot Domkyrkan och Slottet. Och det är säkert 90 på plats! Nya doktorander, postdoks, forskare och lektorer trängs runt borden. Professorer också och forskningsassistenter. Kvinnor och män, yngre och äldre. Stämningen är hög, snart börjar terminen. Studenterna kan välja kandidatkurser om kön och politik, och

masterkurser om ”Gender, Power, and Institutions”. Ingen har på åratal hävdat att demokratin i Sverige infördes 1909.

Alla är där den här kvällen när Christina går i pension och blir hyllad och tackad för allt hon betytt. Jag sitter bredvid henne, jag är några år yngre och kommer att vara kvar. En känsla av overklighet, närapå överraskning kommer över mig. Nu? Redan? Är resan slut? Hur är det möjligt att tiden gick så fort, att det snart bara är några av oss kvar från den tid när vi skulle göra så mycket. Förändra ämnet och komma på intressanta rön, förändra institutionen, och universitetet, kanske också världen. I sitt tacktal till kollegorna säger Christina i en bisats att jag varit hennes förebild, a ”role model” för till skillnad från förr så pratar vi nästan alltid engelska nu på institutionen. I mitt tal, jag blir avtackad samtidigt som avgående prefekt, säger jag med genuin uppriktighet detsamma: Christina har varit min. Framförallt har vi haft varandra att prata med, fråga till råds – inte minst under våra respektive prefektskap – skratta med och avreagera oss tillsammans med. Nu ska Christina ägna sig åt annat, hon ska odla sin trädgård i Åkers, umgås med barnbarnen Alva och Elsa, resa med kärestan Arne och hinna med alla sina många vänner. Men trots att jag unnar henne allt detta och mer därtill är det för mig en förlust. En viss ensamhet. 40 år har gått. Vad har vi varit med om? Och Christina, den kloka och målmedvetna, vad har hon varit med om under sitt liv som forskare, lärare och så småningom professor?

Till Uppsala

Christina flyttade till Uppsala från Katrineholm i skiftet mellan 1970-och 80-talet. Sverige skulle snart få en socialdemokratisk regering igen efter det som en del uppfattade som en parentes med de borgerliga. Vänstervågen som startade i 1960-talets studentuppror hade ebbat ut på gator och torg, men många av vänsterns folk fanns nu på universiteten. Det som mötte inom statskunskapen i

Uppsala var dock ett snabbt ökande intresse för individens frihet, för att tämja och begränsa staten och att ge människan det manöverutrymme hon förtjänade. Metodologisk individualism pratade många om; det innebar att individen var den centrala enheten i analysen. Inte system, inte funktionalism, inte relationer eller klasser. Individer. Public choice och rational choice seglade upp på den svenska statsvetarhimlen, framvuxna ur spelteori och ekonomisk analys. Bara på ekonomisk historia dröjde marxismen sig kvar, några av lektorerna gick fortfarande i slitna träskor och palestinasjalar, men även där hade Douglas Norths *The Rise of the Western World* letat sig in på kurslistorna. För Christina hade Katrineholm, hennes hemstad, blivit för trång. Hon var begåvad, hade en intellektuell längtan och stor emotionell intelligens. Hon behövde komma iväg. Kvar lämnade hon tre syskon och föräldrar, och banden till dem och till hemstaden släppte hon inte. Men Uppsala gjorde precis det som en universitetsstad ska göra: breddade hennes blick, och satte henne i förbindelse med nya kontakter, nya synsätt och umgängesmönster.

Jag träffade Christina för första gången kring 1984. Vi sågs hemma hos henne och hennes man Anders på Västra Järnvägsgatan i Svartbäcken där de bodde i en lägenhet i ett av alla dessa mysiga äldre hus med trägolv och, kanske, vedspis? Fanns Elias redan? Jag tror det, men då var han liten. Christina hade varit kursassistent på den nystartade Samhällsvetarlinjen i några år, och jag skulle nu ta över efter henne. Eftersom jag själv gått linjen, hade jag sett henne förut när hon varit där och informerat oss om olika valmöjligheter. Hon ingav respekt, var samlad och tydlig. Vår chef var Sune Berger, prefekt på kulturgeografen och föreståndare för linjen – som bara hade en termin gemensam, sedan kunde man välja bland alla samhällsvetenskapliga ämnen. Linjen var en föraning om vad som komma skulle, när flertalet utbildningar blev sammanhållna program på 1990-och 2000-talet. Men det var fortfarande stor frihet som var ledstjärnan. Introduktionsterminen var mest en lyftning

på hatten för det nya som var på väg. Sune Berger var en vänlig man och lätt att jobba för. Han ledde en institution på uppåtgående, kreativiteten bubblade bland de yngre där som ville förändra och bryta ny mark. Sune blev en legendarisk ledare för den gruppen och kulturgeografen utvecklade en spännande forskningsmiljö.

Christina lämnade jobbet som kursassistent för att åka till USA med sin familj. Anders var biolog och skulle forska där, Christina var med och var föräldraledig med deras lille son Elias. Senare har hon ofta återkommit till erfarenheterna där, jag minns att de bodde i New York och att det tog tid innan Christina lärde känna folk. USA är landet där alla säger:

– Hi! How are you!

...men inte kommer ihåg vem man är nästa gång man träffas. Och där tiden med stort T är viktig. Många sätter sig aldrig utan går och äter lunch. Tar det som en personlig förolämpning att man är litet sen. Time is money.

När Christina återvänt blev hon och jag snart kollegor på riktigt. Vi blev doktorander på samma institution, doktorander i statskunskap. Det började några kvinnor till under de åren, bland andra Karin Hadenius, Maivor Sjölund och Fredrika Björklund, men miljön var utpräglat manlig. 1987 startade vi ett middagssällskap: Christina, jag, Karin, Maivor och Fredrika. Vi sågs hemma hos varandra, och bjöd också med nya kvinnliga doktorander som började. Lisbeth Larsson Lidén, Anna Johansson, kanske var också Anita Seim med ett tag. Men de senare blev inte så långvariga, de lämnade institutionen eller i varje fall vår grupp. Medan flera av kvinnorna hade anknytning till institutionen eller universitetet genom en far eller man som var akademiker – som jag själv till exempel – var det betydligt ovanligare bland männen. De kunde ta språnget ändå. Detsamma gäller Christina. Det gör henne ovanlig.

I Rio med grabbarna

Christina hade säkert intresserat sig för det som då kallades kvinnosakspolitik eller kvinnofrågor långt innan doktorandtiden. Fått syn på könsmaktsordningen i barndomshemmet i Katrineholm. Kanske också när hon och Anders fick barn och under deras vistelse i USA. Men det var nu som hon fick möjlighet att börja omsätta dessa idéer och intressen i intellektuell praktik. Jag ville sitta och arbeta själv på bibliotek, i arkiv och i mitt arbetsrum, en modell som idag är mer än utdöd men som jag trots det trivs med. Christina bestämde sig, sin sociala, varma personlighet trogen, för att hoppa på erbjudandet om att ingå i ett av institutionens första stora forskningsprojekt. Där jobbade man mer integrerat och träffades regelbundet. Så kom det sig att Christina blev nära kollega med Jörgen Hermansson, PerOla Öberg, Bo Rothstein (som då rekryterats från Lund), Anders Westholm och med Leif Lewin, som ledde det hela. RIO, Riksdagen och de organiserade intressena blev hennes arbetsmiljö under många år – Bosse Rothstein hennes handledare. 1994 kom *Mäns makt och kvinnors intressen*, hennes avhandling. Då hade vi, Christina, jag, Karin, Maivor och Fredrika, redan träffats i vårt middags- och samtalsgäng i snart åtta år. Flera av oss hade fått barn under tiden, både Kalle, Anna och Moa föddes det minnesvärda året 1990, Emma – Christinas dotter – något år innan. Vi hade disputerat, gift oss, skilt oss, kort sagt haft ett liv som pågått. Men också samtalat regelbundet runt middagsborden om forskning, idéer, käftsmällar och framgångar. Vi lagade mat, två åt gången, och tog med vin hem till varandra. Hälsade på på BB. Lät oss väljas till styrelse för Statsvetenskapliga föreningen och började kräva kvitton för utlägg från föreningen, vilket inte genererade applåder. Vägrade bada bastu på internaten.

Att slå hål på en myt

Under de här åren gick Christina och jag en doktorandkurs vid Stockholms universitet. Lärare var Maud Eduards, en av de mest framträdande feministiska forskarna i generationen före Christinas. Andra som tillhörde den var Gunnel Gustavsson och Anna Jonasdottír. De sågs ibland till på Statsvetarförbundets årliga årsmöte – idag Swepsas konferens – och hade väl också de ett nätverk. Kursen, som tog sikte på maktskillnaderna mellan kvinnor och män, förtryck och motstånd, var intressant men för mig också provocerande. Är det verkligen så att inte kvinnor och män kan åstadkomma ett bättre system tillsammans med varandra istället för i tvekamp? I kursen ingick att skriva en längre kursuppsats. Jag minns fortfarande när jag läste Christinas. Vad bra den var! Ett skarpsinnigt klargörande av i hur oerhört hög grad den svenska välfärdsmodellen handlade om arbetslinjen. Att man betalar in genom arbete och får ut vid behov. Men stod man utanför arbetsmarknaden eller delvis åtminstone, som många kvinnor gjort när hemmafruidealet dominerade under 1950- och 60-talet, då blev det ingen välfärd. Låga pensioner, små bostadsbidrag – vid till exempel en skilsmässa stod många kvinnor barskrapade. Universalismen som vi fått itutat oss under utbildningen som det viktigaste med den svenska modellen, fanns inte. Myten om den universella svenska välfärdsstaten publicerades i *Statsvetenskaplig Tidskrift* 1990. Fortfarande ser jag den som lysande forskning. Ifrågasättande, ögonöppnande, utan att slå på stora trumman.

Var är kvinnorna?

Under de här åren var det också Christina som drog igång information om doktorandutbildningen som enbart riktade sig till kvinnliga C- och D-studenter. För forskarutbildningen och institutionen fortsatte att vara starkt dominerad av män. Kvinnor sökte inte, och en sådan informationsverksamhet, som skulle vara trevlig med vin

och ost som föreningen bjöd på, kanske kunde göra att tröskeln sänktes, och att det hela verkade mindre främmande. Varje termin bjöd vi in, berättade om hur doktorandutbildningen fungerade, berättade om oss själva och hur vi blivit doktorander – och sen forskare. En tanke fanns om att avdramatisera det hela, få de kvinnliga studenterna att se att det kunde vara något för dem. Långsamt blev det fler kvinnor som sökte till doktorandprogrammet, men med Christina i täten fortsatte vi detta i många år, varje termin. Till slut fanns behovet inte längre, vissa år var det fler kvinnor än män som sökte. Mötte informationsträffarna motstånd? Det knorrades en del, riktade insatser var inte populära och särskilt inte om de innehöll ost och vin. Men historien var på vår sida. I år, 2026, hade forskarutbildningen i statskunskap i Uppsala 715 sökande från hela världen. Många är kvinnor, och många som kommer in är kvinnor. 2025 var det tre fjärdedelar.

Christina hade skrivit en avhandling som handlade om makt, med ett feministiskt perspektiv. Hon mötte såväl beröm som motstånd. Motståndet fanns hos de feminister som inte trodde på en revisionistisk förändring utan ville ha allt, nu. Och det fanns hos dem som betraktade hela problematiken som en icke-fråga och som försökte bagatellisera hennes slutsatser. Mitten av 1990-talet, då Christina lade fram sin avhandling, var en feministisk brytpunkt. Den svenska Maktutredningen, en statlig utredning med många delbetänkanden i form av böcker och analyser, hade nyligen (1990) kommit med sitt huvudbetänkande. I det lanserade historikern Yvonne Hirdman begreppet könsmaktsordning för en svensk publik. Därmed tog hon det kvalitativa steget från en ”harmonianalys” där det handlade om att alla skulle vinna på att kvinnor syntes och verkade mer i det offentliga, till en som handlade om konflikt. Makt kan inte alltid växa. Om någon – läs kvinnor – får mer makt så kan det hända att männens minskar. Genusordningen upprätthölls av ett patriarkat, menade Hirdman. Ska den ordningen förändras, kommer det att innebära mindre makt för männen – och

mer för kvinnorna. Stödstrumporna, ett nätverk av kända kvinnor inom opinionsbildning, media och akademi, tryckte i utredningens efterföljd på för varvade listor inför valen till svenska riksdagen 1994. Den första vikta pappamånaden infördes ungefär samtidigt, 1994, i föräldraförsäkringen. *Mäns makt och kvinnors intressen* publicerades mitt i denna brytningstid. Men ännu så länge hade många av dem som varit motståndare till ökad jämställdhet, till genusperspektiv inom forskning, inte insett vilket det vinnande laget skulle bli. Under de tio år som sedan följde lämnade allt fler av dem det sjunkande skeppet för att äntra den feministiska seglatsen mot nya horisonter. Snart var alltså var och varannan man och nästan alla kvinnor feminister. Den gamla ordningen skakade man av sig. Sverige har bejakat framtiden och framsteget, inte för inte kallade Socialdemokraterna svenskarna för framtidsfolket på en berömd affisch. Christina var emellertid ingen följare. För henne var det övertygelse om det centrala i frågeställningarna, om vikten av att lyfta fram kvinnors agens – och inte bara se oss som offer – och att skriva om makten som skapade avhandlingen.

Det kommer mera!

Disputationsfester brukar följa ett givet mönster. Christinas däremot var underbart egensinnig. Becha, hennes marockanske man, höll ett bejublat tal om hur en feminist möter en muslim och hur det sedan går. Varje gång vi trodde talet var slut skanderade Becha, och till slut vi allesammans: ”Det kommer mera!”. Det var en slogan från ett då populärt tv-program med samma namn. En jättelik, glaserad, tårta bars in med – om jag inte minns fel – avhandlingen som dekoration i marsipan. Folk dansade vilt och ystert, och frekventerade baren till sent in på natten. Så var Christina filosofie doktor, och detsamma gällde alla i vårt kvinnliga doktorandgäng. En tradition vi skapade tillsammans var att binda vackra blomsterkransar till varandra och att hålla tal eller spexa på disputationsfesterna.

Det förekom litet av den varan på disputationstillställningarna innan dess, de följde ett rätt strikt mönster. Min egen krans hängde i nästan 30 år i mammas potatiskällare, bleknad men fortfarande vacker. En lagerkrans av blomster.

Nu gav vi oss båda ut i livet efter avhandlingen. Christina hade så sakteliga börjat skapa sig ett både nationellt men också internationellt nätverk. Det internationella hängde på, precis som för mig, att vi började skriva på engelska istället för svenska. När vi disputerade var det helt givna språket svenska. Christinas avhandling och min egen var utgivna på svenska. Diskussionerna som fördes då om språk handlade ofta om att svenskan måste fortsätta användas också som akademiskt språk, det var en fråga om nationellt bevarande och språkvård. Dessutom hävdade många att innehållet skulle bli mycket sämre eftersom vi skrev på ett annat språk än vårt modersmål. Men hur skulle då högt flygande planer om internationalisering kunna bli verklighet? Översättning, försökte vissa. De pengarna fanns inte. Svaret blev en övergång till att skriva på engelska själv, under vånda i början men med åren, alltid med stöd av språkgranskare som idag kan var digitala, alltmer lustfyllt.

I den akademiska anglosaxiska världen under dessa år ägde en feministisk explosion rum. Konferenserna blev fler, artiklar publicerades i allt snabbare takt, tidskrifter startade och böcker kom ut, inte sällan med redaktörer från olika länder och kapitel som jämförde. Christina gav sig ut i världen, och med tillbaka till Uppsala tog hon kollegor som hon mött och skapat band med: Jennifer Curtin från Nya Zeeland, Rianne Mahon från Kanada, Amanda Gouws från Sydafrika, och Mona Lena Krook från USA men med finska rötter. Jag minns en middag med Rianne Mahon när Christina bodde på Hugo Alvéns väg. Rianne och Christina lagade mat tillsammans när vi kom, det doftade starkt och gott i köket och samarbetet de båda inlett forskningsmässigt hade, det kunde vem som helst se, gått över i varm vänskap. Christinas forskning, som nu började kretsa kring svensk barnomsorg, förskolan och föräldra-för-

säkringen – allt med ett feministiskt huvudperspektiv – väckte intresse i omvärlden. Både för att den var analytiskt skarp men också innehållsmässigt inspirerande. Christinas forskning i kombination med en öppen och nyfiken personlighet har bidragit till internationaliseringen åtminstone på vår institution.

En motvillig imperiebyggare.

Christina ville aldrig bygga ett imperium. Om så är fallet, har hon i varje fall dolt det väl. Men kombinationen av fokus, uthållighet, öppenhet och omdöme, samt en befriande avsaknad av all slags dogmatism, har byggt det åt henne. Kommer det mera? Miljön fortsätter att blomstra, under nya krafter och med världen som självklar arena. Idag är den inte i en tänkt marginal utan utgör ett huvudfält inom statskunskapen. Stridigheter mellan olika generationers feminism är oundvikliga. För dem som kommer efter, tredje eller fjärde generationens feminister, ligger nu inte utmaningen längre i att slå sig in och påverka forskningen, utan i att kunna förnya och utveckla från en position av att själv vara ett etablissemang. Ett starkt engagemang kombinerat med övertygelsen om att dogmer inte hör hemma i forskningen är nu som då vägen framåt. Öppenhet mot världen och ödmjukhet inför uppgiften. Att tänka fritt är stort, att tänka rätt är större. Men störst av allt är att hjälpa andra att våga tänka, att skapa förutsättningar för andra att höras och att inte vara rädd utan glatt utbrista: Det kommer mera! Tack, Christina.

2. Christinas lilla röda

Ann-Cathrin Jungar

När Christina Bergqvist 1994 lade fram sin doktorsavhandling vid den statsvetenskapliga institutionen i Uppsala gjorde den ett intryck redan innan man öppnat pärmarna och ens påbörjat läsningen. Avhandlingens röda omslag avvek med sin lysande färg från institutionens tidigare doktorsavhandlingar, vilka i regel gavs ut i den statsvetenskapliga skriftserien. Omslagen hade vanligen diskreta färgtoner och titlarna signalerade ett neutralt vetenskapligt språkbruk. Christinas avhandling stack ut både till omslag och sitt innehåll. Rött är en symboliskt laddad färg som associerar till bland annat kärlek, mod, vrede, styrka och energi. Om man skulle kunna färglägga Christinas bidrag till forskning och utbildning, ja, till hela akademin, så är den röda nyanser en given grundton.

Mäns makt och kvinnors intressen var den första doktorsavhandlingen vars titel innehöll ord som relaterade till män och kvinnor, samt makt i titeln. Den anlade ett könsperspektiv på centrala statsvetenskapliga frågor, vilket var något helt nytt på i den statsvetenskapliga miljön vid Uppsala universitet. Christina var tidigt ute med att visa att ett konsekvent könsperspektiv inte var ett särintresse vid sidan av statsvetenskapens huvudfåra, utan ett viktigt perspektiv, för att inte säga, nödvändigt verktyg för att även generellt förstå fördelning av makt och representationens betydelse i politiska institutioner. Avhandlingen var ett omfattande empiriskt

arbete och en tydlig markering om forskningsinriktningens relevans, och lade, inte minst, grunden för den i dag starka och internationellt etablerade forskningen om kön och politik vid den statsvetenskapliga institutionen vid Uppsala universitet.

Christina var en pionjär i detta hänseende. Så här i efterhand kan man konstatera att den röda avhandlingen kom att revolutionera det statsvetenskapliga ämnet i likhet som Maos lilla röda skakade om vänstern i Europa på 60-talet. Medan Maos relevans förklingat och kulturrevolutionen har kommit på fall, fortlever Christinas arv och är vid god vigör. Ett stort antal doktorsavhandlingar med könsperspektiv har publicerats sedan 1994 och den statsvetenskapliga institutionens forskare har därefter framgångsrikt publicerat internationellt välrenommerad forskning och erhållit prestigefulla forskningsbidrag med olikartade genusperspektiv. Och den revolutionen började med en avhandling med rött omslag. Att avhandlingens omslagsfärg var vald med omsorg vittnade även kakan – i form av en röd bok – som serverades på kvällens middag om.

Christinas val av avhandlingsämne var inte helt riskfritt. I alla fall om ambitionen var en fortsatt karriär vid den ärevördiga statsvetenskapliga institutionen. I förordet tackas handledare, kolleger och vänner som på olika sätt stöttat Christina under arbetet med avhandlingen. Det är ju brukligt, men i förordet beskrevs även motstånd mot och kritik av det avhandlingstema Christina hade valt. I en något ironisk ton riktar Christina ett ”speciellt tack” till en tidigare nydisputerad manlig filosofie doktor. Han hade vid något tillfälle upplyst henne om att utsikterna för disputerade kvinnor att få stanna kvar inom akademin och i synnerhet på den statsvetenskapliga institutionen i Uppsala var dåliga. De kvinnor som hade disputerat hade tvingats lämnat institutionen. Budskapet var att sannolikheten att hon skulle gå samma öde till mötes var stor, inte minst då hon var en så kallad ”kvinnoforskare”. Att forska om kön och politik – gjordes det klart – var statsvetenskapligt irrele-

vant. Christina lät sig inte avskräckas. Hon tolkade de starka reaktionerna som att hon var något intressant på spåren. Reaktionen vittnar om Christinas mod och övertygelse att utmana vetenskapliga och patriarkala normer om vad som är bra och intressant forskning. Och inte minst det patos – den övertygelse – som hon så självklart naturligt och avväpnande förmedlade när kritiskt ifrågasättande frågor om jämställdhetsforskning ställdes.

Men, en avhandling med ett kvinnoperspektiv framstår i historiens ljus som en mycket bra investering med god avkastning – för doktoranden, akademin och det omgivande samhället. Christina och ”kvinnoforskningen” stannade i akademin och på statsvetenskapen i Uppsala. Christina blev professor, fick forskningsprojekt, publicerade internationellt och etablerade nätverk och samarbeten med andra forskare inom fältet. Inte minst har hon bidragit till forskningsområdets utveckling samt till det omgivande samhället i form av politiskt relevanta analyser om jämställdhet, välfärdsstat och politisk representation. Detta har även generativ AI snappat upp, som erbjuder följande beskrivning om professor Christina Bergqvist: ”Christina Bergqvists karriär präglas av **långsiktighet, empiriskt djup och samhällsrelevans**. Hon har haft ett betydande inflytande på svensk och nordisk statsvetenskap genom att visa hur genus inte är ett särintresse, utan ett centralt analytiskt perspektiv för att förstå politik, välfärd och demokratiskt beslutsfattande. Hennes arbete har bidragit till att göra jämställdhet till ett forskningsområde där både teori och praktik tas på allvar”. AI:s konstaterande att Christina insatser bidragit till att jämställdhetsforskningen tas på allvar är väl att betrakta som någon form av karma mot bakgrund av det initiala motståndet.

Samtidigt som Christinas avhandling var nydanande till sin tematik hade den tydliga spår av dominerande vetenskapliga normer i den uppsaliensiska statsvetenskapliga miljön på den tiden. Valet av avhandlingsämne och frågeställningarna bottnade på ett självklart sätt i Christinas egen värdegrund, egna iakttagelser och erfa-

ren-heter. Däremot var det vetenskapliga ”tänket” och ”hantverket” präglade av den miljö i vilken avhandlingen tog form. Karl Poppers anda i form av kritisk rationalism svävade över den statsvetenskapliga institutionen. Karl Popper menade att forskning skulle vägledas av två olika logiker – context of discovery and context of justification, något som han formulerade i verket *Logik der Forschung* 1934 och som kom ut i engelsk språkdräkt 1959. Forskarens egna värderingar, allmänna uppfattningar och förutfattade meningar är legitima skäl i valet av forskningsteman och formuleringen av forskningsfrågor. Däremot ska forskningsprocessen präglas av vetenskapliga metoder med vilka utgångspunkter och hypoteser kan bekräftas eller avfärdas. Genusforskningen har präglats av deterministiska strukturteorier som utgår från att kvinnors underordning är konstant då patriarkatet alltid reproducerar sig självt på något sätt. Dessa föreställningar formulerades som att ”kvinnor går in i krympande institutioner” eller ”ju fler kvinnor ju mindre makt”. Närmare bestämt, när kvinnorepresentationen ökar i politiska partier och andra samhällsrelevanta institutioner beror det på att den faktiska makten har förflyttats och finns någon annanstans såsom marknaden, övernationella organisationer, och så vidare. I avhandlingens avslutande kapitlet konstaterar Christina att hennes bild var förenklad. Hypoteserna om kvinnors kooptering och marginalisering som hon laborerade med gav inte tillfredsställande förklaringar. Christina skriver att avhandlingens resultat för henne var ”ett perspektivskifte från en ganska pessimistisk till en mer optimistisk syn på betydelsen av kvinnors strategiska handlande och möjligheter till förändring av mansdominerade strukturer. Analysen av politiska partier och intresseorganisationer visade att denna maktordning inte var huggen i sten – kvinnor hade skjutit fram sina positioner och fått mera att säga till.” ”Är en mer jämlik fördelning av politisk makt och inflytande mellan kvinnor och män möjlig? Eller återskapas ständigt nya mönster av kvinnlig underordning och maktlöshet?”, frågar sig Christina. Ja och nej, konsta-

terade hon. Därmed satte Christina även ner foten i det genusvetenskapliga fältet där hon ifrågasatte kritiska strukturella teorierna med att visa att de även kunde falsifieras, något som Skytteanums husgud Karl Popper menade att var den vetenskapliga metodens primära uppgift. Christina kom i detta avseende att bli en tonangivande forskare i den nordiska jämställdhetsforskningen och där omfattande jämförande empiriska analyser gjordes av makt och genus i Norden.

Christinas forskningsresultat om att en ökad kvinnorepresentation spelar roll och har betydelse för det politiska beslutsfattandet gjorde att Christina blev flitigt anlitad för att bidra med sin kunskap till offentliga utredningar och debatter. Det finns lösningar och metoder för att öka kvinnors deltagande och makt. Att låta kvinnors röster höras och göra avtryck. Under slutet av 1980-talet, och inte minst under början av 1990-talet då till exempel den parlamentariska kvinnorepresentationen backade och feministiska grupper och nätverk blev allt mer aktiva fanns det även en samhällelig beställning på Christinas forskning.

En av Christinas bestående insatser ligger i hennes förmåga att bygga miljöer och nätverk. Parallellt med sin egen forskning deltog hon aktivt i nordiska, europeiska och internationella samarbeten. Genom dessa kontakter fördes nya perspektiv och impulser in i den svenska statsvetenskapliga miljön, samtidigt som Uppsala blev en betydelsefull nod i det internationella forskarsamhället kring jämställdhet och politik. Nätverksbyggandet stannade inte vid konferenser och forskningsprojekt. Christinas praktiserade även sina forskningsresultat genom att aktivt arbeta för att andelen kvinnor i akademin skulle öka och göra skillnad i forskningen. Under 1990-talet var mansdominansen stor inom akademin och kvinnligt nätverksbyggande var ett medel för att inspirera kvinnor att överväga en forskningskarriär. Christina var djupt engagerad i den lokala akademiska vardagen och särskilt i nästa generation forskare. Under 1990-talet tog hon initiativ till träffar för kvinnliga studenter

vid institutionen, ofta riktade till C-uppsatsstudenter. Med samtal, ost, vin och tända ljus skapades ett rum där forskarutbildning, akademiskt liv och framtidsval kunde diskuteras på ett öppet och inkluderande sätt. Syftet var enkelt men betydelsefullt: att visa att även kvinnor forskar i statsvetenskap och att vägen in i akademin faktiskt var möjlig. För många blev dessa träffar en första konkret kontakt med forskarrollen. De fungerade som en motvikt till de mer informella och ofta manligt präglade nätverk som präglade institutionen vid tiden. Christinas insats handlade inte om att ställa sig utanför, utan om att bredda gemenskapen.

Christina Bergqvist kom också att bli en viktig förebild, inte minst för kvinnliga doktorander och yngre forskare. Hon visade att det gick att förena vetenskapligt arbete med engagemang och omsorg om den akademiska gemenskapen. Hon skapade forskningsmiljöer kring sina projekt, erhöll egna forskningsmedel och inkluderade konsekvent yngre forskare i sitt arbete – i forskningsprojekt och läromedelsförfattande. Många som i dag är etablerade inom akademin har tidigt fått stöd, inspiration och intellektuell gemenskap genom Christinas initiativ.

Christina var också, på ett mer vardagligt plan, ett levande exempel på att forskarlivet kunde se ut på olika sätt. Hon hade familj, hennes barn var närvarande vid disputationen, och hon representerade för många en breddad bild av hur en framgångsrik akademisk bana kunde se ut. Med värme har hon ibland kommit att beskrivas som något av en ”Moder Statsvetenskap” under 1990-talet – en person som tog ansvar för både forskning och social sammanhållning. Christinas kulinariska intresse och estetiska förmåga bidrog till att sätta en extra guldkant på de sociala tillställningar som hon arrangerade.

Den röda avhandlingen från 1994 är en referenspunkt i svensk stats- och genusvetenskap. Hennes forskning bidrog till att etablera genus- och jämställdhetsforskning på den statsvetenskapliga institutionen i Uppsala. Hennes nätverk och mentorskap skapade

förutsättningar för nya karriärer och breddad forskning. Och hennes sätt att kombinera vetenskapligt arbete med kollegial omsorg är ett föredöme. Christinas akademiska gärning kan färgläggas i rött: Den har burits fram med mod, ”jävlar anamma”, envishet, styrka och energi.

4. Ett perspektiv i motvind

Shirin Ahlbäck Öberg

När jag började som doktorand vid Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala i början av 1990-talet fanns det inte många kvinnor verksamma på institutionen. Att vi var två kvinnor som antogs som doktorander samma år – tre om vi räknar med doktorandkollega som antogs året innan men som började samtidigt som oss – var något som väckte uppmärksamhet, vilket i sig är talande. Vid denna tid hade Christina fullgjort halva sin forskarutbildning, hon var således en mer erfaren doktorandkollega. De få kvinnor som redan var på plats blev betydelsefulla, både som förebilder och också i termer av vilka forskningsfrågor som formulerades och därmed sågs som viktiga. För det senare har Christinas forskning, och hennes ihärdighet, haft en avgörande betydelse. I detta bidrag vill jag visa hur Christinas arbete – både forskningsmässigt och praktiskt – bidrog till att förändra vad som kunde uppfattas som centrala frågor i statsvetenskapen.

Låt mig först berätta att jag började studera statsvetenskap vid Stockholms universitet. På A-kursen i politisk teori kom vi genast i kontakt med inte bara de manligt dominerade klassikerna, utan även med Maud Eduards bok *Kön, makt, medborgarskap: kvinnan i politiskt tänkande från Platon till Engels.* Att kön var en betydelsefull analytisk kategori hade jag alltså med mig från grundutbildningen. Det var dessutom något som kändes helt självklart för mig utifrån

det arbetsliv som jag hade hunnit med innan jag började forskarutbildningen i Uppsala. Men väl i Uppsala slogs jag ju av mansdominansen på institutionen. Om jag minns rätt var det omkring tre disputerade kvinnor på institutionen (varav bara en med en tjänst) och i övrigt var vi fem aktiva kvinnliga doktorander. Sammantaget långt ifrån någon kritisk massa.

I denna miljö var de forskningsfrågor som Christina satte ljuset på mycket centrala, och jag tänker i det fortsatta återge betydelsen av detta utifrån två skilda aspekter: dels vad gäller själva forskningsbidraget, dels det jämställdhetsarbete som vi i kraft av att vara representanter för det underrepresenterade könet på institutionen fick ägna oss åt. Jag kombinerar det analytiska forskningsperspektivet med praktikens jämställdhetsarbete av den enkla anledningen att Christina var en central person i båda dessa delar. Framställningen är inte uttömmande, utan jag får helt enkelt plocka fram de minnen som jag bär på.

Det analytiska perspektivet

När jag var nybliven doktorand berättade Christina, som då själv befann sig i mitten av sin forskarutbildning, att hon tidigt hade stött på en manlig disputerad kollega som utan att skämmas varnade henne för att det före hennes tid inte hade gått särskilt bra för forskare som velat anlägga ett feministiskt perspektiv vid vår institution. De fanns helt enkelt inte kvar, och det – markerade han – var i sin ordning eftersom feministisk forskning inte hörde hemma i statsvetenskapen. Det sporrade henne.

Att könsperspektivet inte var självklart märktes i det högre seminariet. Jag glömmer aldrig när en respekterad äldre kollega bara utbrast att klassperspektivet var viktigare. För mig var det ett märkligt ställningstagande. Det beror väl på vilken forskningsfråga man vill ha svar på? Detta var inte ett enskilt olycksfall i arbetet, utan även i våra lunchrumsdiskussioner kunde personer med i öv-

rigt tydlig liberal hållning meddela att de var trötta på detta med könsperspektiv och jämställdhet. En hållning som i praktiken förutsätter att man tillhör den mer privilegierade gruppen. Alla måste naturligtvis inte ägna sig åt sådan analys, men det var talande att man inom vårt ämne kunde avfärda detta perspektiv så lättvindigt och tydligen utan att det kändes genant eller anti-intellektuellt för den som yttrade sig på detta sätt. Jag vill hävda att sådana uttalanden har en klart förminskande effekt på dem som faktiskt ägnade sig åt sådan forskning. Att som doktorand hitta sitt vetenskapliga självförtroende är en uppförsbacke nog i sig, utan att man ska behöva konkurrera om vem som ägnar sig åt de mest centrala statsvetenskapliga frågorna.

Det jag personligen uppskattade med Christinas forskning var hennes tydligt empiriska ansats. I en miljö där genus ofta avfärdades som ett perspektiv snarare än ett forskningsprogram, visade hon vad som faktiskt gick att göra med systematiska analyser. Hennes studier av kvinnors politiska representation byggde på noggranna kartläggningar av vilka positioner kvinnor hade, hur detta förändrades över tid och hur mönstren såg ut i olika institutionella sammanhang. Därigenom blev kön inte en fråga om tyckande eller ideologi, utan en empirisk fråga om variation, villkor och konsekvenser. Det var inte bara ett nytt perspektiv som introducerades, utan också ett nytt sätt att definiera vad som räknas som ett relevant forskningsproblem.

Samtidigt bidrog hon till att bredda vad som överhuvudtaget räknades som relevanta politiska arenor. Genom att inkludera korporativa organ och andra mindre synliga beslutsstrukturer visade hon hur maktordningar reproduceras även utanför de parlamentariska institutionerna. På motsvarande sätt synliggjorde hennes analyser av välfärdsstaten – inte minst barnomsorg och föräldraledighet – hur även till synes könsneutrala institutioner får tydliga könade konsekvenser. Det var, som jag uppfattade det, just denna

kombination av empirisk stringens och problemförskjutning som gjorde hennes arbete så betydelsefullt.

Att detta också uppmärksammades i samtiden framgår av den anmälan som publicerades i *Statsvetenskaplig tidskrift* året efter disputationen (Karvonen 1995). Där framhålls hur avhandlingen förenar en empiriskt förankrad analys med ett tydligt teoretiskt anslag i en då central forskningskontrovers, och hur den bidrar till att föra forskningen bort från ett ensidigt fokus på kvinnors marginalisering mot en mer dynamisk förståelse av samspelet mellan aktörer och institutioner. Den beskrivs också som ett pionjärarbete inom ett område som länge varit eftersatt inom svensk statsvetenskap.

Det handlade ytterst om att flytta blicken: från att ta de etablerade frågorna för givna till att också analysera hur dessa frågor överhuvudtaget kommit att framstå som viktiga, och för vem. I den meningen bidrog Christinas arbete inte bara till ett nytt forskningsfält, utan också till en mer reflexiv statsvetenskaplig praktik, som kom att prägla även min egen fortsatta forskning.

För mig innebar mötet med Christinas forskning som ung doktorand också något mer än en ny uppsättning forskningsresultat – det gav mig nya teoretiska glasögon. Genom hennes sätt att formulera frågor blev maktobalanser synliga på ett annat sätt än tidigare, inte bara i termer av representation utan också i fråga om vem som ges utrymme att definiera problem och sätta dagordningen. Begrepp som problemformuleringsprivilegium och tolkningsföreträde – även om de inte är sprungna direkt ur den feministiska forskningen – blev för mig centrala verktyg för att förstå politikens funktionssätt.

Här bör tilläggas att jag aldrig kommer att glömma hennes disputationsdag och allt runtomkring den. Det känns naturligt att göra denna avstickare, eftersom livet med Christina också alltid innehållit glädje och roligheter. Året då hon disputerade var 1994 och det var en stor sak att nu skulle den första riktigt feministiskt inspirerade doktorsavhandlingen från vår institution ventileras.

Själva disputationen med professor Lauri Karvonen från Universitetet i Bergen som fakultetsopponent gick naturligtvis utan problem. Vi var många – både kvinnor och män – på institutionen som dagen till ära ville bjuda till lite extra. En briljant doktorandkollega med bakgrund som teaterförqvinna på Göteborgs nation, Cecilia Garme, skrev ett spex där tre manliga kolleger inledde med att sjunga om mjukismannens lott med text som började så här (det fanns flera verser) (melodi: ”Stetsonhatt” av Hasse å Tage):

> Mossgrön velour, foträta skor,
> och tovigt skägg och en Mahjong-kostym.
> Sen är man klar och lagom trist
> Man är en karl som passar en feminist
>
> Och man har lärt sig torka bajs och skura golv och koka välling till små barn
> Man fördömer Hemingway och sånt, och läser Backlash hela dan
> Och som den mjukiskarl man jobbat på att bli så har man lärt sig gråta ut
> går på yoga, psykoanalys och terapi tills man blir slut

Nu slutade det inte så väl för mjukismännen, för feministen i spexet – jag – valde en John Travolta-typ i slutändan. Det var skojfriskt och ystert, men också – i efterhand – ett uttryck för att könsroller och akademiska ideal höll på att omförhandlas, även i de mer informella sammanhangen.

Nåväl, allt blev inte omedelbart enklare för Christina som nydisputerad forskare. Under början av 1990-talet genomgår det svenska forskningsfinansieringssystemet en tydlig omvandling från relativt stabil basfinansiering till ökad konkurrens om externa medel. En viktig brytpunkt infaller i mitten av decenniet, då andelen externfinansierad forskning börjar öka markant och det är precis då som Christina behöver söka forskningsmedel för att kunna fortsätta sin akademiska karriär. Institutionsledningen behövde ”sätta kryss i rutan” på pappersansökan för att forskningsfinansiären skulle veta att den sökande hade en institutions-affiliering. Men i denna nya tid blossar en diskussion upp hos institutionsledningen om vem som helst ska få vara kvar på institutionen. Denna diskuss-

ion kommer vi äldre ihåg som ”Lex Christina” för det var hennes ansökan som föranledde diskussionen. Lyckligtvis kom man fram till att man skulle tillåta alla som var drivna att söka externa medel och så fick konkurrensen hos forskningsfinansiärerna bli det som avgjorde om man fick fortsätta sin verksamhet vid vår institution. I efterhand framstår detta som ännu ett exempel på att villkoren för att bedriva forskning inte var givna, utan föremål för förhandling – och intrycket i detta fall blev för oss unga kvinnor att dessa förhandlingar inte var könsneutrala.

Jämställdhetsarbetet som praktik

Den lilla grupp av kvinnor som fanns på institutionen vid tidigt 1990-tal bildade ett litet nätverk som på flera olika sätt ville bidra till att institutionen blev mer jämställd. Ofta var det Christina som väckte oss. Vi mobiliserade oss på flera sätt. Exempelvis var det få kvinnor som sökte och kom in på forskarutbildningen, varför vi anordnade särskilda träffar för kvinnliga studenter flera år i rad för att uppmuntra dem att söka. Vi hade stöd för detta på institutionen, men även i denna del yttrade enskilda manliga kolleger kritik mot att vi verkade vilja ”administrera fram” förebilder. Argumentet emot detta var att kvinnliga studerande strikt sett inte hade någon rätt att få möta kvinnliga förebilder, utan alla studeranden av båda könen har rätt att möta kompetenta lärare och forskare. Vårt svar var att förebildsoffensiven var en alldeles utmärkt konkret och handfast idé för att så ett frö (eller ingjuta mod) hos potentiella kvinnliga sökanden (Ahlbäck m.fl. 1996).

Det akuta behovet av kvinnliga förebilder gällde även oss själva. Vi ansträngde oss för att söka medel och bjuda in kvinnliga förebilder antingen som gästforskare eller som föreläsare, och detta gjorde vi i samarbete med någon av professorerna på institutionen (vi höll i pennan). På så vis fick vi ordföranden för den danska maktutredningen, professor Lise Togeby, att förlägga en längre vistelse som

nordisk gästprofessor hos oss åren 1997–1999, och professor Anne Phillips, välkänd för sitt arbete *The politics of presence*, att vara huvudtalare på Statsvetenskapliga förbundets årsmöte som hölls i Uppsala 1997 (finansierad av HSFR).

Vi drev också frågan att en kursbok eller -text om kvinnor i politiken borde ingå på våra delkurser. Detta var alltså mer än tio år efter att jag själv hade fått detta mig till livs under min grundutbildning i Stockholm. Det var inte bara ett könsperspektiv som fattades på våra delkurser, utan det var även ont om statsvetenskapliga verk skrivna av kvinnor. Hösten 1996 fanns inte en enda kursbok eller artikel skriven av en kvinna på A-nivån i statskunskap i Uppsala. Vi mötte dock motstånd i form av en lång e-postväxling (som gick till hela institutionen). Det var en äldre kollega som bland annat skrev: ”Seminarieämnen bör, liksom kurslitteratur, väljas utifrån vetenskapliga kriterier och intressen. Kvinnors preferenser beträffande seminarier [bör] vägas på samma sätt som mäns, dvs. genom att medlemmar i det lokala forskarsamhället får inflytande över inriktningen på det ordinarie forskningsseminariet.” (e-post december 1996). I våra svar på sådana invändningar vände vi oss mot föreställningen att frånvaron av könsperspektiv eller kvinnliga författare kunde förklaras som ett resultat av strikt vetenskapliga överväganden. Vi pekade på att centrala verk inom feministisk politisk teori hade funnits och diskuterats internationellt sedan länge, och att problemet därför inte var brist på relevant forskning. Snarare handlade det om vilka perspektiv som erkändes som vetenskapligt relevanta, och vilka forskningsdiskurser som kursansvariga faktiskt var inlästa på. Som vi formulerade det i en av våra skrivelser: ”Det som står på vår egen vetenskapliga dagordning hänger inte enbart samman med vad som är ’strikt vetenskapligt motiverat’, utan också med vilka diskurser som kursansvariga är inlästa på.” (Ahlbäck m.fl. 1996). Därmed blev det också tydligt att det som framställdes som neutrala urval, i själva verket rörde frågor om kunskap, skeva urval och tolkningsföreträde – det vill säga just de

frågor som jag, inte minst genom Christina, hade börjat se som centrala för hur politik och vetenskap fungerar. Här ska tilläggas att våra propåer fick effekt, inte minst på grund av tidsandan. 1990-talet var en tid då just jämställdhet inom akademin stod på den allmänna dagordningen, och på vår institution fanns det även progressiva män som backade oss. Även studenterna drev denna fråga.

Att vi tog frågor om kvinnors möjligheter inom akademin på allvar märktes också i den offentliga debatten. Jag minns särskilt en debatt i *Svenska Dagbladet* hösten 1994, där dåvarande dekanus för Samhällsvetenskapliga fakulteten i Uppsala, Leif Lewin, välkomnade förslag om särskilda postgraduala stipendier för kvinnor som ett sätt att stärka jämställdheten i akademin. Förslaget motiverades både av rättviseskäl och av behovet att ta tillvara kvinnors forskarkompetens i ett kritiskt skede efter disputationen (Lewin 1994). I vårt svar, undertecknat av tio kvinnor vid vår institution, ifrågasatte vi denna strategi. Vi pekade på att situationen vid vår egen institution var talande: det fanns varken någon kvinnlig professor eller lektor, och av de kvinnor som disputerat var det få som blivit kvar. Mot den bakgrunden framstod förslag om särskilda stipendier inte som en lösning, utan som en risk att ytterligare placera kvinnor vid sidan av det ordinarie tjänstesystemet. I stället argumenterade vi för att jämställdhetsproblemet måste hanteras inom ramen för de etablerade rekryterings- och befordringssystemen, och att en aktiv tillämpning av befintlig jämställdhetslagstiftning skulle kunna göra verklig skillnad. Debatten synliggjorde en grundläggande skiljelinje: mellan åtgärder som riktas till kvinnor som grupp, och åtgärder som syftar till att förändra de strukturer inom vilka akademiska karriärer formas.

Ett annat exempel på hur vi försökte utmana dessa föreställningar var en skrivelse till Samhällsvetenskapliga fakulteten många år senare (i mitten av 2000-talet) när gruppen kvinnor blivit större, undertecknad av tjugofyra (sic!) kvinnor vid institutionen. Med utgångspunkt i Cecilia Chrapkowskas statistiska analys av den svenska

högskolan riktade vi blicken mot det som i studien benämndes som en ”anrikning” av män inom akademin. Siffrorna var svåra att bortförklara: sannolikheten för att en man som avlagt grundexamen skulle bli professor var flera gånger högre än för en kvinna med motsvarande bakgrund (Chrapkowska 2004). Det centrala för oss var inte bara resultatet i sig, utan vad det gjorde med den gängse förklaringen om att ojämställdheten skulle bero på en historisk eftersläpning som med tiden skulle rätta till sig. Genom att hänvisa till systematiska data kunde vi visa att detta inte var en passiv process, utan att snedfördelningen reproducerades längs hela den akademiska karriärvägen. Vår slutsats var därför att frågan inte kunde lämnas åt spekulationer eller goda förhoppningar, utan måste bli föremål för kontinuerlig och systematisk granskning. Fakulteten tog oss på allvar, frågan behandlades i fakultetsnämnden. Även här handlade det i grunden om problemformulering: om vilka frågor som ansågs legitima att ställa, vilka förklaringar som accepterades, och vilket ansvar institutionen och fakulteten var beredda att ta för att faktiskt ta reda på hur det förhöll sig.

Tillsammans illustrerar dessa erfarenheter hur jämställdhetsarbetet för oss inte var en fråga vid sidan av forskningen, utan en integrerad del av den. Det handlade inte bara om representation i snäv mening, utan om vilka frågor som ställdes, vilka perspektiv som erkändes och vilka kunskaper som gavs utrymme. I detta arbete var Christina en central drivkraft – både som forskare och som katalysator för gemensamt handlande.

I efterhand framstår mycket av det som då var kontroversiellt som självklart. Men det var det inte. Det krävdes både empiriskt övertygande forskning och ett uthålligt institutionellt arbete för att förändra vad som uppfattades som legitima frågor inom statsvetenskapen. Det är också viktigt att påminna om att detta arbete inte skedde vid sidan av våra ordinarie uppgifter, utan parallellt med dem. Som kvinnor i en starkt mansdominerad miljö hade vi inte riktigt lyxen att enbart ägna oss åt vår egen forskning – oavsett vil-

ken inriktning den hade. Den mobilisering som jag här har beskrivit – skrivelser, möten, diskussioner, debattinlägg – tog tid och kraft i anspråk. Det var ett arbete som framstod som nödvändigt, men som också innebar att våra egna forskningsprojekt ibland fick stå tillbaka. I efterhand är det svårt att inte se att denna belastning var ojämnt fördelad. De flesta av våra manliga kolleger behövde inte i samma utsträckning ägna tid åt att hantera de villkor under vilka forskningen bedrevs. Att mycket av det jag har tagit upp, idag framstår som självklart, är i sig ett mått på hur genomgripande denna förändring har varit.

Referenser

Ahlbäck, Shirin, Bergqvist, Christina, Bennich-Björkman, Li, Borevi, Karin, Garme, Cecilia, Gunnarson, Carina, Hadenius, Karin, Jungar, Ann-Cathrine, Lundgren, Åsa & Svensson, Anna-Carin. 1994. Särlösningar hjälper inte kvinnor, svar till Välkommen satsning (17/10). Brännpunkt, *Svenska Dagbladet*, 1994-10-24.

Ahlbäck, Shirin, Bennich-Björkman, Li, Bergqvist, Christina, Garme, Cecilia, Lundgren, Åsa, Stasiewicz, Ela, Svensson, Anna-Carin, Thelander, Mia, & Wockelberg, Helena. 1996, Reaktion på [NN:s] synpunkter på institutionens jämställdhetsplan, skrivelse 1996-12-20.

Ahlbäck Öberg, Shirin, Almgren, Ellen, Barrling Hermansson, Katarina, Bennich-Björkman, Li, Bergqvist, Christina, Blomqvist, Paula, Borevi, Karin, Bäck, Hanna, Danielsson, Marianne, Edin, Maria, Erikson, Josefina, Gunnarson, Carina, Hulterström, Karolina, Inkinen, Magdalena, Lewin, Barbro, Maycraft Kall, Wendy, Mokvist, Annika, Mårtensson, Moa, Olsson Blandy, Tanja, Sjöqvist Monaco, Sara, Stechina, Viviana, Wockelberg, Helena, Bjarnegård, Elin & Hedin, Astrid. 2005. Begäran om särskild studie ang. anrikningen av män inom samhällsvetenskaplig fakultet i Uppsala, brev till Samhällsvetenskapliga fakulteten, 2005-04-08.

Chrapkowska, Cecilia. 2004. Akademins anrikning av män. En studie av svensk utbildningsstatistik 1957–2002. Opublicerat manuskript.

Karvonen, Lauri. 1995. Christina Bergqvist: Mäns makt och kvinnors intressen. *Statsvetenskaplig tidskrift* 98:1: 114–118.

Lewin, Leif. 1994. Välkommen satsning: Angeläget tillvarata unga kvinnors forskarkompetens. Brännpunkt, *Svenska Dagbladet*, 1994-10-17.

II.
Avtryck i forskningen

5. Forskningen om kvinder og køn i nordisk politik: Tre historiske værker

Drude Dahlerup

"Hit – men inte längre"
"Desto mer makt, desto færre kvinner"
"Jo højere op, jo færre kvinder"
"Kvinder ind, magten ud/ magten ud, kvinder ind"
"Fra avmakt uten deltagelse... til relativ avmakt tross deltagelse"[1]

Den nordiske politologiske kvinde- og kønsforskning har gennem årene leveret mange sådanne negative bedømmelserne af kvinders position i nordisk politik. Man finder også mange kritiske spørgsmålstegn i titlerne som fx "Likestilte demokratier?"/"Kvindeorganisationer i Norden: afmagt eller modmagt?"/"Kvinder i nordisk politik – en stadig fremgangssaga?"/ "Likestilling, hvor likt?"

Der er en tradition i nordisk kønsforskning for stærk kritik af kvinders position i politikken og af den offentlige ligestillingspolitik. Samtidig har formålet hele tiden været at styrke kvindernes position: "Kvindeforskningen er vort bidrag til arbejdet for at øge kvinders politiske magt ... Der skal flere kvinder ind i politik, ikke blot som et mål i sig selv, men for at skabe forandringer" (*Uferdige*, s. 253).

[1] Disse citater fra de tre bøger omtales i det følgende.

Tolkningen af udviklingen har, som det skal vises i denne artikel, ændret sig over tid, og samtidig også varieret mellem samtidige forskere, ja, sommetider inden for rammerne af én og samme bog.

Måske bidrog den stærke kritik fra forskerne og kvindeorganisationerne i årtierne op til millenniumskiftet til at gøre Norden til en foregangsregion i verden mht. øget kvinderepræsentation. Det skal tilføjes, at i et nordisk komparativt perspektiv har de svenske forskere altid fremstået som de mest kritiske!

Gang på gang er vi som nordiske kvinde- og kønsforskere fået spørgsmålet på internationale konferencer fra vores kollegaer rundt omkring i verden, om vi ikke, idet stedet for de mange negative resultater, kunne svare på spørgsmålet: "How did you come that far in the Nordic countries?"

Tre nordiske værker

Emnet for denne artikel er de tre komparative, forskningsbaserede bøger om kvinder, køn og politik i de fem nordiske lande, som udkom henh. 1983, 1999 og 2009–2011, alle støttet af Nordisk Ministerråd, den midterste fra 1999 med Christina Bergqvist som hovedredaktør. Disse tre udredninger står som vigtige pejlemærker over udviklingen af forskningen om køn og politik i Norden, og har via de engelske versioner bidraget til at gøre den nordiske kvinde- og kønsforskning internationalt kendt. Desuden har forskningen, herunder de omfattende empiriske udredninger, bidraget til at sætte dagsordenen i nordisk ligestillingspolitik.

- *Det uferdige demokratiet – kvinner i nordisk politikk*. 1983 (herefter *Uferdige*)
- *Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden*. 1999 (*Likestilte*)
- *Kön och makt i Norden*. 2009–11. (*Kön och makt*)

For det første vil dette kapitel undersøge *hvilke emner*, de tre undersøgelser tager op, og for det andet analysere *hvilke tolkninger* af udviklingen, man finder i bøgerne. Hvordan har de tre værker tolket deres egne empiriske undersøgelser om kvinders position i det offentlige liv i en periode med ofte stigende kvinderepræsentation? Hvordan har de set på kvindeorganisationers og -bevægelsers indflydelse på den nye ligestillingspolitik, som i denne periode bliver et sagsområde med egne ligestillingslove, -handlingsplaner og egne institutioner, fx ligestillingsråd og ligestillingsombud?

Jeg har personligt været med hele vejen! Kender derfor tilblivelsen og diskussionerne indefra: som medredaktør og -forfatter i *Uferdige,* med på sidelinje i *Likestilte, og* som medforfatter i *Kön och makt.* Selve forskningsprocesserne har været ganske forskellige.

I Forordet til den første bog, *Uferdige*, skriver Elina Haavio-Mannila: "Vi hoppas att vi har kunnat kombinera statsvetenskapens och den politiska sociologins begreppssystem med jämställdhets- och den feministiska kvinnoforskningens problemformuleringar på ett fruktbart sätt". Den nye kvindeforskning tog ikke total afstand fra mainstream politologi og sociologi. Man brugte mange af de gængse begreber og tilgange, for så vidt de var brugbare, men kritiserede stærkt den blinde vinkel: den næsten totale udeladelse af køn.[2] På en række felter var der ingen relevant forskning i mainstreamen, fx når det gjaldt makroteorier om kønstrukturer og kønsmagtsystemet.

[2] Mit eget universitet, Statskundskab ved Aarhus Universitet var i den henseende ikke unikt: På 1.del (1963–66) havde vi ikke en eneste kvindelig lærer. Ordene kvinder eller køn forekom simpelthen ikke i lærebøgerne, ikke engang i George H. Sabine's 948-siders idéhistoriske lærebog, *A History of Political Theory,* som kom i utallige udgaver og blev brugt på de fleste vestlige universiteter. Selv i afsnittet om John Stuart Mill nævnes Mill's *The Subjection of Women* (1869*)* ikke med ét ord, selv om den blev banebrydende for stemmeretskampen og kvindesagen i sin helhed.

Starten i Berlin

Det startede i Berlin i 1977 under det årlige joint workshops-møde inden for rammerne at European Consortium for Political Research, ECPR, hvor der for første gang var en workshop med kvindeperspektiv på politikken under den enkle titel: "Women in Politics". Programmet lød:

> Women's participation and representation in local, national and international political and other organisations will be compared with that of men. Historical and cross-national perspectives are included in the analysis of the relationship between sex roles in politics and other political and social factors. Sex differences in political attitudes can be examined. Of special interest are women's independent organisations in political parties, trade unions, and the women's movement. Experiences and difficulties in introducing women's studies in political science research and teaching will be compared.

Elina Haavio-Mannila, Helsingfors Universitet var convenor. På mødet var vi flere unge nordiske kvindeforskere, og som Elina skriver i Forordet til *Uferdige* blev denne workshop i Berlin starten for samarbejdet mellem nordiske kvindeforskere inden for statsvidenskab og politisk sociologi.

I beskrivelsen optræder, som det ses, 'sex roles', hvilket havde været et centralt begreb i 1960'ernes såkaldte store nordiske kønsrolledebat. Elina Haavio-Mannila var selv en af de fremtrædende kønsrolleforsker i Norden, som påpegede hvordan socialisering og opdragelse – ikke kønnenes natur og biologi – lå bag kønsstereotype opdelinger i piger og drenge, kvinder og mænd på arbejdsmarkedet, i skolen, i politikken, i hjemmet. Den nye kvindeforskning kritiserede imidlertid kønsrollebegrebet for ikke at se de bagvedliggende magtstrukturer: 'Man taler da heller ikke om race-roller, vel?!' I historiens lange lys må man imidlertid give kønsrolle-forsk-

ningen kredit for at have banet vejen for det nødvendige opgør med den patriarkalske biologiske determinisme.[3]

Bemærkelsesværdigt var programpunktet om kvindeforskningens vanskeligheder med at få fodfæste på universiteterne. På dette tidspunkt oprettedes centre for kvindeforskning rundt omkring på universiteterne, samtidig med at vi forsøgte at vinde indpas på de enkelte fag. Vi kaldte det dengang "at gå på to ben" – både mht. lokaliteter og teoretiske tilgange. Generelt blev ECPR et vigtigt samlingspunkt og åndehul for den nye kvindeforskning i Europa.[4]

Modstridende tolkninger

I sin afhandling *Mäns makt och kvinnors intressen* fra 1994, diskuterer og tester Christina Bergqvist to modstående teser, som syntes at ligge bag de forskellige, ofte modstridende, tolkninger i de første årtiers kvindeforskning indenfor emnet kvinder & politik. I sin indledning til *Likestilte* tager Christina diskussionen op igen og kritiserer den modsætning, som i forskningen på den tid ofte blev betegnet som en modsætning mellem 'ljusa' og 'mörka bilden' af kvinders fremgang i Norden, eller det *pessimistiske* versus det *optimistiske* perspektiv. Spørgsmålet er, om man bag disse almene betegnelser kan identificere forskellige teoretiske og/eller politiske udgangspunkter?

De interne diskussioner tog i kvindeforskningens start udgangspunkt i tidens ganske 'pessimistiske' tolkninger, bl.a. teser som "Hvor kvinderne er, er magten ikke. Hvor magten er, er kvinderne ikke" eller "Jo højere op, jo færre kvinder", af vores inter-na-

[3] Dette opgør var vigtigt for tidens unge piger. Jeg husker, hvordan en af mine bedste veninder i gymnasiet i starten af 1960'erne engang sagde til mig: "Du kan lige så godt holde op med at protestere. Mænd er nu engang kvinder overlegne!"

[4] Jeg har skrevet udførligt om udvikling af køn & politik-forskningen, herunder modstanden vi mødte, inden for rammerne af ECPR i Dahlerup 2010. Se også Marian Sawer's kapitel i denne bog.

tionale kollegaer kaldt "the iron law of increasing disproportion" (hvilket lød lidt mere videnskabeligt!). Eller tesen, at kvinder primært havde fået adgang til "krympende institutioner". Dertil kom forskellige vurderinger af den horisontale kønsopdeling med kvindelige politikere koncentreret i social- og uddannelsespolitikken. Der var også diskussioner om kvindebevægelsens betydning: marginalisering eller stigende indflydelse?

Der skete markante ændringer i tolkningerne over tid, men blikket var som hovedregel kritisk. De forskellige tolkninger af udviklingen i kvinders magt og indflydelse har sammenhæng med forskernes generelle holdning til de etablerede politiske institutioner og dermed nytten af kvinders integration. Kvinde- og kønsforskningen har afspejlet modsætningerne inden for kvindebevægelsen bredt forstået mellem på den ene side de etablerede kvindeorganisationer, fx de store Kvindernes Nationalråd og de uafhængige kvindesagsorganisationer Fredrika Bremer-Förbundet, Norsk Kvindesaksforening og Dansk Kvindesamfund m.fl., som altid har søgt indflydelse i de politiske institutioner, og på den anden side 1970–80'ernes fanden-i-voldsk, langt mere radikale – i samtiden kaldt "den nye kvindebevægelse" – som delte hele venstrebevægelsens skepsis over for staten, og specielt i det relativt venlige Norden, frygtede ko-optering og de-radikalisering. Mange af 1970–90'ernes kvindeforskerne var selv aktive i eller identificerede sig med det nye kvindeoprør som Grupp 8 i Sverige, Rødstrømperne i Danmark, Nyfeministerne og Kvindefronten i Norge, Förening 9 i Finland eller Kvindelisten på Island. Med kønsforskningens øgede integrering i universitetssystemet, forsvandt den tætte forbindelse, og de mest radikale aktivister klagede nu over, hvad de så som forskernes integrering i det etablerede system (Dahlerup 1998).

Det uferdige demokratiet. Kvinner i nordisk politikk. 1983.

Det første større resultat af det nordiske forskersamarbejde efter Berlin-mødet var bogen, *Det uferdige demokratiet. Kvinner i nordisk politikk,* som udkom 1983, både i en blandet dansk-norsk-svensk udgave og en finsk samt i 1985 på engelsk: *Unfinished Democracy. Women in Nordic Politics.*

Helt i tidens ånd var der ikke én, men hele 10 redaktører på bogens titelblad: Elina Haavio-Mannila, Drude Dahlerup, Maud Eduards, Esther Gudmundsdóttir, Beatrice Halsaa, Helga Maria Hernes, Eva Hänninen-Salmelin, Bergthora Sigmundsdóttir, Sirkka Sinkkonen og Torrild Skard. Bogen var et teamwork, hvor alle kapitler blev diskuteret i fællesskab.

Udarbejdelsen af bogen indebar mange inspirerende forskertræf, hvor diskussioner om ligheder og forskelle mellem de fem nordiske lande udfordrede vores opfattelse af forholdene i eget land, og komparationerne fremtvang præciseringer af de brugte evalueringskriterierne. På et af de første møder berettede Maud Eduards, som senere blev min kollega på Stockholms Universitet, at det svenske Socialdemokratiska Kvinnoförbundet havde meget begrænset magt. Hvortil alle vi andre svarede, at netop dette forbund vel var det mest magtfulde af sin slags i Norden, ud fra kriterier som eget budget, egne medlemsskare, eget program og med en vis indflydelse på partiets program, bl.a. omkring nedrustning. Generelt, bidrog de nordiske jævnførelser til fælles nordisk teoriudvikling.

Jeg ser stadig for mig, hvordan bogens titlen udkrystalliserede sig under en brainstorm ved Helga Hernes' køkkenbord i Oslo. Vi ville ikke gå så langt som til at sige, at de nordiske lande var *udemokratiske*, fordi kvinderne var massivt underrepræsenterede, men demokratiet var *ufærdigt*! Kvindeandelen i de nordiske parlamenter var på dette tidspunkt kommet på 25 % i gns. (fra 15 % i Island til 31 % i Finland).

Emnerne i *Uferdige*

- Kvindeorganisationerne i Norden: Afmagt eller modmagt?
- Mobilisering av kvinner til valg
- Kvinner i parlamenterne
- Kvinnorna i kommunalpolitiken
- Kvinners representation i det korporative system
- Likestilling, hvor likt? Om den nordiske offentlige likestillingspolitik

Kvinders organisering spiller en afgørende rolle i hele bogen. Kap.1 indeholder en unik kortlægning med medlemstal m.v. af "kvindeorganisationer i et mandssamfund," både de traditionelle kvindeorganisationer i partierne, de fritstående kvindesagsorganisationer og den nye kvindebevægelse i alle fem lande. Kapitlet går ind i datidens diskussion om, hvorfor separat kvindeorganisering i de politiske partier? I de finske og svenske partier stod kvindeforbundene stadig stærkt, mens de blev nedlagt i alle danske partier undtaget ét omkring 1970 – i ligestillingens navn. Det siges helt generelt, *at kvinderne ikke har nogen stærke organisationer til at forsvare og beskytte deres situation* (s. 2). Men det nye kvindeoprør gav håb:

> Det er mye som tyder på, at kvinner som gruppe har mere makt og kontrollerer flere ressurser enn de hittil har vært villige til å bruke. Islands kvinnestreik og Norges sykepleierstreik er unntak fra denne regelen (s. 7).

I overstående citat er fokus de udenomsparlamentariske kvindebevægelser, som hvilede på fællesskab mellem kvinder (søsterskab). Men samtidig skrev hovedredaktøren, Elina Haavio-Mannila i sit Forord, at bogen henvender sig til de mange kvinder, som allerede arbejder i det politiske liv. "Vårt budskap är: tappa inte modet utan sträva att i samarbete med männen utbygga och utveckla demokratin i Norden."

På dette tidspunkt var emner som kvinders stemmeret og deltagelse i valg samt om kvinderepræsentationen i parlamenterne og i kommunalpolitikken allerede kendte emner i kvindeforskningen. *Uferdige* går videre og undersøger kvinders reelle indflydelse, og hvilke mekanismer som ligger bag fraværet af kvinder længere oppe i hierarkierne, kvindernes kortere taletid m.v. Bogen kritiserer den horisontale arbejdsdeling i politikken, hvor mændene tager sig af emner vedr. 'produktionen' og sidder i de mest magtfulde udvalg, mens kvinderne tager sig af 'reproduktionen'. Magtens jernlov gælder trods øget kvinderepræsentation: "desto mer makt, desto færre kvinner" (s. 115). Dog noteres den nye nordiske norm med 3–4 kvindelige ministre i hver regering, i Sverige tilmed 5. Bogens mange tabeller krævede et stort indsamlingsarbejde og bearbejdning for at skabe sammenlignelige statistikker. I de følgende år blev de fællesnordiske statistikker bedre., og Nordisk Ministerråd begyndte at publicere handy publikationer med statistik over "Kvinder og mænd i Norden".

Uferdige indeholder data over (den lave) kvinderepræsentation i det *korporative system*, et helt nyt forskningsfelt, som senere blev videreudviklet på svensk materiale af Christina Bergqvist i mange værker, bl.a. i doktorsafhandlingen *Mäns makt och kvinnors intressen* fra 1994. Det var Helga Hernes, som i sin bog *Staten – kvinner ingen adgang*? (1982) havde vist de norske kvindeorganisationernes lave repræsentation i de utallige offentlige råd, nævn, kommissioner og udvalg, hvor vigtige politiske beslutninger tages uden offentlighedens indsyn med deltagelse af politikere, topembedsmænd og de største interesseorganisationer. Kønsperspektivet havde været helt fraværende i de første analyser af det såkaldte korporative system, oprindeligt navngivet af Stein Rokkan. Efter Kritikken vedtog de nordiske lande – som de første i verden – love eller rekommandationer om 'mere ligelig' repræsentation af kvinder i offentlige råd og udvalg, typisk med Norge i spidsen med en egentlig kvotering.

Samtidig blev ministerierne i alle fem lande tvunget til fortløbende at indsamle kønsopdelt statistik (Dahlerup 1989, kap.4).

I *Uferdige* analyseres kvindeorganisationernes holdning til den nye ligestillingspolititik og de nye ligestillingsinstitutioner, med et nyt ord 'statsfeminismen'. Kritikken samles i tre principielle punkter:

- At ligestilling som mål skal realiseres via ligestilling som middel
- At målet skal så vidt muligt nås ved frivillighed
- At ligestilling kun skal tilstræbes, når det ikke er i strid med andre og vigtigere principper og politikker.

Det overordnede perspektiv

Uferdige Demokratiet giver en dramatisk, negativ beskrivelse af samtidens nylige indtog af kvinder i det offentlige liv: "*overgang fra avmakt uten deltagelse og representasjon i det hel tatt til relativt avmakt tross deltakelse.*" Kvindepolitik var ganske vist kommet på dagsordenen, men kvinder har fremdeles status som 'politiske nykommere". "Hitt – men inte längre" (1986) var et yndet slagord. Vejen til politisk magt og indflydelse gennem deltagelse og repræsentation "ser ut til å ligge meget langt i fremtiden" (s. 4–5). Det diskuteres, hvorvidt de nye korporative beslutningsstrukturer betyder, at de folkevalgte organers med deres stigende kvinderepræsentationen har fået mindre magt, hvilket ville støtte tesen om "magten ud, kvinder ind" eller måske endog "kvinder ind, magten ud." (s. 246). Imidlertid indeholder bogen også modforestillinger mod de jernhårde love. Bl.a. kan, siges det, de kvindelige politikeres fokus på "de spesielle kvinneinteresser" trods marginaliseringen ses som en modvægt mod "mandeflertallets politik" (s. 116).

Men i overensstemmelse med den nye kvindebevægelses principielle afstandtagen fra de etablerede politiske institutioner, fastslår indledningen, som var skrevet af Beatrice Halsaa, Helga Maria Hernes og Sirkka Sinkkonen, at "overgangen fra (kvinners) avmakt til

makt ville innebære fundamentale endringer i kvinners liv og våre politiske systemer" (s. 4).

Den overvejende negative tolkning i *Uferdige* må ses i relation til den overordnede tese i den nye kvindebevægelse, at mandssamfundet eller patriarkatet trods fremskridt for kvinderne hele tiden reproducerer sig selv. Denne tankegang havde ligheder med hele venstrefløjens opfattelse af kapitalismen, som trods visse fremgange for arbejderklassen var i stand til at fastholde magten i samfundet – jf. diskussionen om reformisme kontra revolution. Teoretisk såvel som politisk tolkedes faktiske fremskridt for kvinderne ikke som en modsætning til tesen om mandssamfundets jernhånd. Fremskridt tolkes som 'undtagelser'.

> I denne bog har vi vist, at politik stadig er en mandsverden, om end langtfra så totalt som for 100 år siden. Med enkelte undtagelser gælder det, at jo højere op i magthierarkiet, jo færre kvinder. Vi taler derfor om 'det ufærdige demokrati' i de nordiske lande (s. 241).

Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden. 1999.

I Christina Bergqvists indledning til *Likestilte demokratier?* kaldes forgængeren, *Det uferdige demokratiet* en inspirationskilde med mange værdifulde empiriske oversigter, mens hovedkonklusionerne, der gengives som at "politik stadig er en mandsverden" og at "jo højere op i magthierarkiet, jo færre kvinder" (s. 7),[5] må kritiseres og nuanceres, skriver Christina.

Det nye projekt var som det foregående finansieret af Nordisk Ministerråd. Denne gang var der kun seks redaktører, Anette Borchorst, Ann-Dorte Christensen, Viveca Ramsted-Silén, Nina Raum, Audur Styrkársdóttir med Christina Bergqvist som hoved-

[5] Som det ses, udelader Christina Bergqvist ordene 'med enkelte undtagelser', som stod i førnævnte – tre ord, som havde været genstand for diskussion i *Uferdiges* redaktionsgruppe.

redaktør. *Likestilte* var som forgængeren et kollektivt projekt og kapitler komparative.

Bemærk, at undertitlen ikke mere er om 'kvinder,' men 'køn'. Overgangen fra kvindeforskning til kønsforskning, på svensk fra kvinnoforskning til genusforskning, var nu i gang, men dog ikke slået igennem, idet der i hele bogen langt oftere tales om kvinder end om køn.

I slutningen af 1998 var kvinderepræsentationen i de nordiske parlamenter steget til gns. 34 % med en spredning fra Island 25 % til Sverige 40 %. I nordisk politik var kvinderne gået fra en position som en lille til en stor minoritet – dog stadig en minoritet (Dahlerup 1988). Det 'acceptable minimum' af kvindelige ministre, uden hvilket et nydannet ministerium ville møde offentlig kritik, steg kontinuerligt.

Emnerne i *Likestilte*

- Norden – en modell eller flera?
- Kvindemobilisering i Norden: mobiliseringsmodeller, historiske udviklingslinjer, medborgerskab, kvinder i politiske partier, herunder diskussionen om separat kvindeorganisering, kvindelisterne på Island og kvinder i nye sociale bevægelser.
- Familepolitik i de nordiske velferdsstatsterne: modeller for barnomsorg och föräldraledighet; debatten om barnomsorgspolitikken.
- Den institusjonaliserte likestilling : ligestillingsinstitutionerne- og lovgivningen, kommunerne og likestillingspolitikken og debatten om jämställdhet inon försvaret i Finland.

Likestilte demokratier? afspejler den markante udvikling, både empirisk og teoretisk, der var sket i de 15 år siden *Uferdige* inden for forskningsfeltet kvinder/køn og politik, både i Norden og i den in-

ternationale forskning. Mens litteraturlisten i *Det uferdige demokratiet* primært var nordisk, havde efterfølgeren henvisninger til den hastigt voksende internationale forskning om gender & politics.

Bogen følger op på resultater fra *Uferdige* (s. 10), men tillægger flere nye emner: For det første, inkludering af de tre selvstyrede områder, Færøerne, Grønland og Åland. For det andet en diskussion om det, som i udlandet kaldtes den nordiske model. Bogens konklusion er, at der ikke er én nordisk model. Om man går i detaljer, finder man nærmere *fem forskellige kønspolitiske profiler* (s. 261). Dette i modsætning til processen omkring den første bog, som i høj grad cirkulerede omkring at finde ligheder mellem landene, som en vigtig information i sig selv – hvem er bedst? – men også ligheder, som kunne understøtte generaliseringer om kvinders marginalisering i politikken.

I bogen analyseres kvindemobiliseringen med den samlede konklusion, at Danmark og Finland udgør modpolerne i nordiske kvinders mobiliseringsmodeller: Danmark karakteriseres som stærkt bevægelsesorienteret, mens især Finland, men også Sverige og Norge tillægges en partiorienteret model, samtidig med at Island er gået fra bevægelsesmodellen til den partiorienterede i og med Kvindelistens succes (s. 257). Gælder dem karakteristik stadig?
For det tredje: *Likestilte* afspejler den voksende forskning om velfærdsstaten og den hastigt voksende statslige og kommunale ligestillingspolitik gennem et stort kapitel om familiepolitikken i de nordiske velfærdsstater. Også ligestillingsinstitutionernes videre udvikling analyseres.

Det overordnede perspektiv

Likestilte er skrevet efter at Christina Bergqvist færdiggjorde sin afhandling, hvor hun som nævnt diskuterede og nuancerede diskussionen om pessimister versus optimister. I *Likestilte* argumenterer hun for, at de forskelle, som *Likestilte* kan vise mellem kvindernes fremskridt i *de enkelte nordiske lande*, tilsammen med de betydelige

forskellene mellem kvinders position inden for *forskellige sagsområder*, tilsammen taler imod en strikt, pessimistisk strukturel tolkning. En alt for stærk betoning på de "magtstrukturelle" forhold tenderer mod at undervurdere aktørernes handlingsmuligheder (s. 8–10).

Den mere pessimistiske tolkning – trods voksende kvinderepræsentation – i *Uferdige* var tidligere blevet udfordret af Helga Hernes bog fra 1982, hvori hun med sin tyske baggrund lancerede begrebet om den 'kvindevenlige nordiske velfærdsstat,' udviklet af de stærke socialdemokratiske partier.[6] Det pointeres i *Likestilte,* at ikke alle kønsforskere var enige med Hernes (s. 254).

Likestilte arbejder efter tesen, at ligestilling fremmes ved en kombination af tiltag 'fra oven' og mobilisering 'fra neden', et vigtigt perspektiv, som dog giver vanskeligheder i empiriske analyser. "Vi mener, at politikken i sig har en stor betydning, og at samspillet mellem de politiske aktører og de politiske institutioner ikke kun kan forstås som en effekt af strukturerne på arbejdsmarkedet." (s. 264). Det sidste er formentlig en kommentar til bogen *Women in Nordic Politics. Closing the Gap* (Karvonen & Selle 1995), og dens "nya ljusera bild" og tale om 'irreversible' fremgange'.[7] Generelt afviser Christina Bergqvist den udbredte tese, som forklarer den stigende kvindeandel med, at kvinder kommer ind, hvor magten er gået ud ('krympande institutioner').

Det siger ikke direkte, men det forekommer rimeligt at konkludere, at *Likestilte* overordnet placerede sig mellem pessimisterne i *Uferdige* og optimisterne i Karvonen & Selle.

[6] Helga Hernes blev i 1988 statssekretær i udenrigsministeriet i Gro Harlem Brundtlands regering. Hun videreudviklede begrebet 'statsfeminisme', som i starten var blevet opfattet som 'a contradiction in terms' af mange kvindeforskere.

[7] Christina Bergqvist deltog selv i denne bog med et kapitel om de korporative kanel og kvinderne, dog uden her at gå ind i diskussionen om lyse eller mørke tolkninger.

Kön och makt i Norden. 2009–2011

Det tredje store komparative værk, *Kön och makt i Norden* omfatter som noget nyt både kvindernes position i det politisk liv og i næringslivet. Også dette projekt var finansieret af Nordisk Ministerråd, nu i samarbejde med NIKK, Nordisk institut for kvinde- og kønsforskning, grundlagt 1995, i dag Nordisk institut for kundskab om køn. Projektet blev ledet af NIKKs daværende forskningsleder, Kirsti Niskanen.

Projektet var professionelt styret, og ikke som de to tidligere baseret på kollektive diskussioner af teksterne. I både *Uferdige* og *Likestilte* var de fleste kapitler bygget op som nordiske sammenligninger. I *Kön och makt* er de empiriske kapitler derimod separate for hvert af de fem nordiske lande. På dette tidspunkt findes allerede omfattende kønsforskning og langt bedre statistik end tidligere, selv om der påpeges store huller, specielt vedr. næringslivet. Kortlægningen skal iflg. *Kön och makts* projektplan bygge på eksisterende statistik og kundskab (Del II: 22). I tre lande, Danmark, Norge og Sverige, fandtes der nu omfattende magtudredninger fra slutningen af 1990'erne og starten af 2000'erne, der alle var blevet udsat for hård kritik fra kønsforskningen.

Det overordnede formål med projektet beskrives således: "att producera kunskap som stöd för den politiske beslutsprocessen och lyfta fram jämställdhetsåtgärder som påverkar mekanismerna bakom den strukturella makten". (Del I: Forord).

Projektets opdeling og emner

Del I. Kön och makt i Norden. Landsrapporter. Redigeret af Kirsti Niskanen & Anita Nyberg. Består af separate rapporter, land for land, oftest med to kapitler pr. land, et om politik og et om næringslivet. Dertil kommer tre kapitler om hvert af de selvstyrende områder, Grønland, Færøerne og Åland. Når det gælder køn og

magt i næringslivet er dette den første større systematiske nordiske mapping.

Del II. Kön och makt i Norden. Sammenfattande diskussion och analys. Red. Kirsti Niskanen & Anita Nyberg. TemaNord 2010:525. Dette bind består af 8 tematiske kapitler, skrevet af eksperter på hvert deres område:

- Kön och makt i Norden – ett jämförande perspektiv (Kersti Niskanen)
- Genus, prestation och makt i förtag (Anne Kovalainen)
- Jämställdhet och svågerpolitik på Island (Audur Styrkársdóttir, Rósa G. Erlingsdóttir & Gudbjórg Linda Rafnsdóttir)
- Kjønnskvotering i næringslivets styrer (Mari Teigen)
- Kjønn og makt i Norden – tolkninger og forklaringsforsøk (Øystein Gullvåg Holter & Elisabet Rogg)
- Kvinder i nordisk politik – en stadig fremgangssaga? (Drude Dahlerup)
- De valda och de smorda: eliter, kön og den nordiska moderniteten (Anita Göransson)
- Med makt att förändra genusordningen (Susanne Andersson)

Tredje led er bogen *Gender and Power in the Nordic Countries – with a focus on politics and business.* NIKK 2011. Red. af Kirsti Niskanen. Dette er en kortere engelsk version, som består af oversættelser af kapitlerne 1, 4 og 6 samt sammenfatning.

Inddragelsen af næringslivet afspejler nye retninger inden for køn og magt forskningen. Økonomien og næringslivet kom tidligere ind i kvindeforskningen mest som abstrakte strukturer bag kønsmagtsordningen/patriarkatet/mandssamfundet. Nu bringes statistiske oversigter og analyser af kønsbalancen i forskellige brancher og på forskellige niveauer i næringslivet, både på virksomhedsplan, i økonomisk orienterede myndigheder og udvalgte finansielle

organisationer. Landsrapporterne om politikken inddrager ikke blot kvindeandel på forskellige niveauer i de folkevalgte institutioner, men også i den offentlige administration, diplomatiet, internationale organisationer m.v.

Det overordnede perspektiv

Projektet taler ikke om 'kvinder', men om 'ligestilling' (jämställdhet) samt 'køn' i betydningen kvinder og mænd. Vi ser således en historisk udvikling fra kvindeforskning over kønsforskning til ligestillingsforskning. Skillelinjerne er dog ikke skarpe.

Ud fra de mange selvstændige videnskabelige bidrag i Del II kan det være svært at identificere et samlet overordnet perspektiv for hele projektet. Fællesnævneren er dog en kortlægning af den kønnede magtfordeling. Magt defineres i dette projekt som "innehav av formella, institutionella positioner", nemlig sådanne, som giver tilgang til institutionelle ressourcer (Del II: 20). Et centralt emne er denne periodes talrige offentlige ligestillingspolitiske indsatser, og deres effekt.

I modsætning til både *Uferdige* og *Likestillte* er der i dette tredje projekt ikke lavet en kortlægning over kvinders egen mobilisering eller kvindeorganisationernes indflydelse. Det kan forekomme forbavsende, for i diskussionen om struktur kontra aktør tillægges i *Kön och makt* netop presset udefra stor betydning. I sin sammenfatning forholder Kirsti Niskanen sig til de fire forklaringsmodeller bag kvinderepræsentationens udvikling, som præsenteres i Drude Dahlerups kapitlet *"Kvinder i nordisk politik – en stadig fremgangssaga?* Niskanen konkluderer: "De fynd som gjorts inom *Kön och makt i Norden-projektet* ger i allt väsentligt stöd åt de aktörsinriktade förklaringsansatserna" (Del II: 33).

Vi er nu langt fra den tidlige kvindeforskningens uvilje over for staten og 'statsfeminismen'. Makro-begreber som patriarkat, könsmaktsordning, eller Hirdmans könsmaktssystem bruges ikke i projektet, men derimod mandsdominans, uligestilling og glaslofter.

Det politiske felt beskrives som en "jämställdhetssuccé" ud fra en definition af ligestilling som 40–60 %. Dette i modsætning til næringslivets fortsatte 'mandsdominans' i ledelsesstrukturerne og de børsnoterede selskabers bestyrelser, hvor princippet 'jo højere op, jo færre kvinder', stadig gælder (Del II, s. 10–11, se også s. 112 f.).

At beskrive kvinders inddragelse i de folkevalgte institutioner som en ligestillingssucces (Del II: 11) vækker givetvis diskussion i forskerkredse., ikke mindst i Sverige. *Kön och makt* peger da også på vigtigheden af at studere de mere subtile ligestillingsproblemer, som det at kvinder og mænd systematisk findes i forskellige funktioner med forskellig prestige i politik og næringsliv.

En af de forklaringer, som gives på forskellen mellem politik og næringsliv er, at ligestilling har større fremgang i *synlige positioner* jævnført med mindre synlige, specielt hvor ligestilling er blevet et konkurrenceparameter mellem de politiske partier. Dette har gjort ligestillingspolitikken mere fremtrædende, men også mere omdiskuteret. Således som det er sket i Sverige. Denne tese kan støttes i sammenligningen mellem den svenske og den mere konsensusorienterede og langt svagere danske ligestillingspolitik (Borchorst & Dahlerup 2020).

Netop i perioden efter millenniumskiftet er de nordiske lande, som det også påpeges i bogen, for første gang blevet overhalet på verdensranglisten over kvinder i parlamenterne af flere lande fra det Globale Syd, ikke mindst pga. disses radikale kønskvoteringsregler og skrappe regler i tilfælde af non-compliance (www.IPU.org; Dahlerup & Freidenvall 2023). Den begyndende brug af kønskvotering også uden for det politiske liv vurderes i *Kön och Makt* som en positiv udvikling, men må dog kombineres med andre jämställdhetsinsatser. Konklusionen er, at der er behov for yderligere forskning om effekterne af de mange nye kvoteringsordninger, som startede i politikken, men i dag spreder sig i Norden til stadigt nye områder, om end med forskellig styrke. Dette gælder også internationalt (Lépinard & Rubio-Marín 2018).

Slutord

Som vist, blev de tidlige teser om mandssamfundets/patriarkatets stadige reproduktion trods fremgang for kvinderne, forkastet efterhånden som kvinderepræsentationen steg til nye højder. Dog er diskussionen mellem 'pessimister' og 'optimister' ikke slut. At have et feministisk perspektiv indebærer at være nuanceret kritisk. Men i diskussionen mellem struktur- eller aktørtilgang i kønsforskningen må konklusionen nødvendigvis være den, som Christina Bergqvist argumenterede for allerede i *Likestilte demokratier?*: For de fleste problemstillinger behøves et kombineret struktur- og aktørperspektiv. Det vil der også være brug for i de kommende analyser af udviklingen som følge af den voksende globale anti-feminisme, sommetider tolket som 'patriarchy fights back'. En modreaktion mod kvindernes fremmarch, som er opstået længe før reel kønsligestilling og -ligeværd er opnået.

Referenser

Arbetsdepartementet. 1986. Hitt – men inte längre? Delrapport från utredningen om kvinnorepresentation. Ds A 1986:5.

Bergqvist, Christina. 1994. *Mäns makt och kvinnors intressen*. Diss. Uppsala universitet: Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 121.

Bergqvist, Christina et al. 1999. *Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden.* Oslo: Universitetsforlaget. Nordisk Ministerråd. Engelsk oversættelse: *Equal Democracies? Gender and Politics in Nordic Countries*. Oslo: Nordic Council of Ministers.

Borchorst, Anette og Drude Dahlerup (red.) 2020. *Konflikt og konsensus. Det danske ligestillingspolitiske regime.* København: Frydenlund Academics.

Dahlerup, Drude. 1988. From a Small to a Large Minority: Women in Scandinavian Politics. *Scandinavian Political Science* 11:4: 275–98.

Dahlerup, Drude. 1989. Vi *har väntat länge nok. Handbok i kvinnorepresentation.* Köpenhamn: Nordiska Ministerrådet. Findes også på dansk, norsk, finsk og islandsk.

Dahlerup, Drude. 2010. The development of gender and politics as a new research field within the framework of the ECPR. *European Political Science* 9: S85–S98.

Dahlerup, Drude & Lenita Freidenvall. 2023. Gender Quotas in Politics. In David Schultz and Jurij Toplak (eds). *Routledge Handbook of Election Law*. London: Routledge.

Haavio-Mannila et al. 1983. *Det uferdige demokratiet. Kvinner i nordisk politikk.* Oslo: Nordisk Ministerråd. Engelsk oversættelse: *Unfinished Democracy. Women in Nordic Politics*. Oxford: Pergamon Press.

Hernes, Helga Maria. 1982. *Staten – kvinner ingen adgang?* Oslo: Universitetsforlaget.

Karvonen, Lauri and Per Selle. 1995. *Women in Nordic Politics. Closing the Gap.* Aldershot: Dartmouth.

Lépinard, Éléonore and Ruth Rubio-Marín. 2018. *Transforming Gender Citizenship. The Irresistible Rise of Gender Quotas in Europe.* Cambridge University Press.

Niskanen, Kirsti and Anita Nyberg (red). 2009. *Kön och makt i Norden.* Köpenhamn: Norden. Nordiska Ministerrådet. Del I. Landesrapporter. Tema Nord 2009:569. Del II. Sammanfattande diskussion och analys. Tema Nord 2010:525.

Niskanen, Kirsti (ed). 2011. *Gender and Power in the Nordic Countries – with focus on politics and business.* Oslo: Norden. Nordic Gender Institute.

Sabine, George H. 1950. *A History of Political Theory*. Henry Holt Publisher.

6. Minnet av statistisk analys som minerad mark: Christinas bidrag till forskningen om kvinnors politiska representation

Lena Wängnerud

Inledning

Hur skildrar man en tidsanda så att de som inte var med förstår hur vi som var där upplevde situationen? Jag läser den svenska maktutredningens huvudrapport *Demokrati och makt i Sverige* (SOU 1990:44) och Christinas avhandling *Mäns makt och kvinnors intressen* (Bergqvist 1994) och minns spänningarna i forskningen, i den allmänna debatten, vid 1990-talets början. Vi som var doktorander i statsvetenskap under dessa år och hade frågor om kvinnors politiska representation som vårt ämne, upplevde oss trängda från två olika håll: manliga statsvetarkollegor var inte särskilt intresserade av vår forskning medan kvinnoforskare (man sa så på den tiden) ifrågasatte våra metoder och slutsatsdragningar. Början av 1990-talet var en tid när begreppet ”genussystem” på allvar fick sitt genomslag i Sverige. Den som gav sig i kast med att försöka testa några av teorins grundläggande antaganden fick räkna med kritik. I sitt avhandlingsarbete tog Christina fighten för den empiriska forsk-

ningens räkning och beredde en väg framåt för oss andra som följde efter.

Den svenska maktutredningen

År 1985 tillsatte regeringen en utredning om maktfördelning och demokrati i Sverige, den så kallade maktutredningen. Tillsättandet hade föregåtts av en omfattande utredning i Norge vars slutsats var en mindre smickrande bild av demokratin än vad som förespeglades i teorier och normativa ideal (Maktutredningen. Slutrapport. NOU 1982:3). Förenklat kan man säga att den norska utredningen visade en förskjutning av makten i samhället från de folkvalda politikerna till byråkrater och de stora intresseorganisationerna. Den svenska maktutredningen kom fram till ett liknande resultat men i jämförelse med den norska motsvarigheten betonade de svenska forskarna, under ledning av statsvetaren Olof Petersson, en mer sammansatt bild. Bland annat framhöll den svenska utredningen att medborgarna över tid stärkt sin ställning, särskilt i förhållande till olika myndigheter (Petersson 2002).

Totalt sett engagerade den svenska maktutredningen ett hundratal forskare och ledde fram till en avsevärd mängd publikationer (https://olofpetersson.se/_arkiv/dokument/svmupubl.htm). Genomslaget för huvudrapporten var dock i särklass, inte minst vad gäller kapitlet ”Genussystemet”, skrivet av historikern Yvonne Hirdman. Kapitlet gick delvis på tvärs mot andra delar av utredningen och lade sig närmre den mörkare bild av demokratin som de norska maktutredarna levererat.

Genussystemet och 1991 års svenska riksdagsval

Det går inte att förstå betydelsen av Christinas avhandling utan att ta del av huvudtankarna i Hirdmans beskrivning av genussystemet och det genomslag som teorin fick genom händelserna i 1991 års svenska riksdagsval. Hirdman inledde sitt kapitel med att kritisera de direktiv som låg till grund för utredningen och menade att

maktfrågan trollats bort just när det gällde kvinnors ställning och framställts som ett ”socialt problem” snarare än ett demokratiproblem (Hirdman 1990:73). På liknande sätt kritiserade Hirdman tidigare decenniers könsrollsteorier som, enligt henne, presenterat ”kvinnoroll” och ”mansroll” som lika i värde men olika i innehåll. Teorin om ett genussystem betonade istället att samhällets maktstrukturer upprätthåller en ordning där könen hålls isär och kvinnor på så vis fortgående underordnas män. De två logikerna kallade Hirdman för könens isärhållande och den manliga normens primat (s. 78). Kapitlet beskrev hur genussystemet, genom historien, uppträtt i nya skepnader som ett ”husmoderskontrakt”, ett ”jämlikhetskontrakt" och ett ”jämställdhetskontrakt” men inte ändrats i grunden. Hon tecknade ett trögrörligt system där en mörk framtidsbild var att kvinnor visserligen kunde nå fram till nya positioner men väl där upptäcka att ”de är tomma på makt men fyllda med ansvar” (s. 114). Att kvinnliga politiker var jämförelsevis vanligt förekommande på områden som socialpolitik och kulturpolitik tolkades som ett tecken på genussystemets förmåga att omforma sig, släppa fram kvinnor men samtidigt beröva dem makt.

Maktutredningens huvudrapport (SOU 1990:44) publicerades året innan riksdagsvalet 1991. Andelen kvinnor i den svenska riksdagen var då (mandatperioden 1988–1991) 38 procent, en siffra långt över det globala genomsnittet 14,8 procent kvinnor i nationella parlament. Rent allmänt sågs Sverige som en föregångare både vad gäller jämställdhet i politiken och i samhället i stort. Valet 1991 kom att förändra den bilden. För första gången i modern tid sjönk andelen kvinnor i riksdagen från 38 till 33,5 procent. Den tidigare socialdemokratiska regeringen under ledning av Ingvar Carlsson byttes ut till en borgerlig regering ledd av moderaten Carl Bildt. Samtidigt kom Ny demokrati, ett högerpopulistiskt parti, in i riksdagen. Detta tillsammans med en fördjupad ekonomisk kris med höga arbetslöshetssiffror stärkte bilden av ett bakslag för kvinnor (se t.ex. Öhberg och Wängnerud 2014 för en beskrivning). Ledande

svenska feminister diskuterade behovet av ett separat kvinnoparti (Eduards 2002:29). Händelserna i valet 1991 verkade bekräfta Hirdmans teori om ett genussystem som ständigt återskapar manlig makt. År 1992 kom Susan Faludis bok *Backlash: Kriget mot kvinnorna* i svensk översättning vilket ytterligare stärkte den mörka tonen i debatten.

Mäns makt och kvinnors intresse

Jag har aldrig frågat Christina om valet av titel på avhandlingen men alltid tolkat det första ledet ”mäns makt” som en markering av att hon tar sig an den tidlösa frågan om maktfördelning i samhället och då utifrån ett vid tidpunkten särskilt aktuellt perspektiv om könstillhörighetens betydelse. Det andra ledet ”kvinnors intresse” har jag tolkat som en markering av att kvinnor som grupp har intresse av att bryta mäns maktövertag och att det inte finns någon naturlag som säger att kvinnor, om de ger sig in i politiken, alltid måste underordnas. Christina slår fast att det viktiga, för att föra forskningen framåt, är att se könstillhörighet ”som en analytisk kategori” (Bergqvist 1994:16–17) vilken öppnar upp för empiriska undersökningar som kan leda fram till en rad olika tolkningar och resultat.

Christinas syfte var inte att motbevisa teorin om genussystemet. Hon hade en bredare förankring i litteraturen än så. Christina följer upp resonemanget om kön som analytisk kategori med att framhålla att ”mitt syfte med denna avhandling är att *beskriva* och *förklara* kvinnorepresentationens utveckling inom olika institutionella kontexter vid olika historiska tidpunkter” (s. 22). Kursiveringarna är hennes egna och understryker att en beskrivning inte i sig är en förklaring, vilket idag kan tyckas självklart. Det är dock i dessa delar som Christina går i skarpast klinch mot teorin om genussystemet. Christina poängterade att tesen om två logiker – en om isärhållning och en om den manliga normens primat – som

ständiga följeslagare leder till ett cirkelresonemang som är ”immun[t] mot falsifiering” (s. 47). Hon vänder sig mot bristerna i underlaget för Hirdmans analys: ”En invändning mot Hirdmans tolkningar är att hon litet väl lättvindigt avfärdar några av den svenska välfärdsstaten politiska sektorer [socialpolitik] som mer eller mindre betydelselösa” (s. 47). Frågan om *varför* kvinnliga politiker befinner sig på vissa positioner vid vissa tidpunkter måste således, enligt Christina, undersökas med hjälp av data innan några slutsatser kan dras.

En tid med få empiriska studier av kvinnorepresentation

När Christina skrev sin avhandling fanns det få omfattande empiriska undersökningar av kvinnors representation inom olika maktsfärer i Sverige. Hon tog ett brett grepp och följde utvecklingen över tid (ibland ända tillbaka till demokratins genombrott på 1920-talet, men ofta tillbaka till 1970-talet) inom riksdag och regering, inom offentliga utredningar och kommittéväsendet, inom de organiserade intressena på arbetsmarknaden såsom de största fackförbunden. Utgångspunkten var institutionell teori som framhöll att det finns sektorsspecifika normer och regler som styr individers beteende. Institutioner må vara svåra att förändra ”men det sker ändock större och mindre förändringar över tid” (s. 25). Christina framhöll att den numerära fördelningen av maktpositioner mellan kvinnor och män – det som idag kallas deskriptiv representation – är en viktig indikator på huruvida en viss sektor/institution är öppen eller sluten för ändrade könsrelationer (s. 24). I den institutionella teorin låg också att mönster som återfinns på ett område som exempelvis arbetsmarknaden kan förstås och tolkas på ett annat sätt än liknande mönster som återfinns på ett annat område som exempelvis riksdagen. Olika samhälleliga institutioner drivs således av sina egna lagar och logiker.

För att återknyta till rubriken för detta kapitel, det var nog inte empirin, den statistiska ansatsen i sig, som var minerad mark under

första halvan av 1990-talet utan framhållandet att tolkning av mönster inte är på förhand given. Ifrågasättandet av genussystemteorin ledde stundtals till osunda angrepp vid seminarier. Christina tog i första hand fighten för nya sätt att tolka mönster av deskriptiv/numerär representation, men hon stärkte även framtida forskning om substantiell/innehållslig representation. I korthet gick hennes resonemang ut på att alla mönster av ”kvinnligt” och ”manligt” i förhållande till typ av politisk sektor inte kan tolkas på samma sätt (som tecken på hierarki och isärhållning). Christina fann exempelvis få belägg för ”påståenden om att sektorn social välfärd skulle karaktäriseras av låg status och vara av mindre betydelse än andra politiska sektorer” (s. 191). Istället gav avhandlingen en motbild till genussystemets lagar: Ja, Christina fann att förekomsten av kvinnliga politiker var jämförelsevis hög inom området socialpolitik men hon fann det rimligt att förankra tolkningen i Helga Hernes (1987) beskrivningar av en kvinnovänlig stat. I motsats till Hirdman framhöll Hernes att kvinnor, genom sitt ökade politiska deltagande, även när det varit mer koncentrerat till vissa politiska sektorer än andra, kunnat driva på sina intressen och erhålla makt inom områden – de välfärdspolitiska – som är särskilt viktiga för kvinnliga medborgare i deras vardag (se också Skjeie 1992).

Komparativ forskning och vidgade vyer

För 30 år sedan var det lätt att känna sig rätt ensam som empiriskt inriktad statsvetare med intresse för frågor om kvinnorepresentation. Det fanns inte någon miljö som kunde bjuda på ingående diskussioner av definitioner, operationaliseringar eller kriterier för slutsatsdragning. På ett sätt var dialogen med kvinnoforskare från statsvetenskap och andra ämnen som sociologi och historia – även om det stundtals var tufft – en nödvändig väg framåt. På sikt är

ointresse en värre följeslagare än kritik. För att kunna vässa sin forskning behöver en doktorand något att ta spjärn emot.

Efter avhandlingen förankrade Christina sina studier i den internationella komparativa forskningen vilket vidgade vyerna och gav perspektiv på den inhemska debatten. Jag blev själv indragen i ett tvärvetenskapligt projekt där vi var tio forskare från Sverige och tio från Kanada som parades ihop runt olika teman. Christina skrev, tillsammans med Sue Findlay, kapitlet ”Representing Women’s Interests in the Policy Process: Women’s Organizing and State Initiatives in Sweden and Canada, 1960s–1990s”. Länderna hade valts ut för att de ansågs tillräckligt lika för att ge meningsfulla insikter om styrkor och svagheter i båda systemen.

I internationell forskning beskrevs de nordiska länderna vid den här tiden ofta som karaktäriserade av ”a passion for equality” (t.ex. Graubard 1985). Christina påtalade dock att det inte var tillräckligt att hänvisa till någon slags allmän jämlikhetskultur för att förklara att Sverige i jämförelse med Kanada kommit längre med olika statliga initiativ för att främja jämställdhet. En viktig skillnad var att i Sverige fanns kvinnor i större utsträckning representerade inom de politiska partierna och andra organ som kommittéväsendet. Slutsatsen var att en dynamik mellan kvinnoorganisationer inom och utanför det etablerade politiska systemet antagligen ledde till bäst framgång. Att som i Kanada i huvudsak organisera sig utanför partierna var förhållandevis riskfyllt. Kapitlet framhöll dock att även kvinnor i Sverige mött motstånd: ”Regardless of the fact that Sweden … has supported a greater degree of commitment to equality than have Canadian governments, neither system has accorded women equal power in public life” (Bergqvist och Findlay 1999:142). Det tvärvetenskapliga samarbetet visade att båda länderna kunde lära av varandra och att deskriptiv representation av kvinnor – att numerärt finnas med på positioner med makt – inte i sig är tillräckligt för att nå jämställdhet i praktiken.

Jämställda demokratier?

År 1999 publicerades samlingsvolymen *Likestilte demokratier? Kjønn og politkk i Norden* där Christina var huvudredaktör. Volymen var en uppföljning av undersökningen *Det uferdige demokratiet. Kvinder i Nordisk politikk* (Haavio-Mannila red.) från 1983, vilken har beskrivits som den första undersökningen av kvinnor och politik i Norden (Halsaa 2001). Tematiskt handlar båda böckerna om kvinnors politiska deltagande och konsekvenser av ökad kvinnorepresentation i politiskt valda församlingar. Tittar man närmre på titlarna ser man ett skifte över tid från fokus på kvinnor (1983) till kön (1999) och från ett påstående om ”ofärdig demokrati” (1983) till en fråga om ”jämställda demokratier?” (1999). Frågetecknet efter titeln år 1999 kan ses som ett signum för Christinas öppna förhållningssätt.

I *Likestilte demokratier?* går Christina och hennes medförfattare i närkamp med bilden av Norden som en sammanhållen kategori präglad av en särskild passion för jämlikhet/jämställdhet. I bokens inledning poängterar Christina förekomsten av ”det variationsrika Norden” där exempelvis Danmark skiljer ut sig med en starkare mobilisering av kvinnor utanför de etablerade partierna än i Sverige, Norge och Finland. Island var det enda land med ett särskilt kvinnoparti Kvennalistinn som bildats 1983. Beskrivningar av bredd och variationer löper som en röd tråd genom kapitlen.

För många efterföljande representationsforskare blev *Likestilte demokratier?* en välbehövlig uppslagsbok. Där fick vi lättillgängliga översikter över litteratur om sociala rörelser, politiska partier, välfärdsstaten, jämställdhetspolitiska satsningar, med mera. Boken avslutades med statistik från samtliga nordiska länder (samt Färöarna, Grönland och Åland) på områden som andel kvinnor i regeringar, nationellt och lokalt valda församlingar, samt årtal och innehåll för jämställdhetslagstiftning. Boken gavs samtidigt ut på engelska *Equal democracies? Gender and politics in the Nordic countries* och om Google Scholar visar rätt så är detta fortfarande ett av Christinas mest citerade arbeten.

Christina framhöll ofta hur mycket hon värdesatte de internationella sammanhangen och den komparativa forskningen. De empiriska undersökningarna och frågan om skilda tolkningsperspektiv kom till sin rätt. I boken *Likestilte demokratier?* överlät dock Christina frågor om kvinnorepresentation till övriga medverkande, själv koncentrerade hon sig på det som sedan kom att bli något av hennes huvudspår i forskningen; barnomsorgspolitik, föräldraledighet och välfärdspolitik mer allmänt. Som huvudredaktör var hon dock ytterst ansvarig och boken gav upphov till viss debatt. Bland annat ansåg Beatrice Halsaa (2001) att beskrivningarna av den tidigare kvinnoforskningen var allt för ensidiga och för mycket framhöll förekomsten av ”pessimistiska” perspektiv och teorier om kvinnors underordning. Kanske låg det något i den kritiken. Jag vet dock att det kändes som att nytt syre kom in i rummet när Christina och medförfattare betonade teoretiska alternativ till genussystem, isärhållning, och marginalisering av kvinnor.

Komplexitet i forskningen

1990-talet präglades av många samtidiga diskussioner om ”mörka” och ”ljusa” bilder eller ”pessimistiska” respektive ”optimistiska” perspektiv, både vad gäller demokratin i stort och kvinnors ställning i förhållande till män. Christinas forskning landade i tydliga slutsatser men var aldrig ensidig eller naiv. Poängen var just att ingen bild är på förhand given. Som forskare måste vi ge utrymme till data och komplexitet. I artikeln ”When Class Trumps Sex: The Social Democratic Intra-Party Struggle Over Extending Parental Leave Quotas in Sweden” (2016), skriven tillsammans med Uppsalakollegorna Elin Bjarnegård och Pär Zetterberg, tillförs Christinas forskning om representation ytterligare lager.

Den renlärige skulle kanske inte säga att artikeln ”When Class Trumps Sex” är en analys av representation men i min läsning är det temat lika viktigt som det mer uppenbara partistrategiska per-

spektivet. Kärnan i artikeln ”When Class Trumps Sex” är en debatt från 2005 där Socialdemokraterna stod inför ett internt beslut om huruvida partiet skulle stödja en reform om individualisering av föräldraförsäkringen, i praktiken en utökning av antalet reserverade föräldradagar, där förslaget var att fem månader skulle reserveras för vardera föräldern och fem månader skulle kunna delas dem emellan. Författarna visar att förespråkarna för förslaget argumenterade i generella termer av ökad jämställdhet medan motståndarna (som var för bevarandet av status quo) lyfte fram ett klassperspektiv och iklädde sig rollen som företrädare för arbetarklasskvinnorna.

På frågan om varför motståndarna slutligen vann svarar författarna att det handlade om kortsiktiga partistrategiska motiv då valet 2006 låg nära i tid och förslaget om ökad individualisering var kontroversiellt. Förespråkarna för en utökning av de reserverade dagarna mötte motstånd i den allra högsta partiledningen, hos partiledaren Göran Persson och finansministern Pär Nuder. Under ytan framskymtar en strid om det som ibland kallas för symbolisk representation (Pitkin 1967) det vill säga vem som är den mest legitima företrädaren för en särskild grupp i samhället. Där den deskriptiva representationen fokuserar på frågor om numerär närvaro och den substantiella representationen på frågor om handlingar, fokuserar den symboliska representationen på skapandet av identifikation och en känsla av tillhörighet. Den goda symboliska representanten förväntas kunna personifiera den grupp som är central i en given situation. En fråga som framkommer i läsning av artikeln "When Class Trumps Sex" är varför förespråkarna för en utökning av antalet reserverade föräldradagar höll sig till en argumentation om generell jämställdhet. Hade de kunnat göra mer för att skapa identifikation och förankring i partiet? Underskattade de värdet av vilka signaler som skickas till centrala väljargrupper och hur de själva framstod utifrån ett perspektiv om symbolisk representation?

Bestående avtryck

Den viktigaste skillnaden mot 1990-talets början är att forskningsmiljöerna kring frågor om kön och politisk representation är så mycket större idag än för drygt 30 år sedan. Manliga statsvetarkollegor visar tydligt intresse för området och de empiriska analyserna blir alltmer avancerade. Det finns livaktiga och stundtals tuffa debatter om allt från teorival till operationaliseringar, men tack vare att miljön har vuxit blir diskussionerna mer sofistikerade. Över lag uppfattar jag stämningen som mer konstruktiv idag än när jag och Christina var doktorander.

Många av de spår som Christina tog upp i sin forskning är fortsatt aktuella som exempelvis den institutionella teorin, undersökningar av länken mellan deskriptiv/numerär och substantiell/innehållslig representation, frågor om mäns makt och inte minst frågan om åt vilket håll utvecklingen både för jämställdheten och demokratin i stort är på väg. För mig personligen har det största avtrycket ändå varit att hon beträdde mark som kändes minerad och var svårnavigerad för oss som höll på med empiriska undersökningar av kön och politik. Hennes arbete gav så mycket mer än ”bara” en avhandling.

Varför ska man alls försöka minnas det som var? Stämningar är ju till syvende og sidst något subjektivt. När jag nu läser maktutredningens huvudrapport och Christinas avhandling hör jag dock genast olika ord som sades till oss som då var juniora forskare och som på olika sätt gjorde att man inte kände sig helt hemma någonstans: ”För mig har alltid det här med klass varit mycket mer intressant än kön” (senior manlig statsvetare) eller ”Du måste förstå att kvinnliga politiker internaliserar sin egen underordning” (senior feministisk forskare). Men, som sagt, som doktorand behöver man något att ta spjärn emot för att utvecklas. Det finns ett stort värde i att möta dem som inte alltid håller med eller som egentligen inte är så intresserade. Argumentationen vässas. Christina visade att det

var möjligt att röra sig mellan de då starkt mansdominerade statsvetenskapliga miljöerna och de tvärvetenskapliga miljöer där dagens feministiska forskning i mångt och mycket började sin bana.

Referenser

Bergqvist, Christina. 1994. *Mäns makt och kvinnors intressen*. Diss. Uppsala universitet: Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 121.

Bergqvist, Christina och Sue Findlay. 1999. Representing women's interest in the policy process: Women's organizing and state initiatives in Sweden and Canada. I Linda Briskin och Mona Eliasson (red.). *Women's organizing and public policy in Canada and Sweden*, s. 119–146. Montreal & Kingston: McGill-Queen's University Press.

Bergqvist, Christina (red.). 1999. *Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden.* Oslo: Universitetsforlaget.

Bergqvist, Christina (red.). 1999. *Equal democracies? Gender and politics in the Nordic countries.* Oslo: Scandinavian University Press.

Bergqvist, Christina, Elin Bjarnegård, och Pär Zetterberg. 2016. When class trumps sex: The social democratic intra-party struggle over extending parental leave quotas in Sweden. *Social Politics* 23:2: 169–191.

Demokrati och makt i Sverige. Maktutredningens huvudrapport. SOU 1990:44. Stockholm: Allmänna förlaget.

Eduards, Maud. 2002. *Förbjuden handling. Om kvinnors organisering och feministisk teori*. Stockholm: Liber.

Faludi, Susan. 1992. *Backlash: Kriget mot kvinnorna*. Stockholm: Norstedts.

Graubard, Stephen R. (red.). 1985. *Norden: the passion for equality*. Oslo: The Norwegian University Press.

Halsaa, Beatrice. 2001. Kvinner og politikk i Norden – noen historiografiske refleksjoner. *Kvinder, Køn & Forskning* 2: 20–32.

Haavio-Mannila, Elina (red.). 1983. *Det uferdige demokratiet: kvinner i nordisk politikk*. Stockholm: Liber.

Hernes, Helga Maria. 1987. *Welfare state and woman power: Essays in state feminism*. Oslo: Norwegian University Press.

Hirdman, Yvonne. 1990. Genussystemet. I *Demokrati och makt i Sverige*. Maktutredningens huvudrapport. SOU 1990:44, s. 73–114. Stockholm: Allmänna förlaget.

Maktutredningen. Slutrapport. NOU 1982:3. Oslo: Universitetsforlaget.

Petersson, Olof. 2002. Makten över maktstrukturerna. I Erik Albæk, Peter Munck Christiansen, och Birgit Møller (red.). *Demokratisk set. Festskrift till Lise Togeby*. Århus: Aarhus Universitetsforlag. https://olofpetersson.se/_arkiv/skrifter/togeby.htm

Pitkin, Hanna Fenichel. 1967. *The concept of representation*. Berkeley: University of California Press.

Skjeie, Hege. 1992. *Den politiske betydningen av* k*jønn. En studie av norsk topp-politikk*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning, rapport 92:11.

Öhberg, Patrik och Lena Wängnerud. 2014. Testing the Impact of Political Generations: The Class of -94 and Pro-feminist Ideas in the Swedish Riksdag. *Scandinavian Political Studies* 37:1: 61–81.

7. The Nordic Model in Global Context: Critical Actors and Women's Political Representation

Mona Lena Krook

The study of women's political representation has expanded dramatically over the last 40 years. Some of the earliest comparative work on this topic focused on the Nordic countries, starting with the publication of *Unfinished Democracy: Women in Nordic Politics* (Haavio-Mannila et al 1985). At the time, these countries – alongside several Communist regimes – led the world in terms of the share of women in national parliaments. Research on individual countries, as well as the region as a whole, broke new ground in mapping and theorizing how women reached political office – and, later, how their entry had shifted (or not) priorities in policymaking.

Over the course of her career, Christina Bergqvist has been a central name in these debates. I first came across her name as a university student in the 1990s, when I picked up *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries* (Bergqvist et al 1999), a follow-up volume to *Unfinished Democracy* by a new generation of Nordic scholars. As a visiting student at Stockholm University in 2001–2002, I had the opportunity to meet her in person on several occasions – including a beautiful snowy day in Uppsala, when she kindly met with me to talk about my ideas for doctoral research on

women in Nordic politics and gave me a copy of her dissertation, *Mäns makt och kvinnors intressen* (Bergqvist 1994).

Over the years, we have crossed paths again many times, at academic conferences but also through her doctoral students, who have since become leading scholars in their own right. Christina also sponsored my year-long stay as a visiting professor in Uppsala in 2023, where I had a chance to see and reflect on how much had changed in terms of gender and politics research – not just at Uppsala, which now has one of the largest concentrations of these scholars globally, but also in terms of the discipline as a whole.

In this chapter, I highlight some of Christina's key contributions, as I see them, to debates and literatures in political science, with a particular emphasis on her work on political representation. The first is empirical: her work on women in Swedish politics (and corporatist structures, but that is discussed in a different chapter of this book) in Swedish and in English has made this data available to a broader audience of scholars. The second is theoretical: Christina has shaped new ways of thinking about political representation in Sweden and beyond. In the sections which follow, I start by putting the Nordic countries in global context in terms of politics and policymaking. I then elaborate on how Christina has advanced these literatures in important ways in single- as well as co-authored work. The common thread, in my view, is a focus on critical actors: those who work individually, or together with others, to advance gender equality.

The Nordic model of women in politics

The share of women in Nordic politics has historically been very high in comparison with other parts of the world. Indeed, the Inter-Parliamentary Union, which began tracking the percentage of women in national parliaments in the 1990s, created a special "Nordic countries" category in its calculations for regional and global

averages until 2018 (see Figure 1). The outlier status of the Nordic region was especially stark in the 1980s and 1990s, when these states comprised five of the top ten countries globally in women's political representation. In 1995, for example, Sweden was ranked first (40.4%), Norway second (39.4%), Denmark third (33.5%), Finland fourth (33.5%), and Iceland ninth (25.4%).

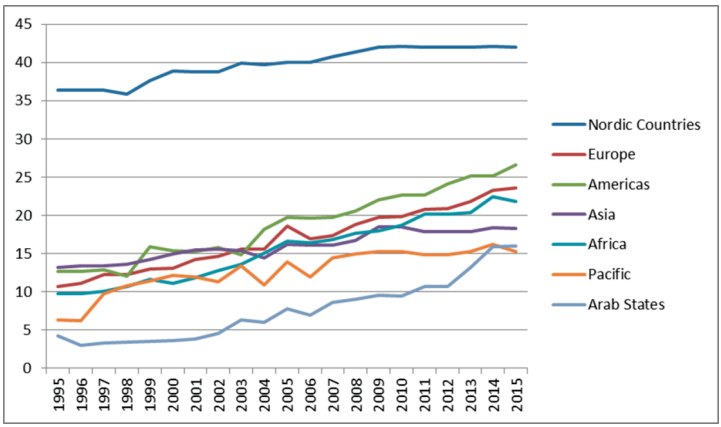

Figure 1: Average share of women in national parliaments, 1995–2015
Source: https://data.ipu.org/women-averages

The Nordic region also stands out in terms of other indicators of gender equality. The Global Gender Gap Index, first published by the World Economic Forum in 2006, has consistently identified these countries as leaders in achieving gender parity across four dimensions: economic opportunities, education, health, and political leadership. Indeed, Nordic states have occupied the top three spots in the Global Gender Gap rankings every year since 2006, although which three and their exact ordering have varied across reports.[8]

[8] https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2025/in-full/benchmarking-gender-gaps-2025/

In 2025, Sweden was ranked sixth overall, having reduced the gender gap across all areas by 81.7%. In some areas, like educational attainment, women now surpass men.

The question often asked, after seeing these figures, is: How has this progress been achieved? Early comparative research tended to focus on structural explanations. The high number of women in politics was explained in terms of proportional representation electoral systems, the commitments of left-wing parties, and high levels of women's education and labor force participation (Rule 1987). Gender equality in public policy, in turn, was due to social democratic politics, where economic and social policy together "happen to benefit women" (Ruggie 1984, xiv). As a result, one of the first political science books on feminism and politics described Sweden as a case of "feminism without feminists" (Gelb 1989, 137).

Nordic scholars took strong exception to interpretations framing progress in gender equality in these contexts as largely unintentional – the accidental result of a confluence of factors that had little to do with women themselves. For Christina and others, the evidence does not support such conclusions. Rather, women and women's organizations were central to the development of the Nordic gender equality model. They were critical to efforts to advance women in politics (Bergqvist 1994; Bergqvist et al 1999), as well as the passage of policies on childcare and motherhood (Bergqvist 2005). While these arguments made important theoretical advances in understanding the origins of gender equality, they were also vital politically: they showed that progress was not about favorable background conditions, but rather, about conscious efforts by women to change their circumstances.

Paths to gender equality in politics

Christina's dissertation, *Mäns makt och kvinnors intressen*, tracks women's representation in political and corporatist spaces in Swe-

den. She analyzes how these different institutional settings have responded to women's demands for increased representation (Bergqvist 1994). The chapter on political representation includes data on women's representation in the bicameral legislature from 1921 to 1969 and in the unicameral parliament from 1970 to 1992, showing the overall percentage of women elected and breaking these figures down by political party.

By the end of the bicameral period, the share of women had reached a mere 13%, with the largest percentage being elected by parties on the left, the Communist and Social Democratic Parties. In the unicameral period, women's representation in parliament rose quite dramatically from election to election, reaching a high of 38% by 1989. Parties across the political spectrum doubled or tripled the number of women they elected. The first party to reach 30% women in parliament was the Center Party in 1980, followed by the Social Democratic Party in 1983. By 1992, women were half of the members of parliamentary committees on social welfare, around one-third of the members of committees on basic state functions (except the justice committee, where they were just under one-half), and less than 20% of the members of committees on infrastructure (Bergqvist 1994, 33–46).

When I was a graduate student, my focus was primarily on the trends in numbers over time. It was exciting to see how the numbers jumped from election to election, and from one party to another. The dissertation also discusses the ill-fated 1991 election, when women's representation sank for the first time, dropping five points from the high in 1989. Re-reading the dissertation now more than 30 years later, I realize how that data – and specifically, that election in 1991 – have shaped how I subsequently have thought about the challenges of increasing women's political representation. First, change can happen. Levels of women's representation cannot simply be "read off" of existing structures and conditions. Second, reversal is a real possibility. This may sound naïve at a mo-

ment when backlash against gender equality is so visible around the world, but in the 1990s, the broad expectation was that the proportion of women in politics would increase over time.

Looking back at Christina's dissertation, I am also struck by the second part of the analysis: gender representation across the various parliamentary committees. Her finding of patterns of gender segregation has been corroborated across later studies in Sweden and around the world (Heath et al 2005; Towns 2003). Reading her work again in 2026, however, I realize how prescient she was in making the distinction between numbers and power. Today, global indicators – from the Inter-Parliamentary Union to the World Economic Forum to the Sustainable Development Goals – equate women's political empowerment with the numbers of women in elected office (Krook 2026). Measuring "power" is more difficult, but in her dissertation, Christina shows us one way to do this by measuring the range of policy areas where women have a political voice.

Although I later switched the focus of my dissertation away from women in Nordic politics, lessons from Christina's work informed my subsequent research trajectory on gender quotas. I have long been skeptical of arguments that the introduction and impact of quotas is best explained by structural factors like electoral systems, levels of democracy, and indicators of women's status. My dissertation, which eventually became my first book (Krook 2009), thus centers the role of actors and agency in the spread of gender quotas around the world. Using case study evidence, I show how quota adoption results from women's mobilization, the strategic incentives of political elites, and the norms and standards put forward by international organizations. In terms of quota implementation, I theorize how the impact of quotas is shaped by the rules, norms, and practices of political actors, who play a deciding role in whether quotas work – or do not. In other words: quotas interact with the political context, but actions ultimately guide their effects.

Dynamics of gender and policymaking

For most of her career, Christina has focused more squarely in the literature on gender and policymaking – specifically, on reforms related to childcare and parental leave. In *Equal Democracies*, she served as theme editor for the section on family policy in the Nordic welfare states, authoring a chapter on childcare and parental leave models across the Nordic region (Bergqvist 1999a) and co-authoring a chapter on debates on childcare policies in Sweden, Finland, and Iceland (Bergqvist, Kuusipalo, and Styrkarsdóttir 1999). The latter is particularly interesting, from my perspective, because it seeks to overcome a divide noted by the authors, which is the tendency in the Nordic gender and politics literature to focus on either women's participation in politics or the structuring of welfare states and their impact on gender equality.

Comparing Sweden, Finland, and Iceland, the authors stress the central role of politics and political actors over structures in explaining cross-national differences in these debates. They find that, regardless of their levels of representation, women politicians in all three countries were strong advocates of state responsibility for childcare. They have also called on fathers to play a more active role in caring for young children. In Sweden, these actions have led to the widespread creation of standardized childcare centers, as well as policy reforms to encourage men to contribute more to care work inside the home. The conclusions of the chapter are in line with the argument made across the book as a whole, which is that, while these countries have certain Nordic features in common, there is also significant diversity across these states in terms of gender equality debates and policies (Bergqvist 1999b).

Some of Christina's more recent articles, co-authored with Elin Bjarnegård and Pär Zetterberg, update developments in these policy areas in the Swedish case. However, they examine these dynamics from fresh new angles, generating some new theoretical ideas

relevant to policymaking beyond Sweden. One of these articles seeks to understand a failed case of reform in 2005, when the Social Democrats sought to extend the parental leave quota for both parents. Their interviews with advocates and opponents within the party yielded a compelling finding, namely that left-wing parties may be less likely to adopt gender equality policies if they conflict with the class-based interests of major veto players (Bergqvist, Bjarnegård, and Zetterberg 2016). While it is perhaps not surprising that tensions sometimes exist across different sectors of the same party, this insight is intriguing in light of earlier structural arguments attributing gender equality to social democratic politics. The picture is thus more complicated than a simple spillover from class- to gender-based policies.

A second article brings together debates on women's substantive representation with literatures on men and masculinities to theorize how gendered expectations may shape politicians' policymaking activities. Observing dynamics at work within the self-proclaimed feminist Social Democratic Party, they propose that women and men face distinct internal and external mandates for pursuing gender-equality policy change. Women tend to feel internal as well as external pressures to advocate on behalf of women, so if they do not take action, they are often criticized for betraying their gender. Men, on the other hand, face neither internal nor external pressures to advocate for gender equality. Men in politics tend to treat gender equality as any other policy area, and they receive no blame if they do not act for women. As a result of this "gendered leeway," men are often lauded when they act in feminist ways, whereas women who do the same are simply seen as doing what is expected – to little acclaim (Bergqvist, Bjarnegård, and Zetterberg 2018).

These various efforts by Christina and her co-authors to center political actors and the role they play in policymaking is very much in line with my work with Sarah Childs on "critical actors" and the

substantive representation of women (Childs and Krook 2009). Rather than taking a bird's eye view of political representation, we – like Christina – advocate a closer look at what is happening on the ground to shape the dynamics of policymaking. Indeed, in the process of writing this chapter, I have come to realize that there is a common thread across my work and Christina's – namely, a shared interest in how actual, tangible people try to advance the gender equality agenda. This is a strong departure from how many academic studies are designed. Focusing primarily on aggregate patterns, they typically seek to understand the general relationship between the numbers of women in political office and the passage of laws beneficial to women as a group. For us, however, the mechanism is important – and thus requires closer attention to specific political actors and how they navigate the policymaking process, with or without success.

Critical actors in politics – and political science

Sarah Childs and I define critical actors – in context of women's substantive representation – as those who work individually, or together with others, to advance gender equality. In many ways, Christina herself is a critical actor – in the discipline, as a scholar, but also as an inspiration, as a mentor, to subsequent generations of gender and politics scholars. I am grateful for her generosity towards me as a junior scholar, and then throughout my career to where it stands today. It feels fitting that, as Christina settles into enjoying her retirement, my next book will return to a focus on the Nordic cases. As her career's worth of work has shown, these cases continue to offer valuable data and insights for studying and advancing women's political representation around the globe.

References

Bergqvist, Christina. 1994. *Mäns makt och kvinnors intressen*. PhD Diss. Uppsala University: Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 121.

Bergqvist, Christina. 1999a. Childcare and Parental Leave Models. In Christina Bergqvist et al. (eds). *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*, pp. 121–136. Oslo: Scandinavian University Press.

Bergqvist, Christina. 1999b. The Nordic Countries: One Model or Several? In Christina Bergqvist et al. (eds). *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*, pp. 3–13. Oslo: Scandinavian University Press.

Bergqvist, Christina. 2005. Gender Equality Politics: Ideas and Strategies. In PerOla Öberg and Torsten Svensson (eds). *Power and Institutions in Industrial Relation Regimes: Political Science Perspectives on the Transition of the Swedish Model*, pp. 57–76. Stockholm: National Institute for Working Life.

Bergqvist, Christina, Elin Bjarnegård, Pär Zetterberg. 2016. When Class Trumps Sex: The Social Democratic Intra-Party Struggle Over Extending Parental Leave Quotas in Sweden. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 23:2: 169–191.

Bergqvist, Christina, Elin Bjarnegård, and Pär Zetterberg. 2018. The Gendered Leeway: Male Privilege, Internal and External Mandates, and Gender-Equality Policy Change. *Politics, Groups, and Identities* 6:4: 576–92.

Bergqvist, Christina, Anette Borchorst, Ann-Dorte Christensen, Viveca Ramstedt-Silén, Nina C. Raaum, and Auður Styrkarsdóttir (eds). 1999. *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*. Oslo: Scandinavian University Press.

Bergqvist, Christina, Jaana Kuusipalo, and Auður Styrkarsdóttir. 1999. The Debate on Childcare Policies. In Christina Bergqvist et al. (eds). *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*, pp. 137–157. Oslo: Scandinavian University Press.

Childs, Sarah, and Mona Lena Krook. 2009. Analysing Women's Substantive Representation: From Critical Mass to Critical Actors. *Government and Opposition* 44:2: 125–145.

Gelb, Joyce. 1989. *Feminism and Politics: A Comparative Perspective*. Berkeley: University of California Press.

Haavio-Mannila, Elina et al. 1985. *Unfinished Democracy: Women in Nordic Politics*. Oxford: Pergamon Press ltd.

Heath, Roseanna Michelle, Leslie A. Schwindt-Bayer, and Michelle M. Taylor-Robinson. 2005. Women on the Sidelines: Women's Representation on Committees in Latin American Legislatures. *American Journal of Political Science* 49:2: 420–436.

Krook, Mona Lena. 2009. *Quotas for Women in Politics: Gender and Candidate Selection Reform Worldwide*. New York: Oxford University Press.

Krook, Mona Lena. 2026. *Elect Women for a Change: The Path to Gender Parity in Politics*. Cambridge: Polity.

Ruggie, Mary. 1984. *The State and Working Women: A Comparative Study of Britain and Sweden*. Princeton: Princeton University Press.

Rule, Wilma. 1987. Electoral systems, contextual factors and women's opportunity for election to parliament in twenty-three democracies. *Western Political Quarterly* 40:3: 477–498.

Towns, Ann. 2003. Understanding the Effects of Larger Ratios of Women in National Legislatures: Proportions and Gender Differentiation in Sweden and Norway. *Women & Politics* 25:1–2: 1–29.

8. Making Gender Visible: Christina's Enduring Contributions to the Gendering of the Nordic Model

Rianne Mahon

Although she has never sought the limelight, as a Swedish political scientist, Christina has long been a courageous trailblazer for a feminist approach. Her research has done much to make visible internationally the deeply gendered character of Swedish political institutions, both formal and informal. She has also played a key role in developing a nuanced analysis of Swedish social policy in the field of gender equality, one which steers a fine course between uncritical celebration of Swedish innovations and blanket negative views of 'state feminism' found in some of the literature.

As early as the 1990s, as a PhD student and the only feminist researcher in Uppsala's storied male-dominated Department of Government, Christina displayed her ability to quietly but determinedly challenge male norms in Swedish political science. The lone woman member of a research team Riksdagen och de organiserade intressena (RIO), she began to map out her dissertation topic – women's representation in Sweden's parliament and the central employer and labour organisations. The latter constituted an important area of research as those corporatist organisations

played a fundamental role in Swedish politics and policy throughout the postwar years.

By the 1990s, there was a substantial international literature on Swedish corporatism, but one aspect that had received little, if any, attention, was how women fitted in (or not). Despite the team leader's opinion that women's representation was really a 'side issue' at best, Christina persisted in her research, publishing an article comparing the response of two Swedish labour market organisations in the *European Journal of Political Research* in 1991 and going on to defend her dissertation, *Mäns makt och kvinnors intressen* in 1994. In this impressive book, Christina illuminated how and in what ways trade unions and employers' organisations as well as parliament had responded to the explosion of women's participation in the labour market and in politics that began to surge in the 1960s. As a foreigner then doing research on Swedish unions, I was particularly interested in Christina's in-depth analysis of women's representation within the LO and TCO, which influenced my own writing on women wage earners and the future of Swedish unions (Mahon 1996).

More broadly, Christina's dissertation made a pathbreaking contribution to the 'gendering' of Swedish politics and corporatism and it did so at a critical juncture in Swedish politics when the resurgence of Swedish feminism was forcing the Swedish government itself to take note, including the introduction of gender mainstreaming. Christina would later collaborate with Diane Sainsbury, another pioneering Swedish feminist political scientist, to publish a thoughtful critique of how gender mainstreaming was implemented in Sweden in the prestigious *International Feminist Journal of Politics* (2009).

Christina's dissertation research was ahead of its time in another respect, through its recognition of the importance of informal as well as formal rules or institutions in determining who is represented and how. In this respect Christina can be considered a

pioneer of an important theoretical approach which subsequently became known internationally as 'feminist institutionalism.' Her prescient emphasis on the critical role played by informal rules inspired the doctoral students she mentored, including Elin Bjarnegård, Pär Zetterberg and Josefina Erikson, all of whom have gone on to become internationally recognized for their contributions to this burgeoning field.

Christina also played the leading role in the production of *Equal Democracies: Gender and Politics in the Nordic Countries*. The co-edited volume appeared in English the same year (1999) as Julia O'Connor, Ann Orloff and Sheila Shaver published *States, Markets, Families: Gender, Liberalism and Social Policy in Australia, Canada, Great Britain and the United States*. These two books had a major impact because they posed important challenges to Esping-Andersen's *Three Worlds of Welfare Capitalism* (1990), which by then had become the dominant way of thinking about welfare regimes.

First, both books highlighted the critical role of child care policies within welfare regimes given women's rising labour force participation rate. Christina not only wrote the key chapter in Equal Democracies on childcare and parental leave but also was the lead editor for the important section on family policy. Ironically, both books appeared the same year Esping-Andersen himself discovered the centrality of family policies to the very structure of post-industrial societies. Unlike Esping-Andersen's *Social Foundations of Post-industrial Economies*, however, both *Equal Democracies* and *States, Markets, Families* made gender and gender-based political action, within social movements as well as political parties and parliament, central to their accounts.

Second, while recognizing the commonalities constituting Nordic social democracies and liberal market economies, both books brought out the persistence of significant differences within each cluster. In other words, yes there is something called the Nordic social democratic model. As Christina noted, 'what is distinctive

about the Nordic approach to family policy is 'the scope of such policies, their high level, and the public commitment to facilitate the combination of parenthood and paid employment for both women and men' (1999: 122). At the same time, those commonalities must not be allowed to obscure salient variations within and between Nordic (and liberal) countries.

The existence of such differences within the Nordic model was the main theme of Christina's introductory chapter to the book, "The Nordic Countries: One Model or Several". Christina noted that a key example of such differences is in the field of child care policy. When her chapter on childcare was written, Sweden and Denmark strongly prioritised universal, full-day centre-based childcare, while Norway and Iceland, with their emphasis on part-day child care, reflected a more traditional gender ideology. Finland had its own model, the result of the ongoing struggle between the Left parties (with Liberal support) who supported the right to a place in child care for all who want and need it and the centre-right who successfully pushed for the introduction of a home care allowance. While the other Nordic countries have 'caught up' to Sweden and Denmark in terms of level of provision, Norway continues to stand out for the large share (50%) provided by for- and non-profit providers whereas public provision accounts for about 80% in the other Nordic countries (Traetteberg et al, 2021). In addition, as Ellingsaeter (2024) has shown, the Finnish idea of a home care allowance subsequently found resonance in all the Nordic countries except Iceland.

Christina's demonstrated expertise regarding child care policy led Sonya Michel and me to ask her to write the Swedish chapter (with Anita Nyberg) for our book, *Child Care Policy at the Crossroads* (2002). The collection was one of the first to look at child care policies in North America, Australia and Asia as well as the Western, Eastern and Southern European, examples that were drawing the most attention at that time.

Christina has also made substantial contributions to our understanding of another critical part of the Nordic model, parental leave. In fact, Sweden can rightly be credited for its pioneering work in this field, having introduced the world's first parental leave legislation as early as 1974. However, as Christina and her colleagues (Bjarnegård and Zetterberg, 2013 and 2016; Saxonberg, 2017) later showed, progress in realizing the gender-egalitarian vision of genuinely shared parental leave has been slow and uneven, especially in conjunctures 'when class trumps gender.' The idea of 'daddy quotas' in parental leave has remained contested even within Sweden, albeit less so than in Norway (Ellingsaeter, 2024).

The continued relevance of postwar social policy models in the 21st century has come into question as a result of the impact of neoliberal globalization, with its celebration of marketisation, and at the same time, the global diffusion of the idea of 'social investment', seen by some as an alternative to neoliberalism. In other words, Streeck and Thelen (2005) had suggested, inter alia, that neoliberal globalization would undermine the foundation of 'corporatist' regimes like Sweden's. At the same time others, like Jenson (2010) and Morel et al (2012) were highlighting the emergence of a 'social investment' discourse that offered an alternative to neoliberalism. The latter idea seemed more likely to resonate with politicians in Sweden and other Nordic countries, but it also held the possibility of path switching for liberal countries by providing a rationale for 'investment' in early childhood education and care.

We were interested in exploring the impact of these developments on the Nordic social democratic and liberal models. Because of her nuanced and dynamic understanding of the Swedish/Nordic model, we asked Christina to collaborate with us in writing a piece asking whether these developments were leading to convergence within and across regimes.

Our comparison of developments in Swedish, Finnish, Australian and Canadian child care policy found that there were signifi-

cant points of convergence across regimes at least at the level of policy discourse. However, there remained critical inter- and intra-regime differences in the way each country translated the discourse into actual policies (Mahon et al, 2012). More broadly, our historical accounts of childcare in the four countries did not show a linear movement, but rather contested politics and competing discourses along the two axes of social investment and neoliberal marketisation. While the neoliberal idea of 'choice' and the concept of childcare as an investment may have received greater prominence in all four countries, their translation is shaped by existing policy contexts.

In the Nordic countries, choice in child care takes place within a well-established, high quality public sector whereas the liberal countries clearly favour market-based options. At the same time, the difference noted earlier between Sweden and Finland persists even after the former's introduction of a care allowance. Thus, in Sweden, the vast majority of those taking advantage of the new options for choice in care were middle- and upper-class urban families. There was very low take up of the care allowance among Swedish mothers whereas in Finland significant numbers of women were using the care allowance, especially those with less education, which is actively encouraged by many municipalities. The idea of social investment gained some traction in Canada and Australia, especially in the francophone Canadian province of Quebec, which introduced '$7 a day' child care in the late 1990s and has adopted a parental leave program that has more in common with Sweden than that adopted in the rest of Canada.

Our comparative analysis thus revealed fault lines that inhibit change, while recognising that, under favourable political conditions, transnational diffusion of best practice can contribute to seismic shifts, such as in the province of Quebec. In fact, in the aftermath of COVID-19, the Quebec example inspired the Justin Trudeau Liberal government to take important steps toward uni-

versal, affordable, quality care across Canada (Mahieu and Mahon, forthcoming). In other words, the cases enabled us to reveal continuities and discontinuities as well as shifting boundaries in the public/private mix of care and the discourses underpinning them.

I'd like to end with a comment on Christina's work in collaboration with others. The political science tradition I grew up in focused on lone author work. The latter is actually much easier than collaborative work. As a lone author one has to contend only one's own ideas (and those of reviewers of course) as they shape one's research output. Collaboration demands more. To be sure, it requires taking responsibility for one's share of the project work but it also demands other qualities: open-mindedness, an understanding of and respect for diverse ideas, the ability to offer constructive feedback and more broadly the capacity to foster an inclusive environment for collaboration. The list of Christina's collaborative publications – from *Equal Democracies* to numerous articles in refereed international journals – speaks to the fact that she possesses these qualities in spades. As one who has worked with her over several projects, I personally have experienced her insightful, timely and creative input. During my time in Uppsala while holding the Kerstin Hesselgren chair, I also participated in fruitful discussions with others in the lively feminist research group, UPPGAP, the Uppsala Gender and Politics Group, which Christina had instigated some years before. While some such groups can be dominated by cutthroat competition, this group fostered – and continues to foster – stellar collaborative work in a very congenial environment, again a reflection of Christina's superior skills in working with others.

References

Bergqvist, Christina. 1990. Corporatism and Gender Equality: A Comparative Study of Two Swedish Labour Market Organizations. *European Journal of Political Research* 20:2: 107–125.

Bergqvist, Christina. 1994. *Mäns makt och kvinnors intressen*. PhD Diss. Uppsala University: Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 121.

Bergqvist, Christina (editor in chief.), Anette Borchorst, Ann-Dorte Christensen, Viveca Ramstedt-Silén, Nina Raaum, Audur Stryrkársdóttir (eds.). 1999. *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries.* Oslo: Scandinavian University Press.

Bergqvist, Christina and Anita Nyberg. 2002. Welfare State Restructuring and Child Care in Sweden. In S. Michel and R. Mahon (eds). *Child Care Policy at the Crossroads: Gender and Welfare State Restructuring.* New York and London: Routledge.

Bergqvist, Christina, Elin Bjarngård and Pär Zetterberg. 2013. Analyzing Failure, Understanding Success: A Research Strategy for Explaining Gender Equality Policy Adoption. *Nordic Journal of Feminist and Gender Research* 21:4: 280–295.

Bergqvist, Christina, Elin Bjarngård and Pär Zetterberg. 2016. When class trumps sex: The social democratic intra-party struggle over extending parental leave quotas in Sweden. *Social Politics* 23:2: 107–125.

Bergqvist, Christina and Steven Saxonberg. 2017. The state as norm builder? The take-up of parental leave in Norway and Sweden. *Social Policy and Administration* 51:7: 1470–1487.

Ellingsaeter, Anne Lise. 2024. *Nordic Earner-Carer Politics: A Comparative and Historical Analysis.* Cheltenham: Edward Elgar.

Esping-Andersen, Gosta. 1990. *The Three Worlds of Welfare Capitalism* Princeton: Princeton University Press.

Esping-Andersen, Gosta. 1999. *Social Foundations of Postindustrial Economies.* Oxford: Oxford University Press.

Mahon, Rianne. 1996. Women Wage Earners and the Future of Swedish Unions. *Economic and Industrial Democracy* 17:4: 545–586.

Mahon, Rianne, Anneli Anttonen, Christina Bergqvist, Deborah Brennan and Barbara Hobson. 2012. Convergent Care Regimes? Child Care in Australia, Canada, Finland and Sweden. *Journal of European Social Policy* 22:4 419–431.

Mathieu, Sophie and Rianne Mahon. (forthcoming) Childcare and Parental Leave in Comparative Perspective. In Daniel Béland, Rianne Mahon and Alison Smith (eds). *The Oxford Handbook of Social Policy in Canada.* Oxford University Press.

Morel, Nathalie, Bruno Palier and Joakim Palme (eds). 2012. *Towards A Social Investment Welfare State? Ideas, Policies and Challenges.* Bristol: Policy Press.

O'Connor, Julia, Ann Shola Orloff and Sheila Shaver. 1999. *States, Markets, Families: Gener, Liberalism and Social Policy in Australia, Canada, Great Britain and the United States.* Cambridge: Cambridge University Press.

Streeck, Wolfgang and Kathleen Thelen (eds). 2005. *Beyond Continuity: Institutional Change in Advanced Political Economies.* Oxford: Oxford University Press.

Traetteberg, Håkan S, Karl Henrik Siversind, Steinunn Hrafnsdóttir and Maiju Paananen. 2021. *Private Early Childhood Education and Care in Nordic Countries: Development and Governance of the Welfare Mix.* Oslo: Institute for Social Research.

9. Den svenska barnomsorgsmodellen – kontinuitet och förändring sedan millennieskiftet

Lenita Freidenvall

Christina Bergqvist är en av Sveriges mest inflytelserika statsvetare inom forskningsfältet politik och kön, särskilt vad gäller jämställdhetspolitik, representation och välfärdsstatsfrågor. Mindre uppmärksammat är att hon också har utvecklat några av de mest betydelsefulla analyserna av svensk barnomsorgspolitik. Hennes forskning visar hur barnomsorgen i Sverige har formats av samspelet mellan universalism, marknadisering och jämställdhetspolitik och har tillhandahållit de begreppsliga verktyg som krävs för att förstå de utvecklingslinjer som fortsatt präglar området. Därför utgör hennes arbete en central utgångspunkt för detta kapitel.

Under 1990 talet stod den svenska barnomsorgsmodellen vid ett vägskäl (Bergqvist, 1999; Bergqvist & Nyberg, 2001). Trots ekonomisk kris, stigande arbetslöshet och ansträngda kommunala budgetar förblev idealen om en stark offentlig barnomsorg intakta. Rätten till en subventionerad plats för alla barn försvarades, den universella förskolan byggdes ut och det helhetsorienterade synsättet – som integrerade omsorg och pedagogik – fortsatte att vara vägledande. Samtidigt skedde viktiga förändringar under ytan. Förskolan flyttades från socialtjänstlagen till skollagen, kommunernas an-

svar utökades, privata utförare fick större utrymme och debatter om vårdnadsbidrag och barnomsorgspeng öppnade för mer individualiserade lösningar. Öppna förskolans funktion stärktes och erbjöd familjer nya alternativ, samtidigt som lagstiftning i slutet av decenniet återigen befäste den offentliga barnomsorgens ställning.

Sedan dess har utvecklingen präglats av både kontinuitet och förändring. Grundprincipen om barnomsorg som en del av välfärdsstatens fundament står fortsatt stark, och i dag är barnomsorg i form av förskola i det närmaste universell – en självklar del av barndomen för nästan alla barn. Samtidigt har nya utmaningar vuxit fram: ökade krav på kvalitet och likvärdighet, brist på behöriga förskollärare, växande skillnader mellan kommuner och återkommande debatter om balansen mellan offentliga och privata utförare. Barnomsorgen har blivit mer pedagogiskt inriktad, men också mer pressad av resursbegränsningar, dokumentationskrav och förändrade familjemönster.

Det är en utvecklingslinje där 1990-talets kompromisser fortfarande kastar långa skuggor och där ideal och realiteter fortsätter att omförhandlas. Vad har hänt med den svenska barnomsorgsmodellen efter tre decennier av reformer, kriser, expansion och nya samhälleliga behov – och vad innebär framtiden för en institution som bär både välfärdsstatens arv och samtidens förväntningar? Med utgångspunkt i Christina Bergqvists analyser (1999, 2001, 2002, 2007) av barnomsorgsmodellen under 1990-talet och det tidiga 2000-talet undersöker detta kapitel vilka utvecklingslinjer som fortsatt präglar svensk barnomsorgspolitik och vilka nya trender som kan identifieras. Genom att bygga vidare på hennes analys av spänningen mellan välfärdsstatlig kontinuitet och strukturell omvandling granskar kapitlet hur dessa dynamiker har förstärkts, förändrats eller utmanats i senare reformer.

Kapitlet bygger på en systematisk litteraturöversikt, en etablerad metod inom samhällsvetenskapen som syftar till att identifiera övergripande mönster inom ett specifikt forskningsfält. Genom att

använda strukturerade söktekniker och tydligt definierade inklusionskriterier kan forskare identifiera relevanta studier samtidigt som risken för bias minimeras (Moher et al., 2015). För denna studie genomfördes systematiska sökningar i följande databaser: Google Scholar, ProQuest Dissertations & Theses Global och Web of Science.

Efter denna inledande del följer en presentation av Christina Bergqvists forskning om svensk barnomsorgspolitik, därefter en kort översikt över utvecklingen och styrningen av svensk barnomsorg. Kapitlet analyserar sedan de centrala utvecklingslinjer som har format barnomsorgspolitiken i Sverige efter millennieskiftet och identifierar framväxande trender. Det avslutas med en diskussion om hur spänningen mellan välfärdsstatlig kontinuitet och strukturell omvandling utgör ett ständigt föränderligt och dynamiskt fält.

Tidigare forskning

Sverige är känt för sin generösa familjepolitik med lång föräldraledighet och subventionerad barnomsorg. I kombination med individuell beskattning har detta skapat starka incitament för en tvåförsörjarmodell (ibland kallad individuell försörjar- och omsorgsmodell) och bidragit till höga sysselsättningsnivåer bland kvinnor och mödrar (Bergqvist & Nyberg 2002). Den svenska modellen lyfts ofta fram internationellt (Duvander & Ferrarini 2010), och jämförande forskning visar att Sverige länge har fungerat som en global referenspunkt i debatter om barnomsorg, jämställdhet och välfärdsstatens utformning (Mahon 1997).

Barnomsorgspolitiken befinner sig i skärningspunkten mellan arbetsmarknads-, jämställdhets-, utbildnings- och socialpolitik och förväntas uppfylla både breda samhällsmål och sektorsspecifika uppdrag (Bergqvist & Nyberg 2001). Historiskt har barnomsorgen använts för att främja sysselsättning, jämställdhet och social jäm-

likhet, samtidigt som dess kärnuppgift har varit att erbjuda omsorg och pedagogisk stimulans (Leira 1993; Szebehely 1998; Bergqvist 1999). Internationell forskning visar att spänningar mellan omsorg, utbildning och arbetsmarknadsdeltagande inte är unika för Sverige. Mahon och Michel (2001) visar att barnomsorgssystem i västerländska välfärdsstater har omformats av bredare processer av välfärdsstatsförändringar, jämställdhetsreformer och skiftande idéer om statens, familjens och marknadens roller. Sverige utmärker sig genom sin tidiga integrering av barnomsorg i jämställdhetspolitiken, men står samtidigt inför liknande utmaningar som andra länder.

Trots barnomsorgens centrala roll i välfärdsstaten är statsvetenskaplig forskning på området begränsad. Bergqvist och kollegor har därför gjort betydande insatser för att förstå utvecklingen av nordisk och svensk barnomsorgspolitik. I ”Modeller för barnomsorg och föräldraledighet” (1999) visar Bergqvist hur de nordiska länderna utvecklade olika institutionella kombinationer av förskola och föräldraledighet. Sverige etablerade tidigt en universell, offentligt finansierad modell nära kopplad till jämställdhetspolitiken, men modellerna formas kontinuerligt av politiska konflikter och ekonomiska förutsättningar. Den institutionella variationen blir tydligare i ”Debatten om barnomsorgspolitiken” (Bergqvist, Kuusipalo & Styrkarsdóttir 1999), där barnomsorg framträder som en politisk skiljelinje i Norden. I Sverige har barns rätt till pedagogisk verksamhet och kvinnors rätt att arbeta varit centrala, medan andra nordiska länder har betonat familjens autonomi. Denna dynamik speglar Hinnfors (1992), som tidigare visat hur svenska partier struktureras av ideologiska skiljelinjer kring statens ansvar, marknadens utrymme och individens autonomi.

I ”Den svenska barnomsorgsmodellen: Kontinuitet och förändring under 1990-talet” (Bergqvist & Nyberg 2001) framträder en modell som både utmanas och visar motståndskraft. Trots nedskärningar behölls principerna om universell tillgång och låga avgifter,

samtidigt som nya styrningsformer, såsom decentralisering, valfrihet och privata utförare, skapade en mer fragmenterad struktur. Dessa förändringar kan förstås i ljuset av Hinnfors (1992), som menar att ideologiska skiljelinjer omformas snarare än försvinner i kriser. De marknadsorienterade reformerna kan därmed ses som uttryck för en förskjutning i balansen mellan stat, marknad och familj.

I "Welfare State Restructuring and Child Care in Sweden" (Bergqvist & Nyberg 2002) sätts utvecklingen i ett internationellt sammanhang. Sverige utmärker sig genom stark offentlig finansiering och hög täckningsgrad, men nya styrningslogiker omformar förutsättningarna för likvärdighet och jämställdhet. I "The debate about childcare allowances in the light of welfare state reconfiguration: The Swedish Case" (Bergqvist 2007) illustreras hur idéer om valfrihet och marknadsstyrning utmanar den jämställdhetsorienterade familjepolitiken, exempelvis i debatten om vårdnadsbidraget, som riskerar att förstärka könssegregering och omforma relationen mellan stat, familj och jämställdhetspolitik. Dessa förändringar vilar på bredare ideologiska skiften, i linje med Mahons (1997) argument att det svenska systemet, även om särpräglat, är inbäddat i globala debatter om välfärdsstatsförändringar och jämställdhetspolitik.

Sammantaget visar forskningen att barnomsorgsmodellen har präglats av både stabilitet och förändring. Kontinuiteten ligger i dess universella ambitioner och koppling till jämställdhet och barns rättigheter, medan förändringen främst återfinns i styrningen: marknadsreformer, kommunala variationer och nya politiska konflikter har gradvis omformat systemet. Den senaste utvecklingen återstår att utforska och kommer att behandlas i de följande avsnitten. Först ges en kort översikt över framväxten av offentligt finansierad barnomsorg i Sverige.

Framväxten av barnomsorgen i Sverige – från social fråga till utbildningsfråga

Den offentliga barnomsorgen i Sverige utvecklades relativt sent. Trots att idén om ett samhälleligt ansvar diskuterades redan på 1930-talet började staten ge ekonomiskt stöd först 1944, och då endast i begränsad omfattning. Under flera decennier bestod barnomsorgen av ett lapptäcke av privata initiativ, ideella krafter och visst kommunalt stöd. Två verksamhetsformer dominerade: barnkrubbor, riktade till barn i arbetarklassfamiljer där mödrarna förvärvsarbetade, och barnträdgårdar, som erbjöd deltidsverksamhet för barn till hemarbetande mödrar. Barnkrubborna var nära kopplade till socialvården och kunde även omfatta familjedaghem eller fosterhemsplaceringar (Bergqvist & Nyberg 2001).

En mer sammanhållen barnomsorgspolitik tog form först under 1970-talet. År 1973 beslutade riksdagen att alla sexåringar skulle få 525 timmars avgiftsfri förskola per år (Prop. 1975/76:92). Tre år senare följde ett omfattande expansionsprogram som tillförde nya platser i daghem och fritidshem, och barnomsorgen blev formellt ett kommunalt ansvar. När socialtjänstlagen infördes 1980 integrerades barnomsorgen i socialtjänstsystemet.

Efterfrågan fortsatte dock att öka. I mitten av 1980-talet satte regeringen målet att alla barn mellan 18 månader och sex år skulle erbjudas plats senast 1991 om föräldrarna arbetade eller studerade (Prop. 1984/85:209). Kommunerna ålades även att tillhandahålla öppna förskolor och deltidsgrupper, och regeringen signalerade ambitionen att på sikt införa en lagstadgad rätt till förskola. Utbyggnaden gav tydliga effekter: andelen barn i kommunal barnomsorg ökade från 17 procent 1975 till 57 procent 1990 och fritidshemmen växte snabbt (SCB 1991). Under 1970- och 1980-talen rådde bred politisk enighet om expansionen, även om borgerliga partier förespråkade vårdnadsbidrag.

Mot slutet av 1980-talet växte en mer kritisk debatt fram, präglad av ekonomisk åtstramning och idéer om valfrihet och privata alternativ (Bergqvist & Nyberg 2001). När en borgerlig regering tillträdde 1991 ökade förändringstakten. Regeringen lanserade en ”valfrihetsrevolution”, och även om vårdnadsbidraget från 1994 snabbt avskaffades, blev andra reformer kvar (Prop. 1993/94:148). Kommunerna fick större frihet att organisera barnomsorgen, riktade statsbidrag ersattes av generella bidrag och en ny barnomsorgslag skärpte kravet på att erbjuda plats utan oskäligt dröjsmål. Sammantaget markerade 1990-talet en tydlig förskjutning mot decentralisering och marknadsorienterad styrning.

Efter millennieskiftet fortsatte reformerna med nytt fokus. Maxtaxan infördes 2002, den allmänna förskolan byggdes ut 2010 och samma år blev förskolan en egen skolform. I dag går omkring en halv miljon barn i förskolan, vilket motsvarar cirka 86 procent av alla barn i åldern 1–5 år (Skolverket 2023; Riksrevisionen 2025). Drygt en femtedel går i fristående förskolor, medan kommunerna fortsatt ansvarar för att alla barn vars vårdnadshavare önskar det erbjuds plats.

Rätten till förskola är nu tydligt reglerad. Barn från ett års ålder ska erbjudas plats utifrån föräldrars arbete eller studier eller om barnet har ett eget behov. Barn till arbetslösa eller föräldralediga vårdnadshavare ska få minst 15 timmar i veckan, och från tre års ålder har alla barn rätt till allmän förskola omfattande 525 kostnadsfria timmar per år. Sedan 2023 måste kommunerna dessutom aktivt kontakta vårdnadshavare till barn som inte är inskrivna. Förskolans uppdrag är definierat i skollagen: den ska stimulera barns utveckling och lärande, erbjuda trygg omsorg och förbereda dem för fortsatt utbildning. Förskollärare har ett särskilt ansvar för undervisningen, och rektorn leder det pedagogiska arbetet. Sedan 1998 har förskolan en nationell läroplan; den nuvarande, Lpfö 18, trädde i kraft 2019 och anger utbildningens inriktning. Regeringen

beslutar om läroplanen, medan Skolverket ansvarar för att följa utvecklingsbehoven.

Utvecklingslinjer i svensk barnomsorgspolitik

Vilka utvecklingslinjer kännetecknar barnomsorgspolitiken i Sverige, och vilka nya trender kan identifieras sedan Christina Bergqvists banbrytande forskning på området? Hur har spänningen mellan välfärdsstatlig kontinuitet och strukturell omvandling förstärkts, förändrats eller utmanats i senare reformer? Forskningen pekar på åtminstone fem parallella utvecklingslinjer.

Bestående universalism under ökande kvalitetskrav

En av de mest stabila utvecklingslinjerna är upprätthållandet av en universell barnomsorgsmodell. Förskolan har en mycket hög täckningsgrad: över 95 procent av alla tre- till femåringar deltar, och även bland ett- till tvååringar överstiger deltagandet 85 procent (Skolverket 2022). Denna omfattande inskrivning är central för välfärdsmodellen, där förskolan ses både som en social rättighet och som en integrerad del av utbildningssystemet.

Maxtaxereformen 2002 (Prop. 1999/2000:129) blev ett avgörande verktyg för att befästa denna universalism. Genom att införa ett nationellt avgiftstak minskade staten tidigare kommunala skillnader (Skolverket 2004) och gjorde tillgången till förskola mer likvärdig. Avgifterna kopplades till hushållets inkomst och begränsades till en fast procentandel, vilket sänkte de ekonomiska trösklarna och bidrog till ett fortsatt brett deltagande.

Forskning bekräftar dessa effekter. Korpi, Ferrarini och Englund (2013) visar att maxtaxan stärkte likvärdigheten genom att göra deltagandet mer ekonomiskt förutsägbart för låg- och medelinkomstfamiljer. Reformen minskade socioekonomiska skillnader i förskoleanvändning och befäste förskolan som en universell välfärdsinstitution där barns tillgång till tidig utbildning är mindre

beroende av familjens resurser. Skolverkets uppföljningsstudier (t.ex. 2008) visar att maxtaxan breddade deltagandet, särskilt bland yngre barn och socioekonomiskt utsatta grupper, samtidigt som den ökade efterfrågan ställde högre krav på kommunal planering och kvalitetsarbete.

Trots det höga deltagandet står modellen inför betydande kvalitetsutmaningar. Sheridan och Williams (2018) visar att kvaliteten påverkas av personalens utbildningsnivå, barngruppers storlek och organisatoriska förutsättningar. Bristen på utbildade förskollärare är särskilt problematisk. Aktuella kvalitetsgranskningar från Skolverket (2023) visar dessutom på växande skillnader mellan kommuner i resurser, personaltäthet och barngruppers storlek. I vissa kommuner har grupperna vuxit avsevärt, vilket påverkar arbetsmiljö, pedagogiskt innehåll och barns trygghet. Förskolan är fortfarande universell i deltagande, men kvaliteten varierar allt mer geografiskt.

Marknadsorienterad styrning och strukturell fragmentering

En framträdande långsiktig utveckling är den ökande marknadsorienteringen av barnomsorgen, även om verksamheten fortsatt vilar på en offentlig grund. Sedan 1990-talet har valfrihetssystem, etableringsfrihet och konkurrens mellan offentliga och privata utförare byggts in i barnomsorgspolitiken, vilket har skapat en mer pluralistisk sektor med större variation mellan huvudmän.

Ett avgörande skifte kom 2006, när fristående förskolor fick rätt att etablera sig utan kommunal planeringskontroll, förutsatt att de uppfyllde nationella krav. Reformen påskyndade övergången från en kommunalt dominerad struktur till en mer marknadsorienterad modell. Kommunerna blev skyldiga att godkänna huvudmän som uppfyllde skollagens kriterier, och i dag går omkring en fjärdedel av alla förskolebarn i fristående verksamhet (Skolverket 2023). Denna expansion har skapat nya styrningsutmaningar när staten försöker balansera föräldrars valfrihet med krav på likvärdighet.

Den lokala styrningen har förändrats i samma riktning. Montin och Hedlund (2009) visar hur kommunernas roll har förskjutits från utförare till styrning genom mål, uppföljning och ekonomiska incitament. Etableringsfriheten innebär att kommunerna ansvarar för kvalitet och tillgång, men saknar kontroll över var och när nya förskolor öppnas. Detta skapar en strukturell spänning mellan marknadens efterfrågestyrning och den behovsstyrning som präglar offentlig planering.

Förändrade attityder i befolkningen förstärker utvecklingen. Almqvist (2022) identifierar en långsiktig trend mot större acceptans för marknadslösningar och ökat föräldraansvar, även om stödet för statligt engagemang fortsatt är starkt. Dessa attitydförändringar speglar bredare skiften i välfärdsstatens normer kring kön, arbete och familj.

Sammantaget visar forskningen att marknadsorienteringen har skapat en mer komplex och fragmenterad styrningsmiljö. Kommunerna måste balansera konkurrens, tillsyn, samordning och långsiktig planering när offentliga och privata aktörer i allt högre grad både samarbetar och konkurrerar inom samma välfärdsområde.

Integrering i utbildningssystemet och stärkt professionalisering

En av de mest långtgående reformerna var integreringen av förskolan i utbildningssystemet. Efter att länge ha reglerats genom socialtjänstlagstiftning och främst förstått som en omsorgstjänst, omdefinierades förskolan som en utbildningsform i 2010 års skollag. Detta markerade ett tydligare pedagogiskt uppdrag och knöt förskolan närmare skolans styrkedja. Kunskapsbaserade krav infördes, inklusive begreppet undervisning och ett uttryckligt ansvar för den pedagogiska processen som lades på förskollärare. Ledarskapet professionaliserades när föreståndarrollen ersattes av rektor, och förskolan omfattades av nationella krav på likvärdighet, systematiskt kvalitetsarbete och kontinuerlig uppföljning. Samtidigt fick Skol-

inspektionen utökade tillsynsbefogenheter, vilket formaliserade granskningen av både kommunala och fristående huvudmän.

Reformen innebar därmed en tydlig förskjutning från omsorg till utbildning, med stärkt professionellt ansvar och skärpt styrning. Tallberg Broman och Vallberg Roth (2019) visar att reformen avsevärt skärpte förskollärares ansvar för undervisning, dokumentation och kvalitetsarbete och bidrog till en tydligare professionell differentiering mellan förskollärare och barnskötare.

Likvärdighet som uttalat politiskt och forskningsmässigt problem

Likvärdighet har blivit en alltmer central utvecklingslinje och gått från ett underförstått ideal till ett tydligt politiskt problem. Nationella kvalitetsgranskningar visar på stora skillnader mellan kommuner, där barngrupper i vissa områden är 30–40 procent större än i andra. Riksrevisionen (2022) kritiserar staten för fragmenterad styrning och otillräcklig uppföljning och konstaterar att likvärdighet inte säkerställs nationellt. Skillnader i resurser, barngruppers storlek, personaltäthet och andelen utbildade förskollärare består, och riktade statsbidrag når inte alltid de verksamheter som har störst behov.

Forskningen bekräftar dessa farhågor. Sheridan och Williams (2018) visar att den pedagogiska kvaliteten varierar kraftigt beroende på personalens utbildningsnivå och barngruppers storlek. Lundström, Sallnäs och Wiklund (2020) lyfter fram bredare strukturella påfrestningar: ökade krav, hög arbetsbelastning och svårigheter att rekrytera kvalificerad personal. De pekar på en växande obalans mellan uppdrag och resurser, vilket riskerar att undergräva barns rätt till stöd och trygghet.

Jämställdhet och arbetsmarknadsdeltagande: en omformulerad men fortsatt central linje

Barnomsorgens betydelse för jämställdhet och arbetsmarknadsdeltagande är fortsatt central, men fokus har förskjutits från frågor om tillgång till frågor om kvalitet och tid. Duvander och Haas (2018) visar att förskolans kvalitet, såsom stabil bemanning, små barngrupper och hög pedagogisk nivå, påverkar hur snabbt föräldrar, särskilt mödrar, återvänder till arbetsmarknaden. Förskolans organisering påverkar därmed både barns villkor och familjers arbetskraftsdeltagande.

Forskningen betonar också samspelet mellan förskola och föräldraledighet. Ferrarini, Duvander och Johansson (2012) visar att kombinationen av generös föräldraledighet och en väl utbyggd förskola är avgörande för hur könsroller formas i Norden. När båda systemen är starka förbättras förutsättningarna för en mer jämn ansvarsfördelning mellan föräldrar, även om variationer i användning påverkar utfallet.

Jämförande forskning förstärker detta perspektiv. Bay, Blekesaune och Vabo (2014) visar att barnomsorg är ett centralt politiskt verktyg i de nordiska välfärdsstaternas strävan att främja både jämställdhet och högt arbetsmarknadsdeltagande. Deras analys visar hur tvåförsörjarmodellen bygger på samspelet mellan barnomsorg, föräldraledighetens utformning och bredare välfärdsstrategier, och hur nationella variationer i dessa arrangemang formar de faktiska utfallen för familjer. Ellingsæter och Leira (2006) visar i *Politicising Parenthood in Scandinavia* hur föräldraskap har blivit allt mer politiserat och hur barnomsorg, föräldraledighet och jämställdhetspolitik formas av både statliga ambitioner och kulturella normer kring kön och familj.

Ett välfärdssystem i förändring: kontinuitet, spänningar och framtida riktningar

Sett över de utvecklingslinjer som har tecknats i detta kapitel präglas svensk barnomsorgspolitik av en ihållande spänning mellan välfärdsstatlig kontinuitet och strukturell omvandling. Den universella modellen förblir systemets normativa ryggrad: barnomsorgen är fortsatt offentligt finansierad, brett tillgänglig och politiskt förankrad som en social rättighet central för arbetsmarknadsdeltagande, jämställdhet och barns utveckling. Maxtaxereformen och den starka politiska samsynen kring förskolan som en hörnsten i den svenska välfärdsstaten har ytterligare stabiliserat denna grund.

Samtidigt visar utvecklingslinjerna hur kontinuiteten omformas. Den universella modellen pressas av växande kvalitetsskillnader och ojämna kommunala förutsättningar, vilket gör likvärdighet till en strukturell skiljelinje. Marknadsorienterade reformer har introducerat nya aktörer, konkurrens och styrningskomplexitet som utmanar kommunernas möjligheter att planera utbyggnad och säkerställa likvärdiga villkor. Integreringen av förskolan i utbildningssystemet har stärkt professionalisering och pedagogisk tydlighet, men också intensifierat krav på ansvarstagande och skapat tydligare professionella gränsdragningar. Jämställdhetsspåret, länge en stabiliserande kraft, är numera mer beroende av förskolans kvalitet och organisering än enbart dess tillgänglighet, vilket knyter välfärdsstatens mål till vardagliga realiteter som bemanning, gruppstorlekar och pedagogisk kapacitet.

Sammantaget visar utvecklingen ett mönster av stabila mål men föränderliga verktyg. Universalismen består, men dess genomförande formas allt mer av marknadslogiker, utbildningspolitiska styrformer och varierande lokal kapacitet. Resultatet är ett barnomsorgssystem som både är motståndskraftigt och mer heterogent, där löftet om likvärdig tillgång utmanas av nya strukturella påfrestningar. Snarare än att bryta med det förflutna illustrerar de senaste

reformerna hur den svenska modellen kalibreras om, med bibehållna kärnambitioner men anpassad till nya politiska, organisatoriska och demografiska realiteter.

Christina Bergqvists forskning är central för att förstå denna utveckling, både empiriskt och teoretiskt. Empiriskt har hon kartlagt barnomsorgens institutionella förändring i Norden med en precision och bredd som saknar motsvarighet i fältet. Hon visar hur kombinationer av föräldraledighet, expansion av förskolan och politiska konflikter har format nationella utvecklingsvägar. Hennes analyser av reformerna under 1990-talet och det tidiga 2000-talet är fortfarande några av de mest detaljerade beskrivningarna av hur ekonomiska påfrestningar, jämställdhetsambitioner och förändrade styrningsformer samverkar. Teoretiskt har Bergqvist visat att barnomsorg är en politisk arena präglad av konkurrerande idéer om kön, familj och statens roll. Genom att konceptualisera barnomsorg som en politisk konfliktlinje, där universalism, marknadisering och jämställdhet möts, har hon utvecklat ett analytiskt ramverk som fortsatt vägleder forskningen. Hennes arbete erbjuder därmed både empiriska byggstenar och begreppsliga verktyg för att förstå den svenska barnomsorgspolitikens utveckling, betydelse och framtida riktning.

Litteraturlista

Almqvist, A. 2022. Vem är bäst lämpad att sköta barnomsorgen? Förändrade attityder till stat, familj och marknad. *Sociologisk Forskning* 59:2: 145–168.

Bay, A.-H., Blekesaune, M. & Vabo, S. I. 2014. *Welfare States and Childcare: The Nordic Experience*. Cheltenham: Edward Elgar.

Bergqvist, C. 1999. Modeller för barnomsorg och föräldraledighet. I C. Bergqvist et al. (eds). *Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bergqvist, C., Kuusipalo, J., & Styrkarsdóttir, A. 1999. Debatten om barnomsorgspolitiken. I C. Bergqvist et al. (eds). *Likestilte demokratier? Kjønn og politikk i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bergqvist, C, & Nyberg, A. 2001. Den svenska barnomsorgsmodellen: Kontinuitet och förändring under 1990-talet. I *Välfärdstjänster i omvandling: antologi från Kommittén Välfärdsbokslut*. Statens offentliga utredningar 2001:52: 239–287.

Bergqvist, C., & Nyberg, A. 2002. Welfare State Restructuring and Child Care in Sweden. I S. Michel & R. Mahon (eds). *Child Care Policy at the Crossroads*. New York: Routledge.

Bergqvist, C. 2007. The debate about childcare allowances in the light of welfare state reconfiguration: The Swedish Case. I M. Hausmann & B. Sauer (eds). *Gendering the State in the Age of Globalization: Women's Movements and State Feminism in Post-Industrial Democracies*. Rowman and Littlefield.

Duvander, A.-Z., & Haas, L. 2018. Swedish parental leave and gender equality: Achievements and challenges. *Community, Work & Family* 21:3: 303–321.

Ellingsæter, A. L., & Leira, A. (red.). 2006. *Politicising Parenthood in Scandinavia: Gender Relations in Welfare States*. Bristol: Policy Press.

Ferrarini, T., Duvander, A.-Z., & Johansson, M. 2012. Childcare and gender equality in the Nordic countries. *Journal of European Social Policy* 22:4: 387–405.

Hinnfors, J. 1992. *Familjepolitik: samhällsförändringar och partistrategier 1960–1990*. Göteborg: Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.

Korpi, B., 2014. *The Politics of pre-school: Intentions and Decisions Underlying the Emergence and Growth of the Swedish pre-school*. Stockholm: Ministry of Education and Research.

Korpi, B., Ferrarini, T. & Englund, S. 2013. *Social rights and social inequalities: Childcare and the impact of universal policies*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.

Leira, A. 1993. Mothers, Markets and the State: A Scandinavian Model? *Journal of Social Policy* 22:3: 329–347.

Lundström, T., Sallnäs, M., & Wiklund, S. 2020. A Crisis in Swedish Child Welfare? *International Journal of Social Welfare* 29:4: 308–319.

Mahon, R. 1997. Child Care in Canada and Sweden: Policy and Politics. *Social Politics* 4:3: 362–386.

Mahon, R., & Michel, S. (red.). 2001. *Child Care at the Crossroads: Gender and Welfare State Restructuring*. New York: Routledge.

Moher, D. A. Liberati, J. Tetzlaff, D.G. Altman, The Prisma Group. 2015. Preferred reporting items for systematic reviews and meta-analyses: The PRISMA statement. *PLoS Medicine* 6:7.

Nyberg, A. 1995. Barnomsorgen. Ett kvinnligt nollsummespel eller? I E. Amnå (red.). *Medmänsklighet att hyra?* Örebro: Libris.

Nyberg, A. 2000. From Foster Mothers to Child Care Centers: A History of Working Mothers and Child Care in Sweden. *Feminist Economics* 6:1: 5–20.

Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. 2010. A turning-point or a backward slide? The challenge facing the Swedish preschool today. *Early Years* 30:3: 219–227.

Prop. 1975/76:92. Förskolan som en del av utbildningssystemet. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Prop. 1984/85:209. Föräldraförsäkringens och barnomsorgens fortsatta utveckling. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Prop. 1993/94:148. Förskola för alla barn. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Prop. 1999/2000:129. Maxtaxa och allmän förskola. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Riksrevisionen. 2022. Likvärdig förskola? – Statens styrning av kvalitet och likvärdighet. Stockholm: Riksrevisionen.

Riksrevisionen. 2025. Likvärdighet i förskolan – statens stöd, uppföljning och tillsyn. RiR 2025:15. Stockholm: Riksrevisionen.

Sheridan, S., & Williams, P. 2018. Early childhood education and care in Sweden: A quality perspective. *Early Child Development and Care* 188:5: 1–14.

Skolverket. 2004. Maxtaxans genomslag och effekter. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. 2008. Avgifter i förskola och fritidshem – uppföljning av maxtaxan. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. 2014. Privata aktörer inom förskola och skola. En nationell kartläggning av enskilda huvudmän och ägare. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. 2022. Barn och personal i förskolan – Statistik 2022. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. 2023. Förskolans kvalitet – Nationell kvalitetsgranskning. Stockholm: Skolverket.

Statistiska centralbyrån. (SCB). 1991. Barnomsorg 1990: Barnomsorgens utveckling 1975–1990. Stockholm: SCB.

Szebehely, M. 1998. Changing Divisions of Carework: Caring for Children and Frail Elderly People in Sweden. I J. Lewis (Ed.), *Gender, Social Care and Welfare State Restructuring*, pp. 257–283. Aldershot: Ashgate.

Tallberg Broman, I. & Vallberg Roth, A.-C. 2019. *Förskollärarprofessionen i förändring: Uppdrag, ansvar och* styrning. Malmö: Gleerups.

10. Pioneering connections between feminism and unionism in political science

Jennifer Curtin

Introduction[9]

Feminism and unionism as political movements have been critical to the pursuit of social, economic, and political rights, but the connections between the two have sometimes been fraught. Historical analyses reveal that trade unions believed the women's movement would fragment the class struggle, while feminist activists saw unions as patriarchal institutions, resistant to representing the rights of women. These divides have required 'difficult dialogues' within and between feminism and labourism, to advance the gender-specific claims and 'interests' of women workers (Fonow, Franzway and Moghadam 2011:8).

However, 'jurisdictional' divides were not limited to the practice of politics. They also appeared sporadically within the discipline of political science. For example, analyses of liberal democratic state politics tended to focus on the formal institutions of

[9] Some of the arguments in this chapter draw on my previously published work in *Women and Trade Unions: A Comparative Perspective* (Curtin, 1999/2018) and *Ne'er the Twain Shall Meet? The Future of Feminism and Unionism*. In Moghadam, Franzway and Fonow (2011).

government and the political parties that made up those governments. While labour movements have a connection with social democratic parties in government, their sphere of institutional 'influence was often classified as 'industrial' or 'economic' rather than traditionally 'political'. In a similar vein, political analyses of civil society activism viewed labourism as an 'old' form of interest group politics, compared to that of 'new social movements'. Perhaps this explains why feminist political science has paid less attention to the representational role trade unions play in civil society in advancing the claims and interests of diverse communities of women (Curtin 2011).

A scholarly 'blind spot' emerged as a result, whereby the concentration on 'waves' of international and domestic feminist strategies and commitments to 'reversal and displacement'[10] eclipsed the potentially transformative politics of 'inclusion' through women's activism within trade unions. Nevertheless, over time, a small but significant body of research has focused on understanding the potential and actual achievements of feminist activism within labour movements.[11] Although most often generated by scholars in fields such as history, gender studies and sociology, there are some exceptions. Notably, Swedish political science has provided a disciplinary home for studies that have bridged these 'divides' and Christina Bergqvist is a pioneer in this area. Indeed, the core themes of this chapter are inspired by Christina's scholarship, friendship, and mentorship over the past thirty years. We met in 1994 when I was based at Uppsala University while undertaking fieldwork for my PhD on women and trade unions. I will always be grateful for her generosity and intellectual guidance. She showed

[10] This categorisation draws from Squires (1999) who argues that reversal and displacement are more in line with transformative outcomes than integration and inclusion.

[11] See for example Briskin 2011; Cobble 2004; 2007; Franzway and Fonow 2011; Fonow 2003; Hernes 1987; Hirdman 1988; Qvist, Acker and Lorwin 1984.

me it was possible to persist with research that did not fit 'neatly' into disciplinary boundaries decided by others, many of whom were uncomfortable with feminist political science.

Christina's research alongside other Swedish feminist scholars has revealed how historically embedded corporatist institutional rules and norms have been integral to the political process of claims-making beyond the 'industrial' sphere. This stream of feminist political science reveals that within this corporatist political sphere, women unionists, and their allies have worked as critical actors, to create critical junctures, and advance equality between the sexes in Sweden.

In this chapter, I revisit some of Christina Bergqvist's contributions in creating and curating connections across the divides discussed above. I focus on her scholarly contributions to our understandings of women's political activism within trade unions and the impact on political representation and policy change in Sweden. Specifically, I explore how her arguments speak to the transformative potential of formal inquiries and separate organisational spaces to women's union representation, and to public policy agenda setting. I conclude with some brief reflections on why the study of organised women's activism as workers continues to matter for feminist politics and political science, despite the decline of traditional corporatist models.[12] And, in the spirit of feminist calls to remember the 'the personal is political', I share a few anecdotes on how Christina's quiet and determined approach to the academy has continued to inspire me.

[12] I recognise I will not do justice to Christina Bergqvist's career contributions, not least because I cannot read Swedish and thus will have missed important nuances and the place-based power dynamics of her conceptual and empirical critiques of corporatism and unionism in Sweden.

Formal politics and women's union representation

From suffrage to the present, one key feminist strategy has been to focus on increasing women's political representation. Although women's 'interests' are neither objective nor fixed, history tells us that diverse and marginalised communities of women have not been well-served by political systems dominated by men (Jonasdottir 1988; Phillips 1995). However, the absence of an objective shared set of interests does not undermine the case for increasing women's political presence but strengthens it (Bergqvist 1995:208). Women's interests are varied, fluid, and the process of formation occurs through representation and deliberation. Anne Phillips argues that as a result it becomes difficult to separate what is to be represented from who is to do the representation (Phillips 1994:15).

Thus, women's representation in formal politics is critical to the formulation of claims and the design of appropriate political and policy responses.[13] While considerable international research has focused on parliaments and cabinets as critical sites for women's representation, the corporatist system has also been a venue of power and influence in Sweden. Organised interests, including trade union confederations, are recognised as critical actors in politics and the policy-making process. However, as Christina's research demonstrates (1994; 1995; 1997; 2004), prior to the 1980s the concept of 'jämställdhet' (equality between the sexes) was seldom fully operationalised within the hierarchies of these organisations. The under-representation of women precluded full participation in policy deliberations, as well as a proportional presence on government boards and commissions of inquiry. Although membership of the latter was not technically exclusionary of other groups, 'tradi-

[13] This argument does not assume homogeneity amongst women. Intersectional identities, cultural and ideological differences, and the colonisation of Indigenous peoples requires a diversity of self-determined input into representational rules and norms (see Greaves and Curtin, 2023).

tional' corporatist actors were always central (Hernes 1987; SOU 1990 cited in Bergqvist 1999:214–16).

Drawing on a range of evidence, Christina's work on corporatist politics and gender equality makes three compelling arguments for continuity in representational claims-making. First, when women unionists engage in the critical act of naming internal representational deficits, this alters the discursive contexts through which women's interests are constituted. Christina's (1994; 1995; 1999; 2004) analyses of formal Commissions of Inquiry reveal the impact of both the inquiry process and their conclusions on women's mobilisation and representational claims. Various reports produced by these public bodies in the 1980s and 1990s focused on gender and power, democratic participation, and male advantage. They were spurred by, and further enabled, women's activism within and outside unions, resulting in a period of flourishing gender equality agendas, women's political mobilisation, and enhanced femocratic agency.

The rejuvenation of 'separate' spaces for women's deliberation within and outside unions was also an outcome of this mobilisation. Despite early separate organising being seen as a bourgeois threat to working class solidarity in Sweden, it was not uncommon for women in both blue and white-collar occupations to establish women-only unions. These women-only unions continued to exist until amalgamations began around 1955 (Qvist 1985), and replaced with internal women's divisions. The latter were often seen by trade unions as an acceptable means of incorporating and addressing the 'woman question' without undermining class interests.

Women's divisions were seldom accorded any 'official' institutional power, but in the 1990s women union officials used these spaces as critical sites of informal power. Elsewhere, I have documented how women's divisions made strategic choices to prioritise the language of class politics claims over the gender-specific, because they recognised women's power resources were insufficient

to secure collective outcomes of regulated wages and improved working conditions (Curtin 1999).

Christina (1995) also argues that the marginalised organisational status of such spaces, does not necessarily equate with powerlessness. Rather, the disappearance and reappearance of gender-specific claims can be conceived of as sometimes intentional. Thus, solidarities between women, and between women and men, to advance the interests of women workers is not fixed, but contingent. The concept of 'contingent solidarities' recognises how women trade unionists have actively influenced the construction and formulation of claims, strategies and solidarities, (Curtin, 1999:60). In the case of union feminists, these contingent solidarities are mediated through internal channels and external networks (Fonow and Franzway 2007: 167).[14]

Christina (1997; 2004) underscores the importance of recognising the plurality of political opportunities and allies of gender equality claims within and outside the union movement. In the 1990s, the 'decline' or reconfiguration of corporatism (within Sweden and as part of the newly expanded European Union), is depicted by some authors as a 'shrinking' institution. This 'weakening' of unionised interests, in the face of governments' shift to the right, is given as the reason why the representation of women in union leadership increases.

Christina (1997:214) contests this inference of causality, highlighting the diversity of progressive feminist agendas, and of venues where influence is possible. Citing PerOla Öberg's report to the Public Administration Policy Commission (1997, p. 3), she highlights that while formalised meetings may become less common,

[14] Tangentially, the conceptualisation of 'external' and 'internal' mandates for gender equality claims in Swedish politics features in more recent work by Bergqvist, Bjarnegård and Zetterberg (2018). Their contribution positions the 'internal mandate' as individually socially constructed, while women spaces within unions enable a collective internal mandate to emerge. Both have the potential to produce critical acts.

giving way to more 'liberal' models of lobbying and opinion-forming, such changes do not mean that the importance and political and policy power of these organisations (and women's activism within them) is necessarily diminished.

Indeed, in the late 1980s, LO's leadership had begun to recognise the risks of ignoring women's claims. In 1990, the confederation released a detailed account of women's work life and the extent of their exclusion from union organisations (Curtin and Higgins 1988: 79–85). The report's title *Klass och kön (Class and Sex)* represented a significant discursive departure from Sweden's dominant 'class before sex model'. Historically crafted, and instrumentally perpetuated, the 'Swedish Gender Model' (Eduards 1991; 1992) resulted in productive but paternalistic commitments to gender equality while reproducing gender equities in women's work and welfare (see also Curtin and Higgins 1998:75).

Thus, women's (union) activism prior to 1990 and after, enabled alternative spaces and discourses to permeate the public arena. For example, several LO women formed a small network, *Tjejligan*, separate from the confederation, with a mission to ensure gender equality claims visible in political, public and union agendas. The following year, in advance of the 1991 election, the LO congress formally recognised *Tjejligan* as an independent women's network. LO provided the network with financial support from LO's head office and administrative support at central, district, and section levels throughout the organisation (Curtin and Higgins 1998:82). These critical acts of reshaping gendered political action on the left, alongside the new feminist leadership within Kommunal, signalled the power of 'naming the problem', and reframing policy 'solutions' through gendered representation (cf Eduards 1992:97).

Although these feminist initiatives from within the union movement did not save the SDP from losing government in 1991, they signalled that the singularity of class-focused modes of rep-

resentation, issue identification, deliberation and leadership were as much in decline as the broader corporatist model.

This 'decline' did not deter Christina's enthusiasm for seeking out the sites of power created by and for women workers, who often juggle a multitude of challenges in the public and private spheres of life. In my experience, her approach to scholarship, collaboration and solidarity has been one of quiet disruption and positive reassurance. I remember attending her PhD examination (the public disputation), where she and the indomitable Prof Maud Eduards engaged in a determined debate on the future of the Swedish Gender Model. The outcome was an amazing party at one of the regional student houses, with Turkish food, and Christina in a glorious golden gown. The celebrations, speeches and original songs that were sung that night, revealed the deep, and caring, connections she had with her colleagues and friends.

Post PhD, Christina continued to develop her ideas on the ways that women's union and political presence reframed equality agendas. Specifically in ways that link the value of both economic and social infrastructure. Christina's analysis (1997) foregrounded the role that Swedish public bodies had in the formation, decisions, and implementation of policy and programmes that go beyond the remit of labour market issues. She highlighted how, and with what consequence, corporatist organised interests were involved in discussions with government on tax policy, welfare policy, education policy, and gender equality: all topics that substantively impact the lives of women. In the late 1990s, Christina's research interests shifted to the implications of European Integration for Swedish corporatism and gender equality gains, and to the politics and policy of childcare (1999; 2004). But her argument that women have a collective interest in securing descriptive representation to secure discursive power and substantive policy outcomes, remains a constant throughout.

Indeed, she reminds us that conceiving of women's collective actions as without power precludes the identification of more local, partial and emerging acts of empowerment. Women's conferences, committees and representatives within unions have been critical in gathering and disseminating research, in politicising and mobilising women's claims and providing a deliberative space for women to formulate policy reforms. These sites of inclusion are not necessarily integrationist. Indeed, they are often significantly disruptive, as Christina and other Swedish scholars have demonstrated. While we are yet to see a total transformation of the inequalities experienced by women in the Swedish labour market, the intention of women's trade unionism in advocating such strategies is closely associated with the goal of transformation.

In conclusion, how has the work of Christina and the scholars who inspired her contributed to a bridging of the multiple divides I identified in the introduction to this paper? First, it is evident that research on feminism and unionism has gone beyond debates about 'class versus sex' and objective shared interests. Second, as movements, both have had to deal crises of 'membership' and relevance in an era where globalisation, neo-liberalism, fiscal austerity, and anti-feminist right wing populism undermines the possibility for collective strategies. Christina's commitment to pragmatic optimism, however, highlights the common sense in feminism and unionism working as allies to build resources and discursively reframe the value of promoting the rights of (women) workers and carers. Third, by revisiting her arguments on the work of feminism and unionism in enabling the construction of sites and discourses for political change, we recognise the representational significance of organised interests and their potential contribution to incremental transformations.

I also know that Christina's contributions go beyond evidence, arguments and insights (words) on a page. She is also known for her deeds. Throughout her academic career she has reached out to

many of us, across seas, generations, and disciplines. She is generous in her hospitality, kindness and her friendship.

When I first arrived in Uppsala in 1994, she introduced me to her friends from New Zealand (Alex Davidson and Robyn who lent me her bike), took time to explain Swedish (academic) culture (eating hot lunches and drinking lite beer), and the opening times of the Systembolaget. I have met her family, visited her summer house, and shared good food and gossip in the company of her feminist friends (shout out to Shirin, Rianne and Amanda for the joyful evenings at Christina's home). Over time we planned many research projects that never came to fruition, such is the life of senior academics with busy administration roles. But we continued to connect at conferences in places between our two countries. She visited me in New Zealand, and I have returned to Uppsala at various times over the past 30 years. Together we have laughed at the ridiculous and sighed at the endlessness of structural inequalities that continue to make life hard for diverse communities of women. However, I am also reassured to know that Christina's scholarly, leadership, and collaborative contributions have had a positive impact on research-informed policy, public understanding, and new generations of (feminist) political scientists committed to advancing inclusive social rights.

References

Bergqvist, Christina. 1994. *Mäns makt och kvinnors intressen*. PhD Diss. Uppsala University: Acta Universitatis Upsaliensis, Skrifter utgivna av Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala 121.

Bergqvist, Christina. 1995. The Declining Corporatist State and the Political Gender Dimension in Sweden. In L. Karvonen and P. Selle (eds.). *Closing the Gap: Women in Nordic Politics*. Aldershot: Dartmouth.

Bergqvist, Christina. 1997. Korporatismens nedgång – kvinnornas framgång?. In A. Nyberg and E. Sundin (eds.), pp. 212–224. *Ledare, makt och kön*. Stockholm: SOU.

Bergqvist, Christina. 1999. The Nordic Countries – One model or Several? In C. Bergqvist, A. Borchorst, A. Christensen, V. Ramstedt-Silen, N.C. Raaum and A. Styrkársdóttir (eds.). *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*, pp. 3–13. Oslo: Scandinavian University Press.

Bergqvist, Christina. 2004. Gender (In)Equality, European Integration and the Transition of Swedish Corporatism. *Economic and Industrial Democracy* 25:1: 125–146.

Bergqvist, Christina., Bjarnegård, Elin. and Zetterberg, Pär. 2018. The gendered leeway: male privilege, internal and external mandates, and gender-equality policy change. *Politics, Groups, and Identities* 6:4: 576–592.

Briskin, Linda. 2011. Trade Unions, Collective Agency, and the Struggle for Women's Equality: Expanding the Political Empowerment Measure. In V.M. Moghadam, S. Franzway, and M.M. Fonow (eds.). *Making Globalization Work for Women: The Role of Social Rights and Trade Union Leadership,* pp. 213–244. New York: SUNY Press.

Cobble, Dorothy S. 2004. *The Other Women's Movement. Workplace Justice and Social Rights in Modern America*. Princeton: Princeton University Press.

Cobble, Dorothy S. 2007. *The Sex of Class. Women Transforming American Labor,* Ithaca NY: Cornell University Press.

Curtin, Jennifer. 1997. Engendering Union Democracy: Comparing Sweden and Australia. In M. Sverke. Aldershot (ed.) *The Future of Unionism. International Perspectives on Emerging Union Structures*, pp. 195–210. UK: Ashgate.

Curtin, Jennifer and Higgins, Winton. 1998. Feminism and Unionism in Sweden. *Politics and Society* 26: 69–94.

Curtin, Jennifer. 1999. *Women and Trade Unions: A Comparative Perspective.* Aldershot, UK: Ashgate (reprinted in 2018 London: Routledge).

Curtin, Jennifer. 2011. Ne'er the Twain Shall Meet? Reflections on the Future of Feminism and Unionism. In V.M. Moghadam, S. Franzway and M.M. Fonow (eds.). *Making Globalization Work for Women: The Role of Social Rights and Trade Union Leadership*, pp. 309–324. New York: SUNY Press.

Eduards, Maud. 1991. The Swedish Gender Model: Productivity, Pragmatism and Paternalism. *West European Politics* 14:3: 166–181.

Eduards, Maud. 1992. Against the Rules of the Game: On the Importance of Women's Collective Actions. In M.Eduards, I. Elgqvist-Saltzman, E. Lundgren, C. Sjöblad, E. Sundin and U. Wikander(eds.). *Rethinking Change: Current Swedish Feminist Research*, p. 97. Stockholm: HSFR.

Fonow, Mary Margaret. 2003. *Union Women. Forging Feminism in the United Steelworkers of America.* Minneapolis: University of Minnesota Press.

Fonow, Mary Margaret and Franzway, Suzanne. 2007. Transnational union networks, feminism and labour advocacy. In V. Schmidt (ed.) *Trade union responses to globalization: A review by the Global Union Research Network*, pp. 165–176. Geneva: International Labour Office.

Franzway, Suzanne and Fonow, Mary Margaret. 2011. *Making Feminist Politics: Transnational Alliances between Women and Labor*. Champaign-Chicago: University of Illinois Press.

Greaves, Lara M. and Curtin, Jennifer. 2023. Moving beyond "Contingent:" Descriptive Representation by and for Indigenous Peoples. *Politics & Gender* 19: 1261–1265.

Hernes, Helga M. 1987. *Welfare State and Woman Power: Essays in State Feminism*. Oslo: Norwegian University Press.

Hirdman, Yvonne. 1988. The Gender System – Reflections on Women's Social Subordination. *Kvinnovetenskaplig tidskrift,* 3: 49–63.

Jonasdottir, Anna. G. 1988. On the Concept of Interest, Women's Interests, and the Limitations of Interest Theory. In K.B. Jones and A.G. Jonasdottir (eds.). *The Political Interests of Gender*. London: Sage.

Moghadam, Valentine M., Franzway, Suzanne., and Fonow, Mary Margaret. 2011. *Making Globalization Work for Women: The Role of Social Rights and Trade Union Leadership*, pp. 33–65. New York: SUNY Press.

Phillips, Anne. 1995. *The Politics of Presence*. Oxford: Clarendon Press.

Qvist, Gunnar., Acker, Joan and Lorwin, Val R. 1984. Sweden. In A.H. Cook, V.R. Lorwin and A.O. Kaplan *(eds.). Women and Trade Unions in Eleven Industrialized Countries*, pp 261–285. Philadelphia: Temple University Press.

Squires, Judith. 1999. *Gender in Political Theory*. Cambridge: Polity Press.

III.
Genus och politik som ämne och miljö

11. Den oerfarne handledarens minnen och reflexioner

Bo Rothstein

Christina Bergqvist var den första doktorand som jag var handledare för. Drygt tjugo handledda doktorander senare är detta lite speciellt att nu tänka tillbaka på. Det är nästan fyrtio år sedan jag blev tillfrågad om att vara Christinas handledare – jag disputerade själv 1986 och var ännu en bra bit från att kvalificera för en docentur i ämnet. Jag hade lärt känna Christina under hennes tid som assistent till Jörgen Hermansson i det forskningsprojekt till vilket jag rekryterades från Lund till Uppsala av Leif Lewin efter min disputation. Jag har inget minne av någon formalia i detta, utan bara att Jörgen och Leif frågade om jag var intresserad och att jag tackade ja utan någon tvekan. Jag antog, lite uppblåst, att Christina i förväg ställt sig positiv till förslaget, men sanningen är att jag inte tog reda på om så var fallet eller om hur detta beslut kommit till.

Jag skall inte recensera min verksamhet som handledare, oerfaren som jag var gjorde jag med all säkerhet flera misstag och felbedömningar. Emellertid har jag kommit att inse att förträngning är en rätt så trivsam mänsklig egenskap och det är nu så att jag enbart har positiva minnen av min tid som handledare för Christina. Jag kan faktiskt inte minnas att vi blev oense om något vad gäller avhandlingen eller att det uppstod några andra problem i vår relation.

Men som sagt, detta är nu länge sedan och jag kan ha glömt (eller förträngt) en del.

Ett misstag kan jag dock komma ihåg, och det var att jag inte alls uppfattade att det skulle ses som kontroversiellt att Christina ville forska utifrån feministiska teoribildningar. För mig var detta inte märkligare än om en doktorand ville arbeta utifrån rationalistiska, marxistiska, institutionella eller någon annan inom ämnet existerande teoribildning. Vad jag borde ha insett var att vid denna tid var många av kollegerna, både på institutionen och vid universitetet i stort, skeptiska till forskning utifrån feministiska teorier.

Att jag inte uppfattade det som kontroversiellt att skriva en statsvetenskaplig avhandling utifrån feministiska teorier berodde i stor utsträckning på att jag under åren som student och doktorand i Lund kommit att röra mig i sociala och politiska sammanhang där detta tankegods var påtagligt närvarande. Som doktorand hade jag en del kontakt med sociologen Boel Berner som sedermera blev en uppmärksammad forskare (och professor) inom detta fält. Jag tillhörde under åren som doktorand även redaktionen för tidskriften *Zenit* och där fanns de likaså sedermera framträdande genusforskarna Anita Göransson och Karin Widerberg. Mycket betydelsefull för mig i detta sammanhang var naturligtvis också min åtta år äldre syster Rosie, aktivist i 1968 års generation och mycket inspirerad av idéerna från de legendariska feministerna i Grupp 8.

Från mitt första år som Christinas handledare minns jag särskilt ett av universitetet anordnat större seminarium om genusforskning som leddes av Mona Eliasson, som då var föreståndare för någon slags centrumbildning för denna inriktning. Seminariet i fråga skulle bland annat avhandla frågor om handledning inom denna forskningsinriktning och jag tänkte att jag skulle få ta del av kunskap och insikter om vad jag borde tänka på när jag skulle handleda Christina. Men så blev inte alls fallet. Jag slogs av den aggressivitet som många av de etablerade professorerna (alla män naturligtvis) visade gentemot genusforskningen. Inte minst kom kritiken

från de forskare som arbetade utifrån marxistiska och historiematerialistiska perspektiv. De hävdade att frågan om den sociala snedrekryteringen till högre utbildning var betydligt viktigare än frågan om jämställdhet och feministisk forskning. Jag lämnade seminariet tämligen bedrövad och besviken över att jag inte fått med mig något av värde för min roll som handledare åt Christina. Det konfrontativa beteendet var emellertid inte enbart förlagt till de marxistiskt inspirerade männen. Det var, hävdade jag, inte acceptabelt att, som en ledande genusforskare i en statlig utredning hävdade, korrekt att tysta en kritisk student som var man genom att be denne ”hålla käft”.

Jag minns också ett seminarium på statsvetenskapliga institutionen då en vid denna tid mer framstående kollega enligt min mening gick väl hårt åt Christinas avhandlingsutkast. Christina tog, med all rätt, illa vid sig och efteråt försökte jag tala honom till rätta med motiveringen att all kritik naturligtvis ska upp på bordet, men det borde ske på ett mer civiliserat och konstruktivt vis. Men i detta hade jag dessvärre inte någon framgång. Stöd och många goda idéer för min handledning av Christina fick jag emellertid av Jörgen Hermansson och inte minst av Lena Sommestad som då höll på att slutföra sin mycket uppmärksammade avhandling i ekonomisk historia om mejeriyrkets maskulinisering.

Någon särskild handledarutbildning existerade, vad jag minns, inte. Den enda erfarenhet jag hade var från min egen då närliggande tid som doktorand i Lund, där min handledare var Lennart Lundquist, som då var professor vid ”Institut for statskundskab” i Köpenhamn. Märkligt nog fanns det, vad jag kan minnas, inga samarbeten eller personliga kontakter mellan de statsvetenskapliga institutionerna i Lund och Köpenhamn. Mitt första arbete som statsvetenskaplig lärare just efter att min avhandling var klar var ett terminsvikariat vid institutionen i Köpenhamn våren 1986. Jag hade då aldrig tidigare varit där eller träffat någon av kollegerna (utom min handledare naturligtvis).

Lennart Lundquist var för mig en helt kongenial handledare med sin suveräna förmåga att leverera bastant kritik på ett lika konstruktivt som vänligt och uppmuntrande sätt. Från min erfarenhet av att ha Lennart som handledare tog jag med mig fyra lärdomar. Den första var att handledaren inte skall se doktoranden som sin ”produkt”. Lennart var tydlig med att det inte var doktorandens uppgift att visa att den av professorn omhuldade teorin fungerar än bättre på ett nytt empiriskt material. Istället var det enligt Lennart doktorandens egna idéer som skulle prägla avhandlingsarbetet. Den andra var betydelsen av tillit. Doktoranden måste kunna ha full tillit till att handledaren har doktorandens bästa för ögonen och inget annat. Då jag har kommit att ägna frågan om tillit en försvarlig del av min tid som forskare har jag alltmer insett hur centralt (och skört) detta är. Det tredje var att när det hela är klart, då upphör också ”mästare-lärling” relationen. När Lennart vid vårt sista handledningsmöte med ett leende slog ihop pärmen med min avhandling och lät mig förstå att det hela var färdigt, då gjorde han också klart att nu måste jag mentalt montera mig ur min roll som student/doktorand och istället inta rollen som en med andra statsvetare likvärdig forskare. Eller som han uttryckte saken: ”Din tid i kortbyxor är nu förbi”. Den fjärde sak han poängterade var att relationen skulle vara yrkesmässigt professionell. Handledaren och doktoranden skulle inte bli ”kompisar” eftersom det kunde inverka negativt på handledarens förmåga att leverera kritik.

Att jag inte hade en handledare från statsvetenskapen i Lund kom sig av att jag där var ett tämligen ”oönskat barn”. Genom tillfälligheter kom jag som trebetygsstudent (som det då hette) att rekryteras till ett projekt vid sociologiska institutionen som leddes av den redan då internationellt framstående marxisten Göran Therborn. Eftersom jag aldrig hade läst någon sociologi, så fick det bli forskarutbildning i statsvetenskap. Vid denna tid fanns det ingen särskild antagning eller spärr till forskarutbildningen. Hade man en grundexamen där man läst tre betyg (dvs. tre terminer) i ett

ämne var det bara att anmäla. Jag tänker ibland på att om det system som sedermera etablerats för antagning till forskarutbildning hade funnits när jag började, hade jag med all sannolikhet aldrig blivit antagen till statsvetenskapen i Lund.

Alltnog, de lundensiska statsvetare som var intresserade av mitt forskningsområde (svensk politik och förvaltning) var strikt kvantitativt inriktade och helt främmande för min historiskt inriktade jämförande fallstudiemetod. De som uppvisade viss förståelse för min forskningsmetod sysslade emellertid med internationella relationer och uppfattade mitt forskningsproblem som mindre intressant. Genom tillfälligheter fick jag kontakt med Lennart Lundquist och institutionen accepterade att han blev min handledare. Så, jag var doktorand på en institution, hade min handledare på en annan institution och medverkade i ett forskningsprojekt på en tredje institution. Jag hade dock goda år på institutionen i Lund, men mest tack vare flera av de andra doktoranderna, särskilt Jon Pierre, som disputerade nästan samtidigt som jag och som jag kom att ha som en mycket uppskattad (och framgångsrik) kollega i Göteborg i många år. Dock lämnade jag statsvetenskapliga institutionen i Lund efter min disputation 1986 utan några som helst undervisningsmeriter. Inte en timmes undervisning hade tilldelats mig av institutionsledningen med det uppenbara syftet att försvåra en framtida akademisk yrkesverksamhet för mig.

Ett skäl till att jag kom att, som jag minns det, fungera någorlunda väl som handledare till Christina var att jag delade hennes erfarenhet av att vara tämligen ifrågasatt som doktorand när det gällde teori-, problem- och/eller metodval. Ett annat skäl var att vi kom att se på teori på ett tämligen likartat sätt. Teorier ska inte vara något man som forskare ”ansluter sig” till. Sådant leder som regel till vad som på engelska benämns ”confirmation bias”, dvs. att forskaren enbart lyfter fram sådan empiri som hon i förväg vet bekräftar teorin. Istället bör man se på teorier mer som verktyg för

att lösa forskningsområdets problem, vilket gör att man kan hålla öppet för reell empirisk prövning av teorin.

Jag var naturligtvis mycket nöjd med Christinas avhandling *Mäns makt och kvinnors intressen*. Som opponenten Lauri Karvonen mycket riktigt påpekade var avhandlingen ett pionjärarbete. Forskningsprojektet, som leddes av Leif Lewin och vars namn var Riksdagen och de organiserade intressena, var inspirerat av en då uppmärksammad teori som kom att benämnas ny-korporatism. Grunden för denna inriktning hade lagts av den sedermera mycket uppmärksammade Phillippe C. Schmitter med en artikel med titeln ”Still the Century of Corporatism” där han utmanade den dominerande pluralistiska demokratiteorin som i långa stycken byggde på analyser av USA:s politik. Vad Schmitter hävdade var att i många länder, inte minst de i nordvästra Europa, var det istället för pluralism en dominans av starka och av staten sanktionerade intresseorganisationer. Politiken drevs inte av en mängd olika intressegrupper som tävlade om inflytande, utan av de olika samhällssektorernas närmast monopolistiska intresseorganisationer som förhandlade med staten. Schmitter, som år 2009 tilldelades Skytteanska priset, skapade en tämligen stor ”forskningsindustri” runt denna problematik. En av de viktiga slutsatserna i Christinas avhandling, som ingen av de många forskarna inom detta område hade lyft fram, var att korporativa strukturer, främst de på arbetsmarknaden, missgynnade kvinnors möjligheter till politiskt inflytande. Medan andelen kvinnor i många parlament hade ökat, särskilt i de med flerpartisystem, kunde de korporativa systemen ha en negativ effekt på jämställdheten.

Vad minns jag mer? En klok, nyanserad och i stora drag positiv opposition av Lauri Karvonen från Åbo Akademi följt av en längre anmälning av hög kvalitet i Statsvetenskaplig tidskrift. En överraskning var betygsnämnden, där av de tre ledamöterna den i särklass mest kritiska var ledamoten från Stockholmsinstitutionen som dessutom uppgavs vara särskilt kunnig inom genusforsknings-

området. Min uppfattning var att den, som jag såg det, i grunden substanslösa och tämligen förgrämda kritiken, mest berodde på avundsjuka då Uppsalainstitutionen hade hunnit före Stockholm med att få fram en doktorsavhandling inom området. Men ingen tvekan rådde inom betygsnämnden om att avhandlingen skulle godkännas. Dessutom minns jag en förträfflig och mycket rolig disputationsfest med en särskilt grandios tårta.

Jag lämnade statsvetenskapliga institutionen i Uppsala 1994, dvs. nästan samtidigt som Christina disputerade och därmed skiljdes geografiskt och organisatoriskt våra vägar. Det har varit ett sant nöje för mig att följa hennes framgångar som statsvetare och alltid lika nöjsamt när vi har råkats i de olika sammanhang där statsvetare möts. Christina är en av de fyra doktorander som valt att skriva inom området ”kön och politik” som jag har haft förmånen att handleda. Trots mina säkerligen inte obetydliga tillkortakommanden som handledare har de alla till min stora glädje blivit yrkesmässigt mycket framgångsrika.

Förutom handledarskap och många andra göromål har jag också kommit att engagera mig i diskussioner om hur forskning organiseras. Under tre år var jag medlem i en grupp på Riksbankens Jubileumsfond som under ledning av deras formidable VD Dan Brändström diskuterade denna fråga. Under Jan Björklunds tid som utbildningsminister var jag ledamot i den av honom tillsatta Forskningsberedningen. Ett antal föredrag, antologikapitel och debattartiklar har det också blivit, också om forskarens roll i samhällsdebatten. Inom det genusinriktade fältet kan man emellertid spåra två olika organiseringsmodeller. Den ena har varit att skapa särskilda institutioner eller centrumbildningar med egen forskning och utbildning för detta fält. Den andra har varit att försöka integrera genusperspektivet i den etablerade ämnesindelningen.

Det man har kunnat iaktta från strategin om separat organisering är att det verkar ha varit svårt att förena de mera humanistiskt inriktade genusforskarna med de mera samhällsvetenskapliga.

Detta är inte ett argument för att humaniora och samhällsvetenskap inte kan befrukta varandra, men inom många områden, inte minst synen på vad som skall räknas som acceptabla vetenskapliga metoder, är man måhända alltför olikartade. Kvantitativt inriktade ekonomer och statsvetare kan känna sig främmande inför de mera hermeneutiskt, alternativt postmodernistiska metoder som många litteraturvetare sysslar med, och tvärtom naturligtvis. Likaså kan strängt arkivorienterade historiker ha svårt att greppa de mera konstruktivistiska ansatser som en del statsvetare, särskilt inom området internationella relationer, ägnar sig åt. Den nyligen timade nedläggningen av Institutionen för genusvetenskap i Lund tillskrivs interna konflikter och samarbetsproblem, men vad dessa mera specifikt handlar om framgår inte av den information som universitetet presenterat. Inte heller i Göteborg eller Stockholm finns längre särskilda enheter för genusforskning kvar, utan denna har efter hand inrangerats i andra institutioner. Vid Uppsala universitet finns dock Centrum för genusvetenskap som en självständig enhet. Däremot är det tidigare särskilda samhällsvetenskapliga centrumet för genusforskning, vad jag vet, avvecklat.

Det finns måhända ytterligare problem med separata enheter för denna (och liknande) typer av forskning. Ett kan vara att de tenderar att skapa alltför mycket intellektuell och/eller ideologisk enhetlighet. De som inte passar in i detta väljer förmodligen att vara någon annanstans och därmed utmanas och ifrågasätts de aktiva forskarna måhända inte i tillräckligt hög grad. Det finns enligt min erfarenhet ett generalrecept för att förhindra kreativitet och nytänkande i forskning och det är att bara interagera med personer som tycker lika som en själv.

Ett tredje problem har varit att institutioner och centrumbildningar för genusforskning tenderar att bli tämligen enkönade och att det är svårt att se hur en organisatoriskt stärkt könssegregering skall kunna resultera i förbättrad jämställdhet.

Det finns i svenskt universitetsväsen även en inte obetydlig ”tribalism” i det att man inte gärna vill bli utmanad av eller ens diskutera med kritiker. Detta gäller förvisso inte enbart eller ens huvudsakligen genusforskning utan förefaller vara ett tämligen generellt fenomen. Min egen erfarenhet från att i några sammanhang ha riktat kritik mot en väsentlig del av den nationalekonomiska forskningen har (med något enstaka undantag) inte resulterat i inbjudningar att diskutera detta vid landets handelshögskolor eller nationalekonomiska institutioner.

De rätt många år då jag var ansvarig för forskarseminariet vid Göteborgsinstitutionen hade jag som princip att om det från någon forskare riktades kritik mot vad vi sysslade med så skulle denne snarast bjudas in och få lägga fram sina synpunkter för oss. Det var också viktigt att bjuda in forskare som stod för en väsentligt annorlunda vetenskapssyn än den som är gängse vid Göteborgsinstitutionen. Ofta blev dessa kritiker mycket förvånade och var tveksamma till att komma, men jag valde som regel att stå på mig med motiveringen att vi som offentligt finansierade forskare hade skyldighet att åtminstone försöka reda ut varför vi kom till så olika ståndpunkter. Och jag kunde lova att diskussionen på vårt seminarium skulle ske under civiliserade och respektfulla former. Dessa seminarier fungerade utan undantag väl, inte så sällan till de inbjudna forskarnas överraskning. Särskilt minns jag ett mycket livaktigt och givande seminarium om metodfrågor i genusforskningen med Uppsalaprofessorn Eva Lundgren (men det skall tilläggas att seminariet gick av stapeln före den stora kontroversen kring Eva Lundgrens forskning som startade med det uppmärksammade SVT-programmet Könskriget).

Särorganisering av genusforskning kan emellertid inte bara förekomma institutionellt utan också inom institutioner i form av separata projekt, seminarier och utbildningar. I den första nationella utvärderingen av svensk statsvetenskap som genomfördes av Vetenskapsrådet 2001 kritiserades exempelvis Stockholmsinsti-

tutionen för att ha valt denna modell. Vid Göteborgsinstitutionen har man istället valt att integrera ett köns- och genusperspektiv i många av institutionens forskningsinriktningar och projekt. Så har exempelvis varit fallet i forskningsprogrammet The Quality of Government Institute som Sören Holmberg och jag etablerade 2004. Detta har enligt min bestämda uppfattning gett ett antal mycket viktiga och delvis överraskande forskningsresultat. Det är naturligtvis också glädjande att Göteborgsinstitutionen i dagsläget har en, visserligen knapp, men dock majoritet professorer som är kvinnor. Skillnaden mot den särorganisering som präglade Stockholmsinstitutionen är påtaglig. Genusforskningen där är idag enligt vad som framgår på institutionens aktuella hemsida inte omfattande och andelen kvinnor som är professorer är påtagligt låg. Kausalitet är som bekant en svårfångad sak men det är svårt att från dessa låt vara spridda iakttagelser se att särorganiseringsstrategin varit framgångsrik.

Avslutningsvis kan jag bara gratulera Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala till att ha härbärgerat en så framgångsrik statsvetare som Christina Bergqvist. Mina egna tio år vid institutionen (1986–1995), har jag i ett närmast rosenrött skimmer med minnen av spännande forskningsprojekt, konstruktiva diskussioner, välbesökta seminarier och inte minst många fantastiskt roliga kalas. Vad som skapar en kreativ forskningsmiljö har varit ett av mina forskningsintressen och om vi blev kreativa på grund av samvaron på alla dessa kalas, eller om de istället var ett utslag för vår forskningskreativitet (och att vi oftast hade så roligt när vi forskade) låter jag vara osagt. Etableringen av genusforskning som en viktig del av ämnet och de nu många framstående kolleger som är kvinnor har varit synnerligen glädjande för mig. Förändringen under min tid som forskare måste närmast ses som revolutionär. När jag runt 1980 börjar doktorera finns det noll kvinnor på statsvetenskapliga institutionen i Lund, såväl i lärarkåren som bland doktoranderna. När jag kommer till statsvetenskapen i Uppsala 1986 är

mansdominansen i både lärar- och doktorandkåren närmast överväldigande. När jag tillträder den Röhsska professuren i Göteborg 1996 är det i stort sett likadant. Läget i vår disciplin nu är som bekant påtagligt annorlunda, och det inte minst tack vare Christina Bergqvists många insatser.

12. En handledare med lågmäld auktoritet

Josefina Erikson och Pär Zetterberg

Början av 2000-talet var en tid då jämställdhet stod högt på den politiska agendan världen över och så även i Sverige. Beijingplattformen från FN-konferensen 1995, då alla världens länder unisont ställde sig bakom kampen för kvinnors rättigheter, hade följts av flera jämställdhetsresolutioner, exempelvis för kvinnors betydelse i fred och säkerhet (Women, Peace and Security 1325, år 2000) och FN:s milleniemål (också antagna år 2000) som bland annat syftade till att främja jämställdhet och kvinnors egenmakt. I Sverige var detta en tid då de politiska partierna tävlade om att vara feminister och den politiska jämställdheten var på frammarsch. Sedan mitten av 1990-talet hade Sverige haft en jämställd regering och efter nätverket Stödstrumpornas hot om en kvinnolista hade kvinnorepresentationen i riksdagen ökat till över 40 %. Under 2000-talets första decennium deklarerade den socialdemokratiske statsministern Göran Persson att han var feminist, och det gjorde även den moderate finansministern Anders Borg några år senare. Alla partier ställde sig bakom propositionen från 2006 om fem jämställdhetspolitiska mål som skulle genomsyra hela samhället.

Samtidigt var Statsvetenskapliga institutionen i Uppsala vid millennieskiftet fortfarande en mansdominerad institution som

trots (eller kanske på grund av) sin 400-åriga historia aldrig haft en kvinna som professor eller prefekt. Även om genus och politik hade börjat växa fram som ett subfält inom statsvetenskapen, betraktades det i Uppsala ännu som ett perifert forskningsområde. Men något var på väg att förändras också här: Christina Bergqvist var verksam som forskare och lärare och handledde redan en doktorand som forskade med ett genusperspektiv. Hon hade dessutom ett internationellt nätverk och hade fått ett prestigefullt sexårigt forskningsbidrag från Vetenskapsrådet som inkluderade finansiering av en doktorand. År 2003 antogs vi som har redigerat denna bok, Elin Bjarnegård, Josefina Erikson och Pär Zetterberg, till en doktorandgrupp om fem personer. Hela tre av oss hade ett tydligt genusperspektiv i vår forskning. Detta har Christina i efterhand beskrivit som en kritisk brytpunkt för genus och politik som subfält och som forskningsmiljö. Detta kapitel handlar om denna period i början av det nya milleniet och om hur Christina tog sig an en ny grupp ivriga doktorander, som var starkt präglade av tidsandan. När vi ser tillbaka på doktorandtiden och på Christina som handledare tänker vi på henne som en lågmäld auktoritet, som aldrig någonsin satte sig själv i centrum utan gav oss doktorander stor frihet att söka vår egen väg. Samtidigt öppnade hon dörrar till de forskningsmiljöer som bland annat hon själv hade varit med att skapa och som låg till grund för centrala delar av subfältet genus och politik.

Den starka tilltron

Formade av den positiva tidsandan var vi vid tidpunkten i hög grad ovetande om det motstånd som Christina hade upplevt under sin tid och de dörrar som hon redan öppnat. Med en självklarhet och entusiasm som kännetecknar en verkligt god handledare stöttade hon våra projekt och fick oss att tro på dem. Hon blev handledare för Josefina och Pär och har även varit central i Elins projekt. Vi kan i efterhand förvånas över att vi inte insåg att våra ämnesval i

dåtidens miljö hade kunnat upplevas som mindre relevanta eller öppet ifrågasättas. Vår föreställning när vi inledde vår gemensamma forskarbana inom genus och politik var istället att vi intresserade oss för centrala, dagsaktuella politiska frågor, som statsvetare självklart bör intressera sig för. Vi är idag tacksamma för att Christina under vår doktorandtid var försiktig med att berätta om det motstånd hon själv hade upplevt. Hon hade tagit striden inte bara för sig själv utan för oss som kom efter henne. Genom att hålla oss ifrån den kunde vår entusiasm och nyfikenhet frodas i en kreativ miljö fylld av positivitet. Christina förmedlade därför en slags trygg auktoritet för våra ämnesval som gav oss självförtroende som forskare.

Tids nog fick vi emellertid ändå reda på att det, på den tiden, inte var helt okontroversiellt att studera genus och politik, och vi kom att förstå att det fanns vissa föreställningar om forskningsinriktningen. Vi kom inte helt undan dåtidens strider! Vi minns särskilt ett tillfälle när en person verksam vid en annan institution, hånfullt kritiserade relevansen av Josefinas forskningsprojekt (som syftade till att förstå tillkomsten av feministiska reformer, så som sexköpslagen) och starkt ifrågasatte om projektet verkligen hade stöd från (de manliga) professorerna på institutionen. Det hade inte föresvävat oss att projektets grundvalar skulle kunna ifrågasättas på det sättet. Inte heller hade projektets feministiska perspektiv varit föremål för diskussion på institutionen. Att dess konstruktivistiska perspektiv hamnade i skottgluggen är en annan berättelse.

De ifrågasättanden vi minns från institutionen är av mildare karaktär. Ett av dem uttrycktes redan i samband med examinationen av våra magisteruppsatser av en senior lektor, som ansåg att det var onödigt och olämpligt att ta normativ ställning för feminism och en jämställd representation. Detta var förstås inte en fråga som studenterna som tog ställning för demokrati behövde bemöta. Här bör dock noteras att kritiken inte gällde själva genusperspektivet i uppsatsen, som fick högsta betyg, utan enbart hur ämnet mo-

tiverades. Ett annat ifrågasättande vi minns uttrycktes av en senior manlig kollega i början av forskarutbildningen, efter att Pär hade besvarat en fråga om vad hans avhandling skulle handla om (könskvotering till parlamentariska församlingar). Med viss förvåning konstaterade kollegan att Pär då skulle kasta bort sin akademiska karriär. Det hade uppenbarligen inte föresvävat den äldre kollegan att en man skulle kunna skriva en doktorsavhandling om jämställdhetsfrågor. Orden lämnade dock inget större avtryck på Pär, som bibehöll sin entusiasm för ämnet. Framtiden tillhörde ju doktorandernas generation, inte den äldre kollegans, och det blåste nya vindar nu.

Att hitta vår egen väg

Som handledare var Christina mån om att låta oss hitta vår egen väg. Hennes konstruktiva återkoppling på våra projekt och texter levererades nästan alltid i form av ödmjuka påpekanden och insiktsfulla inspel som vi inte riktigt förstod tyngden och vidden av i stunden. Det hände därför ibland att vi viftade bort dem som obetydliga, utifrån vår brådmogna självbild som nydanande forskare. Lika ofta insåg vi senare vikten av hennes kommentarer och deras betydelse för våra projekt.

Ett exempel vi minns är när Pär skulle göra en genomgång av forskning om kvinnors politiska representation, bland annat innehållande de normativa argumenten för jämställd representation men även frågor rörande det som brukar kallas substantiell representation och hur man ska förstå vad som avses med ”kvinnors intressen”. Fylld av entusiasm tog han sig an uppgiften och sökte upp det han identifierade som forskningsfronten. Den litteratur han identifierade bestod till 90 procent av vetenskapliga artiklar, skrivna på engelska under de senaste femtio åren av forskare verksamma vid amerikanska eller kontinentaleuropeiska universitet. ”Du kanske skulle läsa Helga Hernes bok *Staten – kvinner ingen ad-*

gang? också", föreslog Christina ödmjukt, utan att i sammanhanget ens nämna sin egen forskning på området. För en ung, energisk och något självgod doktorand som trodde sig ha koll på forskningsfältet var det förslaget svårt att ta in. Hernes hade vi unga doktorander med intresse för genus och politik på sin höjd hört talas om, men vad kunde hon med en bok från 1980-talet ha att tillägga som inte den nya, anglosaxiskt dominerade litteraturen tagit upp? Boken var ju till och med skriven på norska! Men Christina hade såklart rätt, insåg vi till slut. Den där boken borrade ju betydligt djupare och bidrog med mer nyansrika analyser än många av de korta engelskspråkiga artiklarna som vi trodde utgjorde forskningsfältet och dess forskningsfront.

När vi ser i backspegeln är det med ett visst mått av förlägenhet. Baksidan av den ungdomliga entusiasmen är att vi trodde oss veta mycket mer än vi visste. Vi saknade den ödmjukhet som Christina hade. Och vi förstod först långt senare att vi då saknade en vettig relation till tid. För oss som var mellan 25 och 30 år gamla, var forskningen som var äldre än 10 år att betrakta som daterad. Det fanns väl ingenting att lära av den? Det var därför lätt att avfärda lärdomar som Christina hade dragit av sitt eget avhandlingsarbete och av den tidiga forskningen.

Kanske spelade det även roll att ingen av oss initialt insåg att Christina redan då var en ledande internationellt erkänd auktoritet inom genus- och politikforskning. Detta var förstås delvis på grund av vår ignorans, men även för att Christina själv – till skillnad från vissa manliga professorer – var högst sparsam med att tala om sina egna framgångar och kontakter. Det dröjde en tid innan det skulle gå upp för oss hur etablerad och respekterad hon var.

Särskilt minns vi en händelse på en europeisk statsvetarkonferens i Granada i början av vår doktorandtid. Det var ett workshopformat med tjugotalet forskare från olika europeiska länder på temat statsfeminism. En av oss hade blivit accepterad för att presentera ett tidigt utkast av en studie. Christina presenterade en text

om gender mainstreaming (jämställdhetsintegrering). I workshopen deltog en rad mycket namnkunniga genus- och politikforskare och Christina tycktes känna dem alla personligen och mycket väl. Det var ett sådant tillfälle när det gick upp för oss att hon hade ett ”akademiskt kapital” utanför statsvetenskapliga institutionen i Uppsala. Som handledare använde hon aldrig detta för att styra våra projekt i en viss riktning. Hon lät oss utforma dem och gav tålmodigt kommentarer och återkoppling utifrån projektens egna premisser.

Samtidigt kan vi i efterhand konstatera att vår egen forskning i högre grad än vi kanske insåg under doktorandtiden har kommit att inspireras av och vidareutveckla många av de tankar och perspektiv som Christina etablerade. Till exempel löper som en röd tråd från Christinas forskning och till våra egna studier vikten av att undersöka könade hinder och möjligheter till förändring samtidigt. Som teoretiskt perspektiv lyfte Christina tidigt fram den nyinstitutionella teoribildningen, vilken senare skulle komma att utvecklas till det vi idag kallar feministisk institutionalism (FI). När vi på senare tid utvecklat masterkursen ”Gender, Power, and Institutions” så är dess namn och inriktning en tydlig påminnelse om – och hyllning till – Christinas forskning. På ett bredare plan är vi tydligt formade av Christinas starka övertygelse om att kön ska ses som en empirisk kategori, vars betydelse för politiken ska utsättas för kritisk analys. Utan att göra avkall på den grundläggande premissen att vi lever i ett samhälle där kön och makt fortfarande är sammanlänkade, är det utifrån detta synsätt viktigt att ha ett förutsättningslöst förhållningssätt. Detta innebär att specifika påståenden om hur kön påverkar politik, faktiskt undersöks empiriskt. Ett exempel, som även tas upp i Lena Wängneruds kapitel i denna bok, är hur Christina inte har låtit sig övertygas av föreställningar om att vissa politiska sektorer är mer eller mindre betydelselösa och att detta skulle vara skälet till att vi ser fler kvinnor där. Istället har hon tagit fram empiriska data för att förstå varför kvinnliga politi-

ker befinner sig på vissa positioner vid vissa tidpunkter. På samma sätt har vi kommit att se på frågan om till exempel utskottsplaceringar i vår egen forskning. När vi har frågat parlamentariker i olika länder vilka utskottsplaceringar de har efterfrågat, har kvinnor påfallande ofta svarat utskott som forskare ibland har kallat ”lågprestige-utskott”. Forskare har ofta antagit att kvinnor har placerats där för att det är de enda utskotten som de har erbjudits, medan verkligheten har varit betydligt mer komplicerad. Som handledare har Christina på ett finstämt sätt låtit oss finna vår egen väg, men samtidigt kan vi konstatera i efterhand att äpplena kanske inte faller så långt ifrån det akademiska trädet trots allt.

Att öppna dörrar

Ibland kändes livet som doktorand som att ha dubbla personligheter. Vissa stunder avfärdade vi våra handledares förslag lite väl lättvindigt, för vi trodde oss ha något verkligt stort på gång och det var bara vi själva som verkligen förstod vad det handlade om. Andra stunder fylldes vi av tvivel och oro för huruvida det verkligen skulle bli någon avhandling och om det var någon utanför handledarkonstellationen som egentligen brydde sig om projektet. Därför fungerade det som en tryckutjämnare att träffa doktorander och disputerade vid andra lärosäten och från andra länder som forskade om samma saker som oss själva. Vi blev otroligt glada och inspirerade av att träffa andra som också tyckte att framing-teorier var det intressantaste som fanns eller som gick igång på att diskutera vad som egentligen menas med ”kvinnors intressen”. Att ingå i ett sammanhang ger livsluft till personer som ägnar alla veckans dagar åt ensamarbete. Samtidigt tas man ner på jorden när man upptäcker att det har suttit en annan person och tänkt samma briljanta tankar som en själv – man var visst inte så unik trots allt. Men denna insikt sporrar, inspirerar och stärker viljan att bygga vidare, tänka mer och tänka bättre.

Därför har Christinas generösa öppnande av sina nätverk varit helt avgörande för vår utveckling som forskare. Och att få tillgång till hennes nätverk gjorde livet som doktorand mycket roligare, lättare och mer inspirerande. Det var då vi på allvar förstod att forskning är en kollektiv sysselsättning, och ju tidigare doktorander får ingå i ett kollektiv, desto bättre.

Christina förstod såklart också detta. Men inte bara det: hon förstod, till skillnad från oss doktorander, även vilka nätverk och kontakter som var viktiga att etablera och fördjupa. Till exempel har Pär ett särskilt starkt minne från tiden som doktorand, som handlade om när han ville åka utomlands som gästdoktorand under en termin och behövde bestämma sig för vart han skulle åka och till vilken forskare. Han rådfrågade sina handledare och var då tydlig med att den mottagande forskaren som skulle fungera som värd var viktigare än lärosätet eller staden, och utifrån det upprättade han en lista med en handfull forskare som han inspirerades av (men aldrig hade träffat) och som skulle kunna vara tänkbara värdar. Med på listan fanns några av de största namnen inom statsvetenskapen, bland annat en blivande Skyttepristagare vid ett av de mest prestigefulla universiteten i världen. När Christina fick se listan tillsammans med de andra handledarna var det dock inte den världskända forskaren som tilldrog sig Christinas främsta uppmärksamhet. Det var en nydisputerad amerikansk forskare som var verksam vid ett universitet som Pär aldrig hade hört talas om. Christina sa med bestämdhet på handledarmötet: ”Jag tycker du ska åka till Mona Lena Krook” (dvs. den forskare som hade disputerat bara något år tidigare och som aldrig tidigare, visade det sig, hade varit värd åt en internationell gästdoktorand). Sättet som Christina gav sin rekommendation på var det som stack ut. Det var inte fråga om en sedvanligt ödmjuk reflektion. Det var närmast en uppmaning (på ett bra sätt, för det var en velig doktorand som sökte hjälp). Så det var bara att ta rygg på Christina och följa hennes råd. Och vilket råd det var! Att besöka en ung, kontaktsökande ”rising star” på

forskningsfältet, som dessutom tog sin roll som värd på allra största allvar, var en ”game changer” för den fortsatta karriären. Otaliga är de dörrar som Mona Lena Krook öppnade. Dessutom initierades intressanta forskningssamarbeten, och en vänskap etablerades som lever vidare i dag, snart 20 år senare.

Christina har fortsatt sitt mentorskap och har öppnat fler dörrar även efter att vi disputerade. Exempelvis sökte hon framgångsrikt forskningsmedel med Elin och Pär i anslutning till att de disputerade. Forskningsprojektet handlade om svensk jämställdhetspolitik, d.v.s. ett område som var Christinas hemmaplan men som varken Elin eller Pär hade någon forskningserfarenhet av. Samma generositet visade hon Josefina några år senare då hon formulerade ett projekt om facklig feminism där Josefina ingick som forskare trots att hon inte hade arbetat med frågorna tidigare. Projektet gav spännande insikter om de informella institutioner som formar kollektivavtalen enligt en maskulin logik. Christina var i dessa projekt alltid öppen och lyhörd för sina yngre kollegers förslag och idéer, och hon visade återigen en aldrig sinande tilltro till oss att få utveckla forskningen i nya riktningar. Denna uppmuntran har hjälpt oss att bli modigare forskare än vad vi annars hade varit. Vi har ofta tänkt på detta på senare år: att det krävs en viss sorts personlighet för att ge så stor frihet och visa sådan lyhördhet för mer oerfarna forskare som saknar den expertis som man själv har på ett område.

Avslutningsvis minns vi med värme också hur Christina på ett frikostigt sätt har delat med sig av mer personliga tankar och reflektioner. Vi har genom åren haft så många intressanta och viktiga samtal om politik, kultur, rasism och samhällsutmaningar. Dessutom om mer privata delar av livet: barn, familj och mycket annat. Christina har varit ett stöd både i med- och motgång. Med ett smittande skratt och gott humör har hon alltid funnits där för oss på ett vetenskapligt såväl som på ett mer personligt plan.

13. The gender and politics community: New norms and new knowledge

Marian Sawer

Challenging dominant disciplinary paradigms is particularly difficult for newcomers, such as women were in political science in the 1970s and 1980s. This chapter examines the first steps in the development of international networks for the study of gender and politics, a source of support and validation for those entering a discipline that remained very male-dominated at the national level. It then looks at two of the significant theoretical approaches developed within this new epistemic community and their relevance for Nordic scholars. It concludes by reflecting on Nordic agenda-setting on gender equality and the distinctive role of the Nordic Council of Ministers in supporting gender and politics research.

The relationship between political science and different waves of the women's movement has been an interesting one. Before the First World War the international women's suffrage movement drew heavily on liberal political theorist John Stuart Mill and the argument he developed in collaboration with Harriet Taylor for why women needed the vote. Their argument in *The Subjection of Women* (1869) challenged the artificial separation of public and private spheres: the abuse of male power in the family was evidence of

why women could not rely on men to represent their interests. The structure of power in the family was also key to the health of democracy. The law had allowed the family to be a 'school of despotism' rather than developing the values appropriate for free and equal citizenship'.

However, although the emergence of the new discipline of political science in North America coincided with the height of international campaigns for women's suffrage, the discipline did not concern itself with this large-scale manifestation of women as political actors. Indeed, into the 1960s political scientists tended to assume that women's role as wives and mothers meant that any pursuit of a political career would be at the expense of their primary responsibility, which was to look after their children.

The family and its distribution of caring roles was not regarded as a source of political subordination and the allocation of sex roles remained beyond the boundary of political analysis. The absence of women from political leadership was not regarded as a problem by the predominantly masculine discipline of political science. The study of both political behaviour and of political institutions assumed it was normal for political actors to be male. As feminist critics were to write: 'That politics is a man's world is a familiar adage; that political science as a discipline tends to keep it that way is less well accepted' (Bourque and Grossholtz, 1974:225).

The Nordic countries were among the first to challenge this set of assumptions. Christina Bergqvist has written about how the debate over sex roles took off in the 1960s in Sweden, where women were already able to contribute to the debate from positions as insiders in political parties and the parliament. This debate led to the Social Democratic Government putting gender equality at the top of the government's political agenda in 1969 (Bergqvist and Findlay, 1999:122–23).

When the first steps were taken to institutionalise the study of women and politics (later gender and politics) as a sub-field of po-

litical science, unsurprisingly Nordic feminists played a major role. In 1977, it was Finnish sociologist, Elina Haavio-Mannila, a leading sex roles scholar and activist, who was invited to organise the first workshop with a gender focus sponsored by the European Consortium for Political Research (ECPR).

Similar developments were taking place in the International Political Science Association (IPSA) where Finnish scholar Sirkka Sinkkonen became the first woman elected to the Executive (1973–76). When a new IPSA Research Committee on Sex Roles and Politics[15] held its first meetings in 1979 both Haavio-Mannila and Sinkkonen were involved. They presented research on the impact of women MPs and the women's movement on policy agenda building in Finland (Sinkkonen and Haavio-Mannila 1981). Such initiatives paved the way for the next generations of scholars working on these issues, including Christina.

Meanwhile, according to Drude Dahlerup, who was one of the participants in the 1977 ECPR workshop, a 'hot topic' was whether women should organise within political parties and trade unions or in autonomous women's movements (Dahlerup 2010: 86). As we shall see, the assumed dichotomy between organising inside and outside, or between institutions and movements, became a longstanding issue in the study of women's movements.

The second ECPR Women and Politics workshop was organised by another Nordic scholar, Helga Hernes, for the joint sessions at Grenoble. She went on to develop the concept of 'state feminism' in the 1980s and to join Gro Harlem Brundtland's government as State Secretary in the Ministry of Foreign Affairs.

From 1977 a workshop on gender and politics was organised almost every year at the ECPR joint sessions, although apparently one ECPR Executive member suggested in 1984 that the subject had

[15] The IPSA committee was finally renamed as the Research Committee on Gender, Politics and Policy in 2003, long after the 'sex roles' approach had been superseded in feminist research.

now been dealt with and more workshops on it would be superfluous (Lovenduski 2010: 32). On the contrary, the subfield of gender and politics was to grow exponentially, becoming ever more sophisticated in terms of its approaches and methodologies and the range of topics it encompassed.

The initiation of standing groups in the ECPR provided another opportunity to institutionalise the new subfield. The ECPR Standing Group on Women and Politics was established at a meeting called by Diane Sainsbury during the 1986 joint sessions in Gothenburg. Hernes became an initial convenor of the Standing Group (along with Joni Lovenduski) but, as mentioned, was soon to depart to join the Norwegian government of Gro Harlem Brundtland. The Standing Group was renamed the Standing Group on Gender and Politics in 2007.

Another landmark in the institutionalising of feminist political science was the decision of the ECPR Standing Group to launch a European Conference on Politics and Gender (ECPG). The first was held in Belfast in 2009, and this biennial conference quickly became the world's leading showcase for gender and politics research. Christina and I were both part of this very first conference, along with over 30 Nordic scholars. By the time of the sixth conference in Amsterdam there were over 800 participants altogether, including those from outside Europe fending off jet-lag. The ECPG also gave rise to the Palgrave Gender and Politics series launched in Budapest in 2011.[16] By 2026, it had published over 50 titles, and Johanna Kantola had been both a founding and continuing series editor.

The next step was the launching in 2018 of *The European Journal of Politics and Gender* (EJPG), as a flagship journal. This new journal aimed to complement existing feminist journals, such as the US-

[16] Cambridge University Press, which published *Politics & Gender*, followed with its own gender and politics book series in 2013.

based *Politics & Gender*, encouraging more diverse methods and approaches and an emphasis on sexuality and intersectionality.

By the 21st century, the ECPR Standing Group on Politics and Gender had become one of the largest ECPR research sections. Such feminist institution-building in political science was providing space for feminist research to be presented, published and given recognition through awards and prizes. It provided a disciplinary home for scholars committed to uncovering the role of gender norms in politics and applying a gender lens to public policy. Gender and politics research had become one of the 'separate tables' of the discipline, with its own events, journals and reward systems.

A new epistemic community

A distinguishing feature of feminist political science from its emergence in the 1970s has been the normative commitment to producing knowledge that will advance gender equality. In other words, it was committed not only to a new political science but also to a new politics. In terms of research process, feminist political science emphasised the need for reflexivity about the values the researcher brings to their research. The normative component and emphasis on reflexivity are unifying characteristics of feminist research, which in the decades since the 1970s has otherwise adopted a diversity of quantitative and qualitative techniques (Sawer 2020). As noted, an epistemic community has now been created around this normative ambition.

To gain respect in an increasingly professionalised discipline, there was an impetus to develop theoretical approaches that incorporated gendered insights into accepted disciplinary frameworks. The increased influence of 'new institutionalism' in US political science meant that a useful framework was at hand. Fiona Mackay played a leading role in the development of feminist institutionalism (FI) and hosted the inaugural workshop of the Feminism and

Institutionalism International Network (FIIN) at the University of Edinburgh in 2006.

New Institutionalism highlighted the interplay between formal and informal rules that shaped the life of institutions and determined their trajectories. While socialisation of new entrants into institutional norms may result in long periods of institutional continuity, there may be critical junctures that lift the usual constraints on action.

The theoretical emphasis on informal rules and practices in new institutionalism lent itself to close-grained analysis of the gendered effects of institutional norms. A wealth of research has now been produced under the banner of FI, exploring the 'gendered logic of appropriateness' that becomes self-sustaining in political and other institutions. For example, although women have been present in Nordic parliamentary institutions for decades, their right to represent may be constrained by norms of masculine performance – including the ability to work long and irregular hours away from home. Research on the gendered effects of such norms helps bring into question their necessity for the operation of parliamentary institutions.

External contingencies such as the arrival of the #MeToo movement may bring about the possibility of 'gender-sensitive' institutional reform. Such events may constitute a critical juncture that makes reform possible. This is true even in the face of longstanding parliamentary conventions such as parliamentary privilege. The right of houses of parliament to regulate their own affairs, free from external interference or independent oversight, was jealously guarded until parliamentary scandals created an opening for change.

Nonetheless, FI reminds us that achieving change in the formal rules is not sufficient to guarantee more inclusive and accountable political institutions. New formal rules may be undone by institutional and cultural legacies, what Fiona Mackay calls ‘nested newness’ and the problem of 'remembering the old and forgetting the

new' (Mackay 2014). In the Westminster parliaments 'remembering the old' can mean reverting either to adversarial traditions or to cartel arrangements protecting parties of government from too much scrutiny. In terms of methods, the feminist institutionalist emphasis on unwritten rules encouraged the addition of ethnographic methods to the more usual political science repertoire, enabling close-up study of the rituals through which politics is performed. The rapid growth of FI research led Oxford University Press to inaugurate an FI book series in 2022.

Another theoretical approach, used in the landmark Research Network on Gender Politics and the State (RNGS) project between 1995 and 2010, combined social movement and comparative policy frameworks. RNGS aimed to produce a comparative methodology to assess the responsiveness and effectiveness of state-based women's policy agencies as a policy ally for women's movements. The central question to be answered was 'whether, how and why women's policy agencies have been effective partners for women's movements' (McBride and Mazur 2010: 3). The social movement concept of political opportunity structure was deployed in comparing women's movement strategies and there was also increasing attention to discursive struggles and the effects of problem framing in closing off or opening up policy options. Christina was one of the scholars involved in RNGS, contributing insights on the Swedish case and how the European Union became an important part of the political opportunity structure (Bergqvist et al. 2007).

One issue arising from the RNGS framework was the way it conceptualised state feminism: individuals who were part of state structures were, by definition, not women's movement actors (McBride and Mazur 2010: 31). Moreover, state feminism meant women's policy agencies. While there was mention of other policy-relevant forms of feminist institution-building, whether within political parties, parliaments or the trade-union movement, these did not receive any sustained analytic attention. In measuring effective-

ness, the RNGS project gave ontological priority to policy frames that came from 'autonomous' women's movements. It did not encompass frames generated by feminist insiders – for example, the role of feminist actors inside government in developing feminist foreign policy in Sweden (Aggestam and True 2023) or the role of an intergovernmental body of women's advisers in developing the idea of gender-responsive budgeting in Australia (Sawer and Turner 2016).

The priority often given to 'autonomous' women's movements by North American scholars was at odds with the concept of a women's movement operating through political parties, trade unions and state agencies as well as civil society organisations, as in the Nordic countries. In her account of state feminism, Hernes described political agenda-setting through participation in social movements and political parties, as well as integration in welfare state policy development (1987:136). She argued that feminist activists were acting in accordance with Scandinavian political culture (rather than the anti-state political traditions of the US) when they turned to the state to solve issues of social and economic inequality arising from the market and the family (p.156). She also looked at the complexities corporatist arrangements presented for the 'woman-friendly state' – as did Christina who presented evidence showing the inadequacies of corporatist theory when it came to gender (Bergqvist 1991).

Bergqvist et al. later described Hernes' concepts of state feminism and the woman-friendly state as having offered 'an alternative to anti-statist feminist theorizing that precluded thinking about feminist politics inside the state' (2007:224). They pointed to the problematic nature of any strict demarcation between social movements and the state when women's movement actors were moving in and out of the state (p. 244).

Meanwhile, Diana Sainsbury (1993) analysed the Nordic strategy of getting gender equality policies integrated into party plat-

forms and Anne Maria Holli described the way women's wings of Finnish political parties worked together along with the main civil society women's organisations to promote gender equality policies (Holli 2006).

An interesting critique of the ontological primacy accorded to perspectives generated in some locations rather than others was developed by Laure Bereni and Anne Revillard and first presented to the 2011 ECPG conference in Budapest (2011; 2018). Like Christina and Diane Sainsbury, they argued it was time to move on from dichotomous thinking about institutions and movements and from the priority awarded to the latter. To reconceptualise the relationship, they suggested the concept of 'institutional sites of advocacy for women'– encompassing women's policy agencies, women's sections in political parties, gender equality bodies in parliaments and gender research centres as well as civil society organisations.

This approach may be useful for analysing how feminist policy progress has taken place in the Nordic countries and indeed in Australia, where there was a long utilitarian tradition of looking to the state to satisfy social justice demands. One feature of its gender equality architecture which distinguished the Australian from the Nordic experience was that women took longer to enter parliament and much of the initial development took place at the bureaucratic level (Sawer 1990; Eisenstein 1996). In Australia, the achievement of Nordic levels of parliamentary representation only took place after the adoption of electoral quotas by the Australian Labor Party and did not take place in the main opposition party, the Liberal Party.

Another concept that does not accord ontological primacy to autonomous movements is that of 'velvet triangles', which also gives equal weight to insider and outsider strategies on the part of the women's movement. It looks at the informal networks linking for example, femocrats in the European Commission, feminists in the European Parliament, women's NGOs and gender researchers. The

research question is whether such informal networks and mutual support can counterbalance the more exclusive 'iron triangles' found in many policy sectors (Woodward 2003). Anne Maria Holli (2008) has further conceptualised the contribution of velvet triangles to the substantive representation of women, giving equal weight to different sides of the triangle.

Nordic agenda setting on gender equality

The links between feminist organising in political science and feminist advocacy in the broader political system was there from the beginning and nowhere more than in the Nordic countries – where some feminists were developing the theory and practice of 'insider' gender equality politics.

For example, the first ECPR workshop with a gender focus, discussed above, led to a cross-Nordic research collaboration on women and politics. The regional governance body, the Nordic Council of Ministers, published it in 1983 in Scandinavian and Finnish editions. It had the agenda-setting title of *Det uferdige demokratiet* (Unfinished Democracy) and was republished in English two years later (Haavio-Mannila et al. 1985). The book's co-editor, Torild Skard, had just finished a term as first woman President of the Norwegian upper house.

The relatively large representation of women in Nordic parliaments encouraged interaction between gender and politics research and the practice of politics. Dahlerup's exploration of the relevance of the concept of critical mass to parliamentary institutions was to have global impact (Dahlerup 1988; 2006). Despite her own emphasis on critical actors, it led to widespread belief that at least 30 per cent representation of women, as had been achieved in the Nordic countries, was necessary to achieve cultural change.

The agenda-setting of Nordic political scientists and political actors and their concept of 'Unfinished Democracy' made a major

contribution to the reframing of democracy as requiring the equal participation of women in public life and for democracy being 'unfinished' where this had not occurred. Such reframing of democracy occurred both through regional and international institutions and led in the 1990s to the presence of women in national parliaments becoming a measure of the quality of democracy.

At the regional level, there was cooperation between the Nordic countries from 1974 on gender equality issues, and in 1982 the Nordic Council of Ministers for Gender Equality approved the first of its formal cooperation programs. The Nordic Council became a transnational actor promoting policy exchange and the 'Nordic model' – the dual earner and carer model of gender equality about which Christina had written (Freidenvall 2025). As well as Denmark, Finland, Iceland Norway and Sweden, the Nordic Council includes Ministers from Greenland, the Faroe Islands and Åland, who participate but lack voting rights. In 2020, the mandate of the cooperation program was formally extended to include LGBTI rights.

At the international level, Nordic feminists have also played a disproportionate role in efforts to turn the United Nations into a woman-friendly institution. For example, the proposal for an International Women's Year was brought to the UN in 1972 by a Finnish NGO leader and supported by Helvi Sipilä as the Finnish government representative on the UN's Commission on the Status of Women.

In the same year that the UN agreed to the IWY proposal, Sipilä became the first woman Assistant Secretary General of the UN, well placed to oversight the planning of IWY as a global consciousness-raising exercise. This included organising the first global intergovernmental conference on women, held in Mexico City (Pietilä 2007:38–39).

The World Plan of Action agreed by UN member states at Mexico City included a commitment to the kind of governmental ma-

chinery already coming into existence in the Nordic countries, as well as in Australia and Canada. By 2020 almost all countries had such machinery. However, there has been increasing international pushback on gender equality and LGBTI rights. In multilateral forums the Nordic Council has become a significant actor in defence of advances already made and in committing to continued progress – for example at the annual sessions of the UN Commission on the Status of Women (Olofsson, 2024).

At home, the Nordic Council has for over 50 years been funding gender equality research projects relating to the evolving themes of the regional cooperation programs. Recent topics have an increased emphasis on intersectionality and range from the labour conditions of Thai massage workers to Sámi gender narratives.

The research supported by the Nordic Council aims to provide a knowledge base for gender equality work, including that relevant to increasing the presence of women in public decision-making. Following on from *Unfinished Democracy* came further support for projects on women and politics including a handbook commissioned from Drude Dahlerup called *We have waited long enough,* published in Danish, Icelandic, Norwegian, Swedish and Finnish 1988–90.

Then, a decade later, another large project, led by Christina this time, resulted in the book *Equal Democracies?* She wrote, 'The starting point for this book is that it is not fruitful to counterpose women's mobilisation and participation, alongside men, to women's organising within independent women's organisations, networks, groups etc. From a research-centred perspective, the importance of studying all the different forms of political participation and ways of organising politically is self-evident…' (Bergqvist 1999:9).

The Nordic Council's support for gender equality research was not limited to the gender and politics subfield but extended widely over social policy and labour market issues and now green transition and gender-based violence. It resulted in careful analysis by feminist political scientists and sociologists of the complexities of

creating a dual earner and carer welfare state and the different approaches across the Nordic countries. Diane Sainsbury and Christina Bergqvist's work on the welfare state and policy making provided early insights into the complexities of the 'woman-friendly state', furthering our understanding of dual-earner welfare states.

On gender and politics more narrowly, Nordic political scientists have contributed uniquely to research on the intersection of quotas, electoral systems, party structures, and gender equality policy. Drude Dahlerup was not only responsible for the concept of critical mass taking wing around the world; she also led much of the cutting-edge research and advocacy on gender electoral quotas (Freidenvall 2012). Others involved included Mona Lena Krook, whose 2009 book *Quotas for Women in Politics* won two American Political Science Association awards and who followed up in 2020 with another agenda-setting work, *Violence against Women in Politics.*

Nordic political scientists have made a major contribution to researching how gender equality is progressed, including the discursive strategies involved. They have examined the roles of both male and female political actors and the particular barriers experienced by women in politics, including semiotic violence and gendered expectations about care work.

I encountered the range and strength of Nordic contributions to politics and gender research studies at the European Conference on Politics and Gender at Uppsala University in 2015. Uppsala itself was notable for the concentration of gender and politics specialists around Christina. Despite the very high global rankings of Nordic countries in terms of gender equality, Nordic political scientists were quite critical of what had been achieved. Christina pointed out the limits to an incrementally oriented and consensus-seeking gender equality model such as that of Sweden. The late Hege Skjeie was even more damning of Norwegian equality policy with a co-authored paper entitled 'Failed State Feminism'.

The importance of Nordic contributions to the development of the gender and politics subfield is exemplified by the work of Christina Bergqvist and the nuanced analysis of women's movement repertoire. Nordic feminists have used political opportunities provided by the state and by institutions such as the EU and the UN and this strategic repertoire has been aptly analysed in feminist political science (Bergqvist et al. 2007).

Rather than there being a dichotomy between an 'autonomous' women's movement and state-based institutions, as Nordic political scientists have shown, women's movement actors can move in and out of the state in pursuit of gender equality. This insight is important beyond the Nordic region, particularly in the context of populist pushback to existing gains.

References

Aggestam, Karin and Jacqui True. 2023. The Rise of feminist governance in foreign policy. In Marian Sawer, Lee Ann Banaszak, Jacqui True and Johanna Kantola (eds). *Handbook of Feminist Governance*, pp. 203–215. Cheltenham: Edward Elgar.

Bereni, Laure, and Anne Revillard. 2011. Contentious Institutions: Rethinking the Movement-State Intersection. Paper presented at the Second European Conference on Politics and Gender, Budapest, 13–15 January.

Bereni, Laure, and Anne Revillard. 2018. Movement Institutions: The Bureaucratic Sources of Feminist Protest. *Politics & Gender* 14:3: 407–432.

Bergqvist, Christina. 1991. Corporatism and gender equality: A comparative study of two Swedish labour market organisations. *European Journal of Political Research* 20: 107–125.

Bergqvist, Christina (ed.). 1999. *Equal Democracies? Gender and Politics in the Nordic Countries*. Oslo: Scandinavian University Press.

Bergqvist, Christina and Sue Findlay. 1999. Representing women's interests in the policy process: Women's organizing and state initiatives in Sweden and Canada, 1960s–1990s. In Linda Briskin and Mona Eliasson (eds). *Women's organising and public policy in Canada and Sweden*, pp. 119–146. Montreal: McGill-Queen's University Press.

Bergqvist, Christina, Tanja Olsson Blandy and Diane Sainsbury. 2007. Swedish State Feminism: Continuity and Change. In Joyce Outshoorn and Johanna Kantola (eds). *Changing State Feminism*, pp. 224–245. London: Palgrave Macmillan.

Bourque, Susan C. and Jean Grossholtz. 1974. Politics as an Unnatural Practice: Political Science Looks at Female Participation. *Politics and Society* 4:2: 225–245.

Dahlerup, Drude. 2010. The development of gender and politics as a new research field within the framework of the ECPR. *European Political Science* 9, Supplement 1: S85–S98.

Eisenstein, Hester. 1996. *Inside agitators: Australian femocrats and the state.* Philadelphia: Temple University Press.

Freidenvall, Lenita and Michele Micheletti. 2012. *Comparisons, Quotas and Critical Change.* Stockholm: Department of Political Science University of Stockholm

Freidenvall, Lenita. 2025. Gender knowledge in Nordic cooperation on gender equality. In Nina Graeger, Ruth Hemsted, Peter Nedergaard and Peter Stadius (eds). *Handbook of Nordic Cooperation,* pp. 252–263. Cheltenham: Edward Elgar.

Haavio-Mannila, Elina, Drude Dahlerup, Maud Edwards, Esther Guðmundsdóttir, Beatrice Halsaa, Helga Hernes, Eva Hänninen-Salmelin, Bergthora Sigmundsdottir, Sirkka Sinkkonen and Torild Skard (eds). 1985. *Unfinished Democracy: Women in Nordic Politics*, Oxford: Pergamon.

Hernes, Helga. 1987. *Welfare State and Women Power: Essays in State Feminism.* Oslo: Norwegian University Press.

Holli, Anne Maria. 2006. Strong together? A comparative study of the impact of the women's movement on policy-making' in Finland. In Sirkku. K. Hellsten, Anne Maria Holli and Krassimira Daskalova (eds). *Women's citizenship and political rights*, pp. 127–153. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Holli, Anne Maria. 2008. Feminist Triangles: A Conceptual Analysis. *Representation* 44:2: 169–185.

Lovenduski, Joni. 2010. The ECPR Standing Group on Gender and Politics. In Ken Newton and Thibaud Boncourt (eds). *The ECPR's First Forty Years 1970–2010*. Colchester: ECPR, pp. 32–33.

Mackay, Fiona. 2014. Nested Newness, Institutional Innovation and the Gendered Limits of Change. *Politics & Gender* 104: 549–571.

McBride, Dorothy E. and Amy G. Mazur. 2010. *The Politics of State Feminism: Innovation in Comparative Research*. Philadelphia, PA: Temple University Press.

Olofsson, Charlie. 2024. *Fifty years of Nordic cooperation on gender equality, 1974–2024.* Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Pietilä, Hilkka. 2007. *The unfinished story of women and the United Nations*. New York and Geneva: United Nations Non-Governmental Liaison Service.

Sainsbury, Diane. 1993. The politics of increased women's representation. In Joni Lovenduski and Pippa Norris (eds) *Gender and Party Politics.* London: Sage.

Sawer, Marian. 1990. *Sisters in suits: Women and public policy in Australia.* Sydney: Allen & Unwin.

Sawer, Marian. 2020. Feminist Political Science. In Dirk Berg-Schlosser, Bertrand Badie and Leonardo Morlino (eds). *The Sage Handbook of Political Science, Vol. 1,* pp. 96–113. London: Sage.

Sawer, Marian and Alicia Turner. 2016. Specialised Parliamentary Bodies: Their Role and Relevance to Women's Movement Repertoire. *Parliamentary Affairs* 69: 763–777.

Sinkkonen, Sirkka and Elina Haavio-Mannila. 1981. The impact of the women's movement and legislative activity of women MPS on social development. In Margherita Rendel (ed). *Women, Power and Political Systems*, pp. 195–215. London: Croom Helm. Republished by Routledge, 2020.

Woodward, Alison. 2003. Building Velvet Triangles: Gender and Informal Governance. In Thomas Christiansen and Simona Piattoni (eds). *Informal Governance in the European Union,* Cheltenham: Edward Elgar.

14. UPPGAP – för Christinas arbete vidare

Michal Grahn, Cecilia Josefsson,
Malin Holm, Sandra Håkansson

Introduktion

Under de senaste decennierna har forskning om genus och politik utvecklats från att vara ett marginaliserat perspektiv till att utgöra ett etablerat och dynamiskt fält inom statsvetenskaplig forskning. Denna utveckling har inte skett av sig själv. Den har burits fram av forskare som utmanat disciplinära gränser, etablerade normer och föreställningar om vad som räknas som ”riktig” statsvetenskap. Vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala har Christina Bergqvist varit en central gestalt i denna utveckling.

När Christina disputerade 1994 med avhandlingen *Mäns makt och kvinnors intressen* var forskning om kön och politik ett nytt och ofta ifrågasatt inslag i svensk statsvetenskap. Empiriska studier av kvinnors politiska representation var få, och forskningen kunde antingen placeras i en dominerande huvudfåra där kön inte sågs som centralt för politiskt handlande och strukturer, och en feministisk tradition som betonade strukturell underordning. I detta landskap kom Christinas avhandling att spela en avgörande roll. Genom att betrakta kön som en analytisk kategori snarare än som en given förklaringsmodell öppnade Christina för mer nyanserade analyser av

när och hur kön har betydelse i politiken. Hennes arbete visade att dessa frågor inte kan besvaras på förhand, utan måste undersökas empiriskt, i olika institutionella sammanhang och över tid.

Samtidigt skedde detta i en miljö där forskningsfältet ännu saknade en tydlig plats. Att forska om genus och politik kunde innebära att befinna sig i en ganska ensam position, och att möta både skepsis och stundtals skarp kritik. Mot denna bakgrund framstår Christinas insatser inte bara som viktiga vetenskapliga bidrag, utan också som ett pionjärarbete i en mer institutionell mening. Genom sin forskning, sin handledning av doktorander och sitt engagemang i nationella och internationella nätverk bidrog hon till att stegvis etablera genus och politik som ett legitimt forskningsområde vid institutionen. Redan under 1990-talet knöt Christina kontakter med forskare i andra länder och förde in internationella perspektiv i den svenska forskningsdebatten. Detta bidrog till att vidga forskningsfältet och att placera studiet av svensk politik i ett bredare komparativt sammanhang. Samtidigt skapades förutsättningar för de nätverk och samarbeten som senare skulle bli centrala för framväxten av en mer sammanhållen forskningsmiljö.

Sedan dess har mycket förändrats. I dag utgör forskning om genus och politik en självklar del av statsvetenskaplig forskning, både i Sverige och internationellt. Vid statsvetenskapliga institutionen på Uppsala universitet har denna utveckling tagit sig en särskilt tydlig form genom framväxten av UPPGAP – Uppsala Gender and Politics Research Group. UPPGAP är i dag en av de största, mest mångsidiga och internationellt synliga forskningsmiljöerna inom genus och politik. Gruppen samlar ett tjugotal forskare – från doktorander till professorer – som förenas av ett gemensamt intresse för att förstå samspelet mellan genus och politik i olika kontexter.

Detta kapitel tar sin utgångspunkt i denna utveckling och reflekterar över hur genus och politik som forskningsområde har vuxit fram vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala under de senaste decennierna. Särskilt fokus ligger på bildandet och utveck-

lingen av UPPGAP som forskningsmiljö, och på Christinas avgörande roll i att möjliggöra och forma denna miljö. Genom att följa UPPGAP:s utveckling vill vi också belysa en typ av akademiskt arbete som sällan synliggörs: att bygga och upprätthålla intellektuella gemenskaper. Att skapa en forskningsmiljö är inte enbart en fråga om organisatoriska strukturer eller extern finansiering, utan handlar också om kultur, ledarskap och långsiktigt engagemang.

För oss som har skrivit detta kapitel – doktorander inom genus och politik vid statsvetenskapliga institutionen under de senaste 15 åren, numera forskare och lektorer – har UPPGAP varit den självklara utgångspunkten. Vi har i många avseenden ”vuxit upp” som forskare i denna miljö. Kanske har vi ibland tagit den för given. Samtidigt har den varit avgörande: som intellektuell gemenskap, som stöd i forskningsprocessen och som en trygg plats där idéer kan prövas, utvecklas och utmanas. Den kultur av generositet, nyfikenhet och kritisk dialog som präglar UPPGAP är inte självklar utan något som har byggts upp över tid. Att vi idag får vara en del av och föra denna miljö vidare är i hög grad ett resultat av det arbete som Christina initierade.

Framväxten av UPPGAP

Efter en tid på Arbetslivsinstitutet fick Christina år 2002 ett sexårigt etableringsbidrag från Vetenskapsrådet för att bedriva forskning om genus och politik vid Uppsala universitet och anställa en doktorand. Josefina Erikson anslöt till projektet 2003, och i samma veva anställdes även Elin Bjarnegård och Pär Zetterberg som doktorander vid institutionen. Dessförinnan hade det knappt funnits någon på institutionen att diskutera genus och politik med. Under Christinas ledning grundade de fyra genusgruppen, ett informellt nätverk för att diskutera forskning. Så småningom integrerades gruppen i forskarutbildningen, vilket bidrog till att synliggöra genusforskningen på institutionen. Christinas ledarskap var lågmält

och stöttande. Under den tid då genusgruppen inte var mer än en mejllista och några seminarier odlade hon tålmodigt ett intresse för att ämnet skulle växa.

Att gruppen utvecklades till en öppen miljö var till stor del Christinas förtjänst. Genom sitt internationella nätverk hade Christina god kunskap om den mångfald av perspektiv som tillsammans utgjorde den globala genusforskningen. Detta var insikter som präglade gruppen från början. Olika teoretiska perspektiv och metodologiska angreppssätt var välkomna, inklusive konstruktivism, som dittills inte varit representerad på institutionen. Det behövdes någon som kunde öppna dörren och legitimera nya frågeställningar, metoder och röster, och Christina var rätt person på rätt plats.

År 2010 togs nästa steg när ett genusseminarium etablerades. Elin och Pär var då nydisputerade och hade fått forskningsmedel tillsammans med Christina för att studera jämställdhetspolitiska utmaningar inom svensk arbetsmarknadspolitik. Till miljön knöts även Christinas gäst, Rianne Mahon, innehavare av Kerstin Hesselgrens gästprofessur under läsåret 2009/10 samt Jessika Wide, som disputerat på en avhandling om kvinnors politiska representation vid Umeå universitet, och som under åren 2009 till 2011 var verksam som postdoktor i Uppsala. Tillsammans utgjorde Christina, Josefina, Elin, Pär, Jessika och Rianne en liten men engagerad krets där även doktoranden Hanne Martinek ingick, som antagits 2007 med Christina som handledare för att undersöka välfärdsstaten och socialt medborgarskap utifrån ett genusperspektiv. Tanja Olsson Blandy, som disputerade 2010 på en avhandling om europeisering av jämställdhet med Christina som handledare, tillhörde också den växande gruppen av forskare som intresserade sig för genus och politik. Christina, Jessika och Elin ansvarade för seminariet varsin termin. Man läste gemensamma texter, inte minst inom feministisk institutionalism, presenterade utkast och diskuterade pågående projekt. Ibland bjöds även externa gäster in.

2011 började Malin Holm, Cecilia Josefsson och Pernilla Tunberger sina doktorandstudier vid institutionen, och i mitten av decenniet tillkom Michal Grahn och Sandra Håkansson. Gruppen växte successivt, och med den kritiska massan följde en starkare institutionell förankring. Ur detta relativt enkla upplägg växte en institutionaliserad seminarieserie fram som sedan 2019 har gått under namnet UPPGAP. Idag utgör seminariet kärnan i forskningsmiljön. UPPGAP anordnar omkring två seminarier per månad med deltagare från såväl institutionen som internationella sammanhang. Programmet rymmer en blandning av interna work-in-progress-presentationer, där doktorander och seniora forskare presenterar och får återkoppling på pågående arbete, samt seminarier med inbjudna externa gäster. Denna kombination har bidragit till att skapa en levande och kontinuerlig forskningsdialog, där nya idéer prövas och utvecklas i en miljö präglad av både kritisk skärpa och kollegialt stöd.

I takt med att forskningsmiljön formaliserades sipprade genusperspektiv också in i undervisningen. År 2009 startades kursen Kön, politik och medborgarskap som en valbar C-kurs med Christina som huvudlärare och Josefina Erikson, Pär Zetterberg, Joakim Johansson och Jessika Wide som föreläsare. Liksom för de kurser som senare tillkom på både kandidat- och masternivå byggde Christina kursen på en inkluderande princip: alla som forskar om genus skulle ges möjlighet att presentera sin forskning. På så sätt kom undervisningen tidigt att fungera som en förlängning av forskningsmiljön. Med tiden har detta utvecklats till ett mer sammanhållet utbildningsutbud, där genus och politik integreras på flera nivåer i utbildningen. I dag finns fyra genus- och politikkurser vid institutionen, och forskare inom UPPGAP undervisar på såväl kandidat- som master- och forskarutbildningsnivå. Därtill har genusperspektiv successivt integrerats i ett brett spektrum av kurser, inklusive metodkurser, där litteratur och exempel i ökande utsträckning speglar forskningsfältets utveckling.

Undervisningen har därmed kommit att spela en viktig roll inte bara för kunskapsspridning, utan också för miljöbyggande. Genom att forskare på olika nivåer – från doktorander till professorer – möts i undervisningen skapas en gemensam plattform för diskussion och reflektion. För många doktorander har undervisningen inneburit ett första tillfälle att positionera sin egen forskning i relation till ett bredare fält, samtidigt som mer seniora forskare givits möjlighet att utveckla och pröva sina idéer i dialog med studenter och kollegor. På så sätt har undervisningen kommit att bli ett gemensamt projekt, där forskningsmiljön inte bara reproduceras utan också förnyas.

En världsledande forskningsmiljö

Mot denna bakgrund har forskningen om genus och politik vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala utvecklats från en pionjärinsats till ett kollektivt projekt. Idag omfattar UPPGAP ett tjugotal forskare, från doktorander till professorer, och ett brett spektrum av teman inom genus och politik. Vid tidpunkten när detta skrivs, våren 2026, har åtminstone tolv personer disputerat vid institutionen med avhandlingar inom subfältet.

Forskningen inom UPPGAP tar sin utgångspunkt i de insikter som Christina och den tidiga genus- och politikforskningen etablerade, inte minst om de könsbaserade ojämlikheter som formar tillgången till politisk makt och inflytande. Tidiga forskningsområden som var centrala för Christina och hennes nätverk av forskare var bland annat politisk representation, välfärdsstatmodeller, föräldraförsäkringen och fackföreningars jämställdhetsarbete. Sedan dess har forskningen inom UPPGAP breddats avsevärt och omfattar idag områden som feministisk institutionalism, parlament som könade institutioner, föräldraskapsnormer, könskvotering, rekrytering av politiska kandidater, förutsättningar för att driva jämställdhetspolitik, anti-feministisk mobilisering, könsbaserat

politiskt våld, genderwashing, sexuell korruption, hbtq-personers politiska deltagande, intersektionella strukturer för politisk makt, politiska maskuliniteter och genusaspekter på autokratisering.

Den starka forskningsmiljön har resulterat i en lång rad projekt som erhållit finansiering från både svenska och internationella finansiärer i mycket hård konkurrens. Efter det första genus och politik-projektet vid institutionen – Christina Bergqvists karriär-stödsprojekt från Vetenskapsrådet 2002 – har UPPGAP:s forskare erhållit uppemot 100 miljoner kronor för över 20 externfinansierade forskningsprojekt från bland annat Vetenskapsrådet, FORTE, Riksbankens Jubileumsfond och EU Horizon.

Den kunskap som producerats inom UPPGAP har gjort tydliga avtryck i det internationella forskningsfältet. Forskare från UPPGAP publicerar regelbundet i ledande internationella tidskrifter, med över tjugo vetenskapliga artiklar per år, och har gett ut böcker på några av de mest framstående akademiska förlagen. Flera forskare inom UPPGAP-miljön har också medverkat i encyklopedier som sammanfattar den internationella forskningsfronten inom genus och politik på olika områden. Böcker som författats av forskare vid UPPGAP behandlar till exempel hur könade informella normer för politisk rekrytering förklarar den manliga dominansen i parlament, kampen för kvinnlig rösträtt, jämställdhetspolitik i Norden, könsbaserat politiskt våld och politiska partiers relation till jämställdhet. Forskare från UPPGAP medverkar dessutom återkommande i statliga utredningar, gör expertutlåtanden – senast angående läroplanen för gymnasieskolans samhällskunskapsundervisning – och bidrar med kunskapsunderlag till en rad politiska aktörer, såsom Sida, FN, Transparency International, Europarådet och riksdagens jämställdhetsgrupp.

När det gäller UPPGAP:s internationella roll kan särskilt nämnas att Uppsala universitet stod värd för den fjärde European Conference on Politics and Gender 2015. Konferensen samlade omkring 450 forskare från hela världen och markerade på många sätt UPP-

GAP:s position som en central nod i det internationella forskningsfältet. Christina spelade en avgörande roll i organiseringen, inte minst genom att säkra finansiering från rektor och andra finansiärer. För många av oss som deltog framstår konferensen fortfarande som ett av de där tillfällena då en forskningsmiljö verkligen ”blir till” – inte bara som organisation, utan som gemenskap. Ett särskilt minnesvärt ögonblick var konferensmiddagen på Norrlands nation, där hundratals deltagare samlades i en stämning som var både högtidlig och varm. Kvällens tal hölls av Feministiskt Initiativs Europaparlamentariker Soraya Post. Middagen bjöd också på ett bejublat framträdande av en anarkafeministisk kör, vilket ytterligare förstärkte känslan av att genus- och politikfältet inte bara är ett akademiskt projekt, utan också en levande gemenskap som sträcker sig bortom universitetets väggar.

Sedan 2024 är UPPGAP en hub för det internationella forskarnätverket om feministisk institutionalism (FIIN). Detta knyter an till den institutionalistiskt präglade forskning som Christina tidigt bidrog till att etablera vid institutionen, där formella och informella regler förstås som centrala för att analysera hur könade maktstrukturer reproduceras och förändras över tid. Att UPPGAP i dag utgör en nod i detta nätverk speglar därmed inte bara miljöns internationella genomslag, utan också kontinuiteten i ett forskningsprogram som utvecklats och fördjupats över flera decennier.

Ett stort antal forskare inom genus och politik från andra universitet – och inte minst från andra länder – har under årens lopp besökt UPPGAP för att presentera och få återkoppling på sin forskning. Bland de som tillbringat längre perioder som gästforskare i miljön kan nämnas Rianne Mahon, Mona Lena Krook, Mette Marie Staehr Harder, Cassandra Engeman, Aili Tripp, Melody Valdini, Amanda Clayton, Meryl Kenny, Sarah Bush, Alice Kang och Melanie Hughes. Dessa utbyten har bidragit till att ytterligare förankra UPPGAP i ett internationellt forskningssammanhang,

samtidigt som de har stärkt miljöns roll som en plats för teoretisk och empirisk utveckling av genus- och politikforskningen.

Från individ till institution

Det som inledningsvis tog form genom en enskild forskares arbete har över tid blivit en del av institutionens struktur och kultur. Christinas insatser kan därmed förstås inte enbart i termer av forskningsbidrag eller miljöbyggande, utan också som en process av institutionalisering. Frågor, perspektiv och arbetssätt som en gång var beroende av enskilda initiativ har gradvis blivit en självklar del av hur forskning och undervisning bedrivs.

En viktig del av denna process handlar om den akademiska kultur som vuxit fram kring UPPGAP. Den präglas av nyfikenhet, generositet och en icke-hierarkisk stämning, där fokus ligger på frågorna snarare än på positioner. Det handlar om en miljö där idéer tas på allvar, där olika perspektiv ges utrymme, och där kritisk diskussion kombineras med ett starkt kollegialt stöd. Denna kultur har inte uppstått av sig själv, utan formats genom återkommande praktiker: seminarier, samarbeten, handledning och vardagliga samtal.

Samtidigt är det viktigt att understryka att denna utveckling inte tycks ha drivits av någon ambition att bygga en forskningsmiljö i mer strategisk eller hierarkisk mening. Snarare framstår den som ett resultat av Christinas sätt att verka som forskare och kollega. Hennes inkluderande arbetssätt, hennes förmåga att sätta frågan i centrum och välkomna en mångfald av perspektiv, liksom hennes nyfikenhet och sociala förmåga att knyta kontakter, har bidragit till att forma en miljö som vuxit fram underifrån. I detta ligger också en viktig förklaring till miljöns hållbarhet: den vilar inte på enskilda positioner, utan på gemensamma praktiker och relationer.

Samtidigt har denna kultur visat sig vara reproducerbar. Nya generationer forskare har inte bara tagit del av den, utan också bidragit till att utveckla och föra den vidare. I detta avseende framstår UPPGAP inte bara som en forskningsmiljö, utan som en samling institutioner i vidare mening – en plats där vissa sätt att bedriva forskning, samarbeta och tänka om politik har blivit stabila över tid – vilket också speglar hur institutioner formas och reproduceras genom återkommande praktiker.

Utmaningar framåt?

Just denna utveckling – från individberoende initiativ till en etablerad och reproducerbar miljö – väcker dock nya frågor om hur det som skapats kan förvaltas och utvecklas. En central utmaning för UPPGAP:s fortsatta framgångar rör finansiering. Etableringsbidrag och projektanslag har varit avgörande för gruppens framväxt, men dessa är per definition tidsbegränsade. Att säkra mer långsiktig finansiering – genom programanslag och institutionella åtaganden – är avgörande för att miljön ska kunna leva vidare och fortsätta rekrytera doktorander, postdoktorer och universitetslektorer. Utan ett kontinuerligt inflöde av doktorander riskerar den kritiska massa som byggts upp att gradvis försvagas.

Till detta kommer ett allt hårdare internationellt klimat. I många länder möter genusforskning ett växande politiskt motstånd, och den trenden är inte utan betydelse även för svenska lärosäten. Att värna om ämnets legitimitet – både internt inom akademin och i relation till det omgivande samhället – är därför en uppgift som kräver kontinuerlig uppmärksamhet.

I detta perspektiv framstår miljöer som UPPGAP – vilka uppmuntrar och lyfter fram kritiska perspektiv på makt och som präglas av en öppenhet och icke-hierarkisk stämning där nya idéer kan få formuleras och prövas – som avgörande för att främja akademisk frihet. Mångfalden av perspektiv som forskare inom UPPGAP

använder sig av, både metateoretiskt, teoretiskt och metodologiskt, visar också på hur en miljö som samlar forskare inom ett tematiskt fält kan skapa förutsättningar för kreativitet och nytänkande och inte behöver leda till likriktning.

På institutionsnivå handlar utmaningen om att gå från en avgränsad forskargrupp till ett perspektiv som genomsyrar hela verksamheten. UPPGAP är idag tillräckligt etablerat för att vara en självklar röst i institutionens samtal, men den positionen behöver också användas aktivt. Det innebär att fortsätta bredda perspektiven, välkomna nya teoretiska och metodologiska angreppssätt, och bidra till att genus inte förblir ett avgränsat område utan påverkar hur politik och samhälle förstås mer generellt. Ytterst aktualiserar detta en mer grundläggande fråga: hur skapas akademiska miljöer som inte bara växer fram, utan också består? Med andra ord – hur bygger man strukturer som lever vidare bortom de individer som en gång initierade dem?

Avslutande ord

Utvecklingen av genus och politik vid statsvetenskapliga institutionen i Uppsala illustrerar en bredare förskjutning: från ett marginaliserat perspektiv till ett etablerat och inflytelserikt forskningsområde. I denna process har Christina Bergqvist inte bara bidragit med banbrytande forskning utan också med något mer långsiktigt – att forma en kultur och en miljö i vilken andra kan utveckla sin forskning.

Kapitlet har visat hur denna typ av miljö inte uppstår av sig själv, utan växer fram genom ett långsiktigt arbete där idéer, relationer och praktiker successivt vävs samman. Det handlar om att skapa utrymme för nya frågor, att bygga gemenskaper där forskning kan prövas och utvecklas, och att etablera arbetssätt som gör det möjligt för fler att bidra. I detta ligger också en viktig insikt:

att forskningsfält inte enbart formas genom enskilda publikationer, utan genom de miljöer som gör sådan forskning möjlig.

Genom UPPGAP lever detta arbete vidare – i nya forskningsprojekt, i nya generationer av forskare och i den fortsatta utvecklingen av genus och politik som forskningsfält. Samtidigt pekar kapitlet framåt. Att bygga en forskningsmiljö är en sak; att förvalta och utveckla den över tid är en annan. Just därför är kanske Christinas viktigaste arv till forskningsfältet inte bara det som en gång byggdes, utan det som fortsätter att växa, förändras och inspirera.

IV.
Tabula Gratulatoria

In addition to the contributors to this volume, the following colleagues, collaborators, former students, and friends send their warm greetings to Christina in recognition of her distinguished career and her many scholarly contributions and achievements.

Amanda Gouws
Dear Christina, this tribute to you is richly deserved. When I first met you over two decades ago, you and your research really inspired me to do similar work in the global South. I treasure our friendship that grew over the years. May your work continue to inspire younger generations. Best of luck.

Anders Lindbom
Don't let the bastards grind you down!

Anita Nyberg
Christina! Det var mer än 20 år sedan, men jag kommer ändå ihåg det konstruktiva och givande samarbete du och jag hade i början av 2000-talet när vi tillsammans skrev artiklar om svensk barnomsorgspolitik. Tack för det!

Paula Blomqvist
Du har gått före, och varit en förebild för mig. Tack, och njut nu av din frihet! :-)

Anders Berg
Ett stort grattis till min tidigare alltid entusiastiska och trevliga kollega!

Olle Folke
Ett stort tack för allt du har gjort för forskningen och kanske framförallt för den statsvetenskapliga institutionen. Jag är så imponerad av modet att forska på kön och politik i en tid då få andra gjorde det, och tack vare det modet lade du grunden till en av världens främsta forskningsgrupper inom kön och politik (och dessutom en fantastiskt trevlig arbetsmiljö).

Stig-Björn Ljunggren
Ett tack till Christina bland annat för att hon fick några av oss att förstå fruktbarheten i kvinnoperspektivet på politik. Det var, såvitt jag minns, inte helt lätt att anlägga det synsättet, men Christina visade att det gav intressanta insikter. Sen har hon alltid varit en god kamrat och framförallt ärligt framfört sin uppfattning oavsett vad det handlat om. Rak och öppen, utan åthävor. Hoppas få läsa mer framöver, vi som är födda 1957 står på toppen av vårt livs högtryck, för att tala med nationalskalden.

Christina Florin
Hjärtliga gratulationer till kära Christina

Karin Hadenius
Kära Christina! Vår 40-åriga vänskap började som kollegor när jag hade turen att få arbetsrum mittemot dig. Värdefulla samtal i angelägna ämnen, ofta kryddade med – och upplyfta av – din humor.

All min respekt för att du stannade på Skytteanum och förmått berika miljön med kvinnlig forskningskraft!

Hanne Martinek
Kära Christina, jag tänker ofta tillbaka på min doktorandtid med värme. Tack för ditt stöd, dina kloka råd och alla skratt vi delade under denna tid.

Pernilla Tunberger
Kära Christina! Stort tack för ditt ovärderliga engagemang som handledare och kollega, och allra främst för din värme. Det betydde mycket!

Evert Vedung
Mina varmaste hälsningar till Christina

Carina Gunnarson
Statsvetenskapliga institutionen hade varit mycket tråkigare utan dig, Christina! Tack för alla diskussioner, prat och babbel genom åren: i korridoren, över luncher, på fester, i statsvetenskapliga föreningen, på konferenser i Budapest, Bordeaux, vid havet i Arcachon, i Ventimiglia och säkert på några ställen till och – inte minst – i trädgården i Åkers styckebruk. Jag har lärt mig mycket av dig, men framför allt har vi väldigt kul tillsammans!

Helena Wockelberg
Tack Christina för din gärning som forskare, kollega och förebild!

Lena Sommestad
Tack för din vänskap och för många spännande samtal över ämnesgränser. Med mod och klokskap banade du väg för forskning om genus och politik, och din insats består.

Per Adman
Tack för gott samarbete genom alla år!

Marcus Österman
Tack för många trevliga samtal och dina fina insatser vid min disputation

Deb Brennan
Congratulations on your wonderful career, Christina

Hälsningar och gratulationer lämnas även från följande personer

Anders Sjögren
Ann-Dorte Christensen
Anna Michalski
Anne Maria Holli
Birgitta Niklasson
Bo Bengtsson
Bo Månson
Diane Sainsbury
Fredrika Björklund
Helena Olofsdotter Stensöta
Jenny Jansson
Jimena Castro López
Joakim Johansson
Joakim Palme
Karin Borevi
Kirsti Niskanen
Lars Niklasson
Mats Lundström
Nils Hertting
PerOla Öberg
Sofia Näsström
Sten Widmalm
Sven Oskarsson
Sverker Härd
Tanja Olsson Blandy
Torsten Svensson
Tove Hellkvist